

สำนักหอสมุดกลาง พระจอมเกล้าลาดกระบัง

พิพิธภัณฑ์สถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์
MUSEUM OF RATTANAKOSIN ARCHITECTURE

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต (สถาปัตยกรรมภายใน)
ภาควิชาสถาปัตยกรรมภายใน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เจ้าคุณทหารลาดกระบัง
ปีการศึกษา 2538-2539

เลขหมู่.....

เลขทะเบียน 26731

วัน, เดือน, ปี 17 มิ.ย. 2540

ไมวารณี่ใดๆทั้งสิน อี้กัทั้งหามมีให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอองอิงกัคนี้

ภาควิชาสถาปัตยกรรมภายใน

รับวันที่ 8 มิ.ย. 39

เวลา 19:00 น.

ชื่อผู้รับ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง อนุมัติให้นับ
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร ปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตร์บัณฑิต
(สถาปัตยกรรมภายใน)

_____ คนบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

(รศ.วิเชียร สุวรรณรัตน์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

รศ.วิเชียร สุวรรณรัตน์	ประธานกรรมการ
อาจารย์มณี พานิชการ	รองประธานกรรมการ
รศ.ประศาสน์ คุณะดิลก	กรรมการ
ผศ.นิรมล แย้มพราาย	กรรมการ
อาจารย์นพปฎล สุวจันานนท์	กรรมการ
อาจารย์อรรถพร เพ็ชรานนท์	กรรมการ
อาจารย์ทรงชม จุลาลัย	กรรมการ
อาจารย์นิติ โพธิ์แท่น	กรรมการ
อาจารย์ชาติ ภาสวร	กรรมการและเลขานุการ

_____ อาจารย์ที่ปรึกษา

(อาจารย์นพปฎล สุวจันานนท์)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทคัดย่อ

หัวข้อวิทยานิพนธ์   พิพิธภัณฑสถานปัตยกรรมรัตนโกสินทร์
ชื่อ   นายสรารุช ฉัตรเดชา
ปีการศึกษา   2538 - 2539

ข้อปัญหา   สถาปัตยกรรมในกรุงรัตนโกสินทร์ อันเก่าแก่และทรงคุณค่ามากมาย ในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยว หรือประชาชนทั่วไป ก็ได้พบเห็นสถาปัตยกรรมเหล่านี้ แค่เพียงรูปแบบภายนอกหรือมีการจัดให้เข้าชมด้วยประวัติเพียงเล็กน้อย ทำให้ไม่สามารถเข้าใจได้อย่างลึกซึ้ง และซึมซาบ จนเกิดความประทับใจในตัวสถาปัตยกรรมได้อย่างเต็มคุณค่า ของสถาปัตยกรรมนั้น ๆ

จุดประสงค์   โครงการพิพิธภัณฑสถานปัตยกรรมรัตนโกสินทร์ เป็นโครงการศึกษาที่รวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับสถาปัตยกรรม ในเนื้อหา และแง่มุมต่างๆ ทั้งลักษณะของรูปแบบภายนอกของตัวสถาปัตยกรรม ความสำคัญและความเป็นมา เรื่องราวที่ผูกพันกับตัวสถาปัตยกรรมนั้น ๆ รวมทั้งการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงของสถาปัตยกรรมของกรุงรัตนโกสินทร์ เพื่อเป็นความรู้ความเข้าใจต่อสถาปัตยกรรมและบรรยากาศของ กรุงรัตนโกสินทร์ในเบื้องต้น ก่อนที่จะไปชมตัวสถาปัตยกรรมที่แท้จริง ด้วยความเพลิดเพลิน และจินตนาการ อันที่จะเสริมสร้างให้เกิดความประทับใจอันลึกซึ้งในสถาปัตยกรรม

ลักษณะของโครงการ   โครงการพิพิธภัณฑสถานกรรมรัตนโกสินทร์ เป็นการเสนอแนะองค์ประกอบใหม่ที่สัมพันธ์และส่งเสริมกับองค์ประกอบเดิมในการศึกษา และเยี่ยมชมสถาปัตยกรรมในกรุงรัตนโกสินทร์ โดยเป็นโครงการอันเป็นแหล่งการศึกษาและวัฒนธรรมซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ๆ ของโครงการ คือ ส่วนบริการสาธารณะ

ส่วนบริการนักท่องเที่ยว ส่วนบริการทางการศึกษา ส่วนจัดแสดง
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยญาติให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นิทรรศการ และส่วนสำนักงาน โครงการอันเป็นองค์ประกอบ
ใหม่นี้ เปรียบได้กับจุดที่เชื่อมยุคสมัยปัจจุบันกลับสู่อารยธรรม
แห่งอดีตกาล โดยนำผู้ชมเข้าสู่จุดเชื่อมนี้ ค่อย ๆ "อ่าน" เบื้องต้น
ของเรื่องราวสถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์ แล้วนั่ง "รถราง" เข้าสู่
บรรยากาศแห่งอดีต ชมสถาปัตยกรรมที่แท้จริง

อาคารและที่ตั้งโครงการ อาคารที่ว่าการกระทรวงกลาโหม ตั้งอยู่ในแขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร โดยตั้งอยู่บนถนนสนามไชย ตรงข้ามกับพระบรมมหาราชวัง

ขอบเขตของการศึกษา 1. ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น อันเป็นปัจจัยที่นำสู่การออกแบบของ โครงการพิพิธภัณฑ์สถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์ อันได้แก่ ผู้ใช้โครงการ การศึกษาโครงการเปรียบเทียบ องค์ประกอบของโครงการ รายละเอียดของพื้นที่ใช้สอยต่างๆในโครงการ และความสัมพันธ์ของพื้นที่ อาคารและที่ตั้ง และแนวความคิดในส่วนต่างๆ

2. งานออกแบบส่วนหลักของโครงการ และส่วนรองบางส่วน ประกอบด้วย MAIN HALL SUBHALLS MAIN EXHIBITION และ RESTAURANT รวมทั้งการนำเสนอแนวคิดในการออกแบบภูมิสถาปัตยกรรม และINTERIOR GRAPHIC DESIGN ของโครงการ

ทั้งนี้ได้นำเสนอการศึกษาดังกล่าว ในรูปแบบดังนี้

- + ภาคนิพนธ์ ประกอบด้วย ส่วนนำ ส่วนสารบัญ ส่วนเนื้อหา-
ความสรุปการศึกษาและวิเคราะห์ต่างๆ ภาพถ่ายผลงาน
การออกแบบ และเอกสารอ้างอิง
- + CHARTS OF RESEARCH + DATA สรุปข้อมูลโดยสังเขป
จากภาคนิพนธ์ เพื่อแสดงถึงขั้นตอนการศึกษาวิเคราะห์
และนำสู่การออกแบบ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

+ ภาคงานออกแบบ ประกอบด้วย ผังพื้นที่อาคาร ผังเพดาน
รูปตัดในส่วนสำคัญ ภาพทัศนียภาพ และหุ่นจำลองงาน-
ออกแบบ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คำขอบคุณ

โครงการวิทยานิพนธ์ พิพิธภัณฑสถานปัตยกรรมรัตนโกสินทร์นี้ เป็นโครงการที่มีขนาดใหญ่ผมต้องใช้ เวลา ความคิด และความพยายามอย่างมาก แต่หากไม่มีบุคคลที่ผมจะกล่าวต่อไปนี้ วิทยานิพนธ์ ฉบับนี้ คงไม่อาจจะสำเร็จลุล่วงไปตามที่ผมตั้งใจได้

ปะป๊าและมะม๊าที่ไม่ได้ให้เพียงเงิน แต่ให้กำลังใจ และลงแรงด้วย ขอขอบคุณครับ
เจ๊อ๊อต และพี่ส้มหวัง (พี่สาวคนโตและพี่เขย)
เจ้เจ๊ียบ เจ้เล็ก และเฮียเจียง ที่ลงทุนไม่ถอน ช่วยผมทำงานหลายคืน
หลานผมที่ช่วยตื่นเต็นกับ MODEL
อาจารย์นพภูฏ สุวีจันานนท์ อาจารย์ที่ปรึกษา ที่ให้คำปรึกษาที่ดี และเปิด
โอกาสให้ผมได้คิดและทำอย่างเต็มที่
เจ้าหน้าที่ กองโยธาธิการ กระทรวงกลาโหม เอื้อเพื่อข้อมูล และแบบก่อสร้าง
อาคารที่ทำการกระทรวงกลาโหม
คุณเสาวลักษณ์ พงษ์ธา สถาปนิก สำหรับรายละเอียดโครงการศูนย์ข้อมูล
อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสุพรรณาลัย และคำแนะนำต่างๆ
บี นุ้ย น้ำ และ หมี น้องรหัสที่ช่วยผมทำงานและคอยพูดคุยไม่ให้ผมหลับ
น้องเปิ้ล และน้องๆ ที่ช่วยในงานนี้
ต๊ิด แอ้ม เอ้(ดวงกมล) ตัน ตี๋ จิน และเพื่อนๆ สน.5
และคนอื่นๆ ที่ผมไม่ได้กล่าวถึง ณ ที่นี้ แต่มีส่วนในงานนี้ด้วย ขอขอบคุณครับ

สรารุธ ฉัตรเดชา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คำนำ

สถาปัตยกรรม เป็น "วรรณกรรม" ที่ผ่านกาลเวลา ซึมซับ และสัมพันธ์กับลักษณะการดำเนินชีวิตวัฒนธรรม ประเพณี ฯลฯ บ่งบอกถึงยุคสมัยและประวัติความเป็นมามากมาย ย้อนกลับไปมองสถาปัตยกรรมของกรุงรัตนโกสินทร์ในอดีต เราสามารถสัมผัส และเรียนรู้เกี่ยวกับอดีตจากการ "อ่าน" สถาปัตยกรรมได้ อันอดีตนั้นเป็นต้นกำเนิดของยุคสมัยปัจจุบัน และเป็นแบบอย่างในการก้าวออกไปในอนาคตอย่างมั่นคง

การเสนอแนะโครงการพิพิธภัณฑ์สถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์ MUSEUM OF RATTANAKOSIN ARCHITELTURE (MORA) จึงเป็นการนำเสนอเรื่องราวของสถาปัตยกรรมของกรุงรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่สมัยเริ่มสร้างกรุงตามรูปแบบกรุงศรีอยุธยา จนกระทั่งรูปแบบสถาปัตยกรรมและลักษณะการดำเนินชีวิตได้แปรเปลี่ยนตามวัฒนธรรมชาวต่างชาติที่เข้ามา ทั้งชาวจีนและชาวตะวันตก จนเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจตกต่ำหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ยุคประชาธิปไตย จบจนยุคปัจจุบัน อันเป็นการรวบรวมเรื่องราวดังกล่าว เพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจในสถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์ และเล็งเห็นถึงคุณค่า อันจะส่งผลถึงการสงวนรักษาสถาปัตยกรรมอันทรงคุณค่าเหล่านี้ได้อย่างถูกต้องด้วย ทั้งนี้การนำเสนอได้คำนึงถึงความแตกต่างของผู้เข้าชมในแต่ละประเภทที่มีความสนใจแตกต่างกัน โดยใช้สื่อที่หลากหลาย และมุ่งประเด็นไปที่การใช้ความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนความเพลิดเพลินแก่ผู้เข้าชม

การจัดทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ ได้แบบผังอาคารจากกระทรวงกลาโหม และรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่างๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและสมบูรณ์ ซึ่งผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้คงจะเป็นประโยชน์แก่ท่านผู้อ่านไม่มากนักน้อย และหากมีข้อผิดพลาดประการใด ผู้จัดทำก็ขอน้อมรับไว้ ณ ที่นี้ด้วย

นายสรารุท ฉัตรเดชา

มีนาคม 2539

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ

บทคัดย่อ

คำขอขอบคุณ

คำนำ

สารบัญ

บทที่ 1 บทนำ

- 1.1 การเสนอแนะโครงการพิพิธภัณฑ์สถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์
- 1.2 เหตุผลสนับสนุนโครงการ
- 1.3 วัตถุประสงค์ของโครงการ
- 1.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

บทที่ 2 การศึกษาและวิเคราะห์โครงการ

- 2.1 วิเคราะห์ผู้ใช้โครงการ
  - 2.1.1 ผู้ใช้บริการ
  - 2.1.2 ผู้รับบริการ
- 2.2 การศึกษาโครงการเปรียบเทียบ
- 2.3 องค์ประกอบของโครงการ
- 2.4 การศึกษาวิเคราะห์พื้นที่ใช้สอยโครงการ
  - 2.4.1 พื้นที่ใช้สอยหลัก
    - 2.4.1.1 นิทรรศการถาวร (MAIN EXHIBITION)
      - + เรื่องราวการจัดแสดง
      - + การลำดับเรื่องราว และเทคนิคในการจัดแสดง
    - 2.4.1.2 นิทรรศการชั่วคราว (TEMPORARY EXHIBITION)
    - 2.4.1.3 MOBILE EXHIBITION

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.4.2 พื้นที่ใช้สอยรอง

2.4.2.1 ส่วนบริการสาธารณะ

- + โถงพักผ่อน
- + ห้องน้ำสาธารณะ

2.4.2.2 ส่วนบริการทางการศึกษา

- + ห้องสมุด
- + ห้องบรรยายและ MINI THEATER
- + LECTURE STUDIO สำหรับเด็ก

2.4.2.3 ส่วนบริการร้านค้า

- + ส่วนบริการอาหาร และเครื่องดื่ม
- + ส่วนบริการของชำร่วย และถ่ายภาพ

2.4.2.4 ส่วนสำนักงาน

2.5 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอยต่างๆภายในโครงการ

2.6 สรุปความต้องการ และแนวความคิดเบื้องต้นของโครงการ

บทที่ 3 การศึกษาวิเคราะห์อาคารและที่ตั้งโครงการ

3.1 เหตุผลในการเลือกอาคาร

3.2 ที่ตั้งและสภาพแวดล้อมโครงการ

บทที่ 4 การวิเคราะห์สู่การออกแบบ

4.1 แนวความคิดในการปรับความต้องการพื้นฐานของโครงการเข้าสู่ตัวอาคาร

4.2 การแบ่งเขตพื้นที่ภายในอาคาร

บทที่ 5 บทสรุปการออกแบบ

5.1 แนวคิดในการออกแบบ

5.2 รายละเอียดในการออกแบบ

5.3 ภาพถ่ายผลงานการออกแบบ

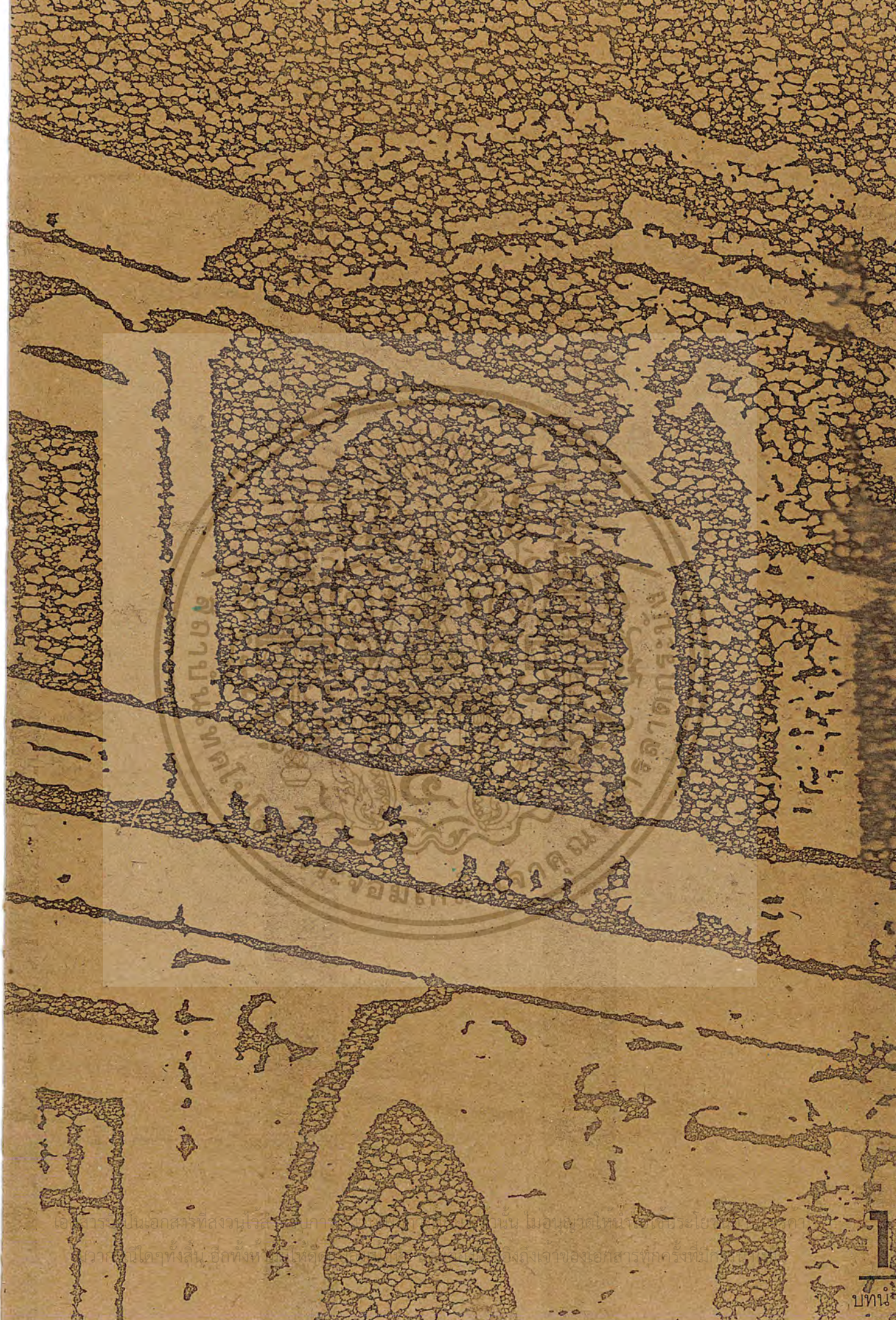
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บรรณานุกรม

ภาคผนวก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กรมศิลปากร
กรุงเทพฯ

1

เอกสารที่สงวนไว้... ไม่อนุญาตให้...
โดยที่... แห่ง...

1
บทที่

บทที่ 1

บทนำ

1.1 การเสนอแนะโครงการพิพิธภัณฑ์สถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์

ประเทศไทยมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน เป็นบ่อเกิดอารยธรรมอันเก่าแก่ที่สืบต่อกัน มาหลายยุคหลายสมัย สถาปัตยกรรม เป็นส่วนหนึ่งของร่องรอยทางอารยธรรมเหล่านี้มีกระจัด กระจายอยู่ตามแหล่งอารยธรรมที่สำคัญต่างๆ ทั่วประเทศ และถือเป็นมรดกทางศิลปวัฒน ธรรมของชาติ สถาปัตยกรรมสามารถบ่งบอกเรื่องราวมากมาย อันเกี่ยวเนื่องกับอารยธรรมนั้นๆ ตั้งแต่ ความเจริญ เทคโนโลยี ศาสนา การปกครอง จนถึงอุปนิสัย สติปัญญา และลักษณะ การดำเนินชีวิต ในปัจจุบัน สถาปัตยกรรมจำนวนมากเหล่านี้ได้เสื่อมสภาพผุพังลงไปมาก ตามกาลเวลา จะเหลือที่สมบูรณ์ และมีความผูกพันต่อเนื่องกับชาวไทยในปัจจุบันมากที่สุด ก็คือ สถาปัตยกรรมอันก่อเกิดในอารยธรรมของกรุงรัตนโกสินทร์

เนื่องจากกรุงรัตนโกสินทร์ยังคงเป็นเมืองหลวงจวบจนปัจจุบัน สถาปัตยกรรมต่างๆ จึงได้แปรเปลี่ยนไปตามกาลเวลา จะมีบ้างที่อนุรักษ์ไว้ให้เหมือนเดิม เช่น สถาปัตยกรรม ต่างๆ ภายในเกาะรัตนโกสินทร์ ก็ถูกนำเสนอลักษณะที่เน้นเพียงรูปแบบภายนอกของ อาคารสถาปัตยกรรม ทำให้สถาปัตยกรรมเหล่านี้ขาดชีวิตชีวา และไม่สามารถจะแสดงออก ถึงจิตวิญญาณ และคุณค่าของมันได้เต็มที่ โครงการพิพิธภัณฑ์สถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์ จึงได้ถูกเสนอแนะ เพื่อเป็นสถานที่ที่ผู้ที่ต้องการจะเที่ยวชม หรือศึกษาสถาปัตยกรรมรัตน โกสินทร์ได้ "อ่าน" สถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์ในเบื้องต้น เพื่อที่จะเรียนรู้และเข้าใจและสา- มารถจินตนาการร่วมเมื่อไปชมสถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์ที่แท้จริง ส่งผลให้สามารถซึมซับ และเล็งเห็นคุณค่าที่แท้จริงของสถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์อีกด้วย

1.2 เหตุผลสนับสนุนโครงการ

+ เนื่องจากสถาปัตยกรรมในกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นร่องรอยทางอารยธรรมที่สมบูรณ์ แสดงให้เห็นถึงอดีตของชาติ อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่น่าภาคภูมิใจของคนไทย จึงควรอย่างยิ่งที่จะมีสถานที่เพื่อสื่อให้ประชาชนเข้าใจและรู้ซึ่งถึงคุณค่า และส่งเสริมให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์มรดกอันล้ำค่านี้ให้คงอยู่ตลอดไป

+ เนื่องจากเป็นโครงการที่สอดคล้องกับนโยบายการอนุรักษ์ ตามแผนแม่บทการพัฒนา บริเวณเกาะรัตนโกสินทร์

+ เป็นโครงการเพื่อส่งเสริมนโยบายการท่องเที่ยวภายในกรุงเทพมหานคร ให้มีความสมบูรณ์แบบ มีมาตรฐานที่ดีขึ้นเทียบเท่านานาชาติ

+ ยังไม่มีแหล่งที่เพื่อเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ) ที่สมบูรณ์และทันสมัย

+ เป็นโครงการที่จะช่วยกระตุ้นเตือน ให้สังคมเล็งเห็นถึงคุณค่าของ "อดีต" อันเป็นรากฐานของวัฒนธรรมของชาติ เพื่อการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและสังคม ที่คงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สั่งสมมาแต่อดีต ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงตามกระแสวัฒนธรรมสากลที่เข้ามามีอิทธิพลอย่างมากในปัจจุบัน

1.3 วัตถุประสงค์โครงการ

1. เป็นที่รวบรวมเรื่องราวทางสถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เพื่อการศึกษาและเรียนรู้ โดยสะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์และวิถีความเป็นอยู่ของชุมชนที่ผูกผันกับสถาปัตยกรรม
2. เพื่อส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว และศึกษาสถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์ (โดยเฉพาะสถาปัตยกรรมภายในเกาะรัตนโกสินทร์) สมบูรณ์และครบวงจรมากยิ่งขึ้น
3. เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนทั่วไป เยาวชน และนักศึกษา ได้เห็นคุณค่าของสถาปัตยกรรมไทย
4. เพื่อพัฒนารูปแบบของพิพิธภัณฑ์ในประเทศให้มีความน่าสนใจ ดึงดูดประชาชนให้เข้ามาใช้บริการ และรับรู้ข้อมูล ตลอดจนประสบการณ์อันทรงคุณค่า ที่ได้รวบรวมไว้ในพิพิธภัณฑ์
5. เป็นสถานที่สำหรับการพักผ่อน และยังช่วยส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ของเยาวชนและประชาชนภายในชุมชนด้วย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ด้านการศึกษา

+ จะได้มีศูนย์สำหรับรวบรวมข้อมูลความรู้ เพื่อการศึกษาวิจัยเรื่องราวเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่สมบูรณ์แบบ

ด้านการท่องเที่ยว

+ การดำเนินงานการท่องเที่ยวภายในบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ มีระบบการเที่ยวชมที่เป็นมาตรฐานและครบวงจรมากขึ้น และยังจะส่งผลให้มีอัตราเพิ่มของจำนวนผู้ท่องเที่ยวอีกด้วย

ด้านสังคม

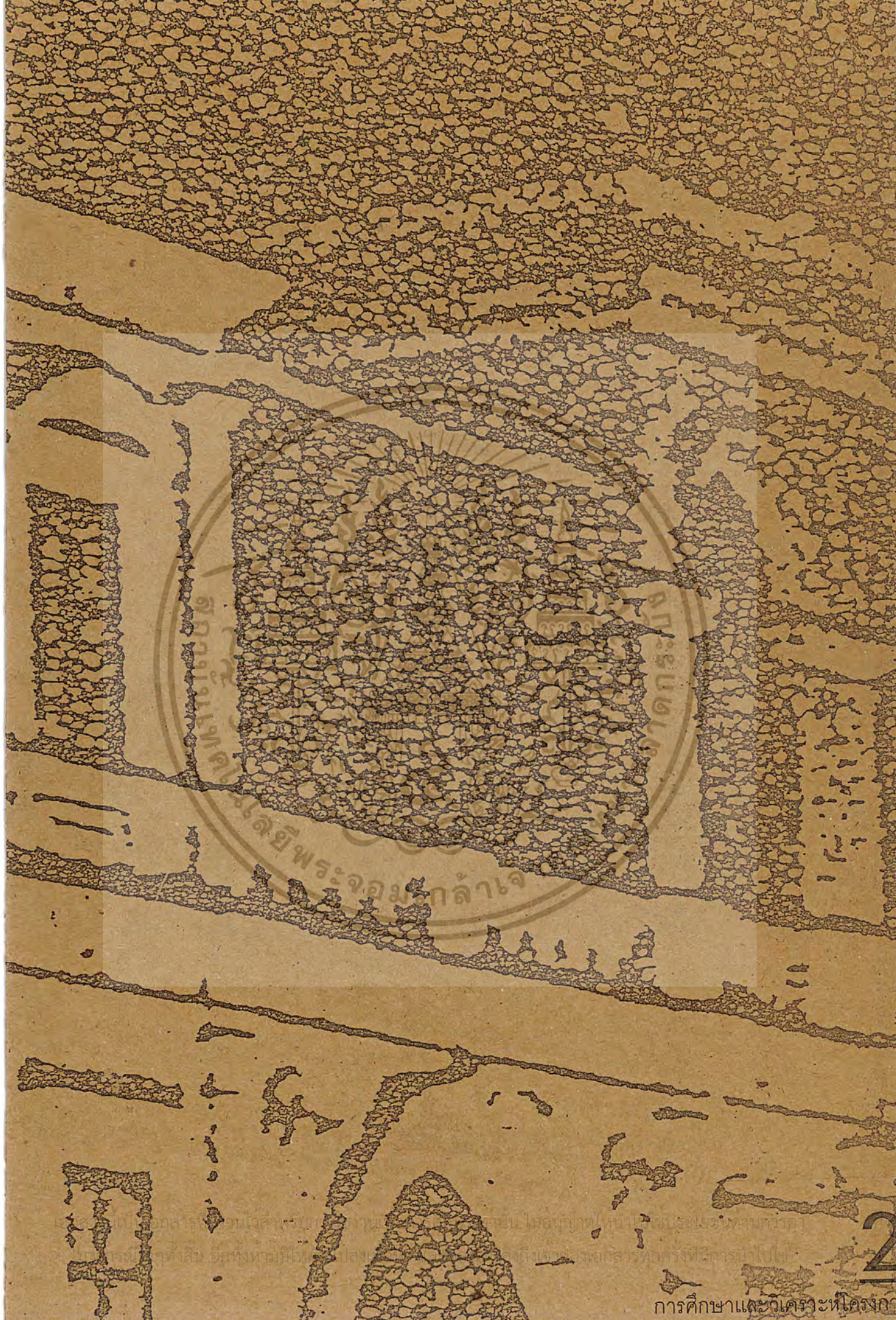
- + จะได้มีสถานที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจที่มีคุณค่า สำหรับประชาชนทั่วไป
- + สังคมเล็งเห็นคุณค่าและช่วยกันอนุรักษ์สถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาติ
- + เกิดการพัฒนาการทางความรู้ความเข้าใจในสถาปัตยกรรมภายในสังคม อันจะทำให้ประชาชนสามารถเลือกและใช้ "สถาปัตยกรรม" อย่างเหมาะสม และเกิดการพัฒนารององค์ประกอบเมืองไปในทางที่ดีขึ้นในที่สุด
- + การ "อ่าน" อดีตผ่านสถาปัตยกรรม ซึ่งเป็นพื้นฐานของความเจริญของกรุงรัตนโกสินทร์ในปัจจุบัน ทำให้ประชาชนเข้าใจและสามารถนำอดีตนั้นไปเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต และพัฒนาสังคมไปในอนาคต

ด้านเศรษฐกิจ

- + เกิดการเพิ่มงานสำหรับคนภายในชุมชน
- + เกิดการขยายตัวในอัตราของนักท่องเที่ยว อันจะนำเงินตราเข้ามาหมุนเวียนมากขึ้นภายในชุมชน และภายในประเทศ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กรมการช่าง
กรมช่างฝีมือ
โรงเรียนช่างฝีมือพระจอมเกล้าฯ

เอกสารนี้เป็นเอกสารของโรงเรียนช่างฝีมือพระจอมเกล้าฯ
ห้ามทำซ้ำหรือเผยแพร่โดยไม่ได้รับอนุญาต

บทที่ 2

การศึกษาและวิเคราะห์โครงการ

2.1 วิเคราะห์ผู้ใช้โครงการ

กลุ่มเป้าหมายในการใช้โครงการ

จากเหตุผลและแรงบันดาลใจข้างต้นอันก่อให้เกิดโครงการพิพิธภัณฑ์สถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์และจากวัตถุประสงค์หลักที่ได้กล่าวไว้ในบทนำ สามารถนำมาสรุปเพื่อกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการให้เข้ามาใช้ภายในโครงการ เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ทั้งหมด ดังสามารถจำแนกเป็นประเภทได้ดังนี้

1. ผู้ใช้บริการ

2. ผู้ให้บริการ

2.2.1 ผู้ใช้บริการ

หมายถึง ผู้ที่เข้ามาใช้บริการต่างๆ ภายในพิพิธภัณฑ์สถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์ ซึ่งมีพฤติกรรมและจุดประสงค์ในการใช้บริการ แตกต่างกันไปในแต่ละประเภท คือ

1. ประชาชนทั่วไป

- เป็นการบริการประชาชนทั่วไป ในแง่ของการเผยแพร่ความรู้ ความบันเทิง ส่งเสริมการนันทนาการที่สร้างสรรค์ และเป็นประโยชน์อีกทางหนึ่ง
- มีจุดประสงค์เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจมากกว่าหาความรู้ มักนิยมมาใช้บริการในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ ตามเทศกาล หรือวันหยุดพิเศษ โดยมากจะมาเป็นครอบครัว
- กิจกรรมพิเศษ
- กระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกในคุณค่า และความสำคัญของสถาปัตยกรรมไทย

2. นักเรียน นักศึกษา

- เป็นผู้ที่มาใช้บริการเพื่อจุดประสงค์ในการศึกษาค้นคว้าและความเพลิดเพลิน

โดยมากจะมาเป็นหมู่คณะตามสถาบันหรือมาเองเป็นการส่วนตัว เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อนักผู้ใดเห็นไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- ส่วนที่ใช้บริการจะมีตั้งแต่ ส่วนจัดแสดงนิทรรศการ ส่วน LECTURE THEATER จาก SLIDE MULTIVISION VIDEO ภาพยนตร์ และการบรรยาย ส่วนห้องสมุดโดยเฉพาะ จากหนังสือ คอมพิวเตอร์ และไมโครฟิล์ม รวมทั้ง การศึกษาจากโบราณสถานจริง พร้อมมีคฤหะศก้นำชมวัตถุประสงคื เพื่อกระตุ้นให้เกิดความสนใจ และความเข้าใจในคุณค่าของสถาปัตยกรรม ไทยและการอนุรักษ์โบราณสถาน

- แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

- เด็กชั้นประถม (อายุไม่เกิน 12 ปี) : ต้องการเรื่องราวจัดแสดงที่ง่ายต่อการ เข้าใจ และต้องมีสิ่งจูงใจต่างๆ

- เป็นสื่อในการถ่ายทอดความรู้

- วัยรุ่น (อายุ 12 ปีขึ้นไป) : การแสดงที่เชื่อมโยงกับข้อเท็จจริงและ บรรยายากศที่สวยงามเหมือนจริง เป็น ตัวดึงดูดใจที่สำคัญ เพื่อให้เห็นถึง คุณค่าของงาน

3. นักท่องเที่ยว

- เป็นผู้ที่มาเพื่อจุดประสงค์ ดังนี้

- เป็นการเสริมสร้างจินตนาการในการเที่ยวชมบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์

- เพื่อความเพลิดเพลิน ในการเรียนรู้เรื่องราวสถาปัตยกรรมของกรุงรัตนโก-สินทร์

- เป็นการบริการแก่นักท่องเที่ยว เพื่อผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ และ ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว

- แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

- มาเป็นกลุ่ม : มีมัคคหะศกนำด้วย โดยทั่วไปนักท่องเที่ยวเอง จะมีข้อมูล พอสมควร และมีแผนที่ในการท่องเที่ยวชัดเจน

- มากันเอง : อาจจะมาคนเดียว หรือมาเป็นกลุ่มเล็กๆ ซึ่งมักจะต้องการ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวเพิ่มเติม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4. นักวิชาการ และผู้เชี่ยวชาญ

- เป็นการให้บริการต่อ สถาปนิก วิศวกร URBAN ARCHITECT มัณฑนากร นักโบราณคดี นักวิจัยค้นคว้า โดยการให้บริการข้อมูลต่างๆเพื่อความก้าวหน้าด้านวิชาการ
- อาจมาเป็นกลุ่มบริษัท หรือมาเองเป็นการส่วนตัว
- มีจุดประสงค์เพื่อค้นคว้าหาความรู้ โดยไม่ได้คำนึงถึงเทคนิคการจัดแสดง และการออกแบบภายในมากนัก ส่วนค้นคว้าอื่น เช่น ห้องสมุดค้นคว้าจากหนังสือ คอมพิวเตอร์ ไมโครฟิล์ม ห้อง LECTURE THEATER จาก SLIDE MULTIVISION VIDEO ภาพยนตร์ทางวิชาการ การบรรยาย

และเนื่องจากพิพิธภัณฑสถาน博物院รัตนโกสินทร์ เป็นโครงการสาธารณะขนาดใหญ่ นอกจากจำแนกลักษณะผู้ใช้บริการดังข้างต้นแล้ว ยังต้องมีการพิจารณาเวลาเปิดทำการสำหรับผู้ใช้บริการ และจำนวนของผู้ใช้บริการที่เข้าใช้โครงการในช่วงเวลาดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อสามารถนำไปพิจารณาจำนวนผู้ให้บริการ กำหนดพื้นที่ใช้สอย ฯลฯ ต่อไป แต่เพราะพิพิธภัณฑสถาน博物院รัตนโกสินทร์ เป็น โครงการเสนอแนะ จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาโครงการเปรียบเทียบกับดังนี้

+ พิพิธภัณฑสถานวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ที่ตั้ง

ภายในพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กทม.

ประเภท

โบราณสถานและพิพิธภัณฑสถาน

เป้าหมาย

บริการทางวิชาการ และประชาสัมพันธ์

วันเวลาทำการ

ทุกวัน (เปิดตามวาระที่กำหนด) 8.30 - 15.00 น.

ผู้เข้าชม ปี 2536

1,687,816 คน

ผู้เข้าชม ปี 2537

1,740,900 คน

ผู้เข้าชมเฉลี่ยต่อวัน ปี 2536 โดยประมาณ

4,728 คน / วัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผู้เข้าชมเฉลี่ยต่อวัน ปี 2537 โดยประมาณ

4,890 คน / วัน

ผู้เข้าชมเฉลี่ยต่อวัน ปี 2538 (มกราคม - ตุลาคม) โดยประมาณ

5,965 คน / วัน

ผู้เข้าชมเฉลี่ยต่อชั่วโมง (คิดจากจำนวนผู้เข้าชมเฉลี่ยต่อวันในปี 2538) โดยประมาณ

852 คน / ชม.

หมายเหตุ เนื่องจากทางพิพิธภัณฑ์วัดพระศรีฯ ไม่ได้จัดเก็บรวบรวมสถิติของผู้เข้าชมที่เป็นคนไทย สถิติที่นำมาคิดจึงเป็นเฉพาะจำนวนของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศทั้งที่มาเองและมาเป็นหมู่คณะกับทัวร์เท่านั้น

+ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

ที่ตั้ง ถนนหน้าพระธาตุ เขตพระนคร กทม.

ประเภท พิพิธภัณฑ์สถานประเภทประวัติศาสตร์ศิลปโบราณคดี

เป้าหมาย บริการทางวิชาการ นันทนาการ และประชาสัมพันธ์ด้านเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม

วันเวลาทำการ เปิดทุกวันยกเว้นวันจันทร์และวันอังคาร เวลา 9.00 - 16.00 น.

ผู้เข้าชม ปี 2537 (ตุลาคม 2536 - กันยายน 2537)

125,691 คน

ผู้เข้าชมเฉลี่ยต่อวัน ปี 2537 โดยประมาณ

497 คน / วัน

ผู้เข้าชมเฉลี่ยต่อวัน ปี 2538 (ตุลาคม 2537 - กรกฎาคม 2538) โดยประมาณ

310 คน / วัน

ผู้เข้าชมเฉลี่ยต่อชั่วโมง (คิดจากจำนวนผู้เข้าชมเฉลี่ยต่อวันในปี 2538) โดยประมาณ

44 คน / วัน

หมายเหตุ สถิติที่ได้จาก พช. พระนคร เลื่อนนำมาคำนวณเฉพาะผู้เข้าชมอื่นๆ นอกเหนือจากนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากการศึกษาโครงการทำให้สามารถสรุปเวลาดำเนินการ และจำนวนผู้เข้าใช้บริการ
ภายในโครงการได้ดังนี้:

วันและเวลาดำเนินการ : ทุกวัน เวลา 8.00 - 16.00 น. เพื่อให้สอดคล้องกับพิธีภักดิ์ที่
วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์
ที่โดดเด่นและสำคัญ (หมายเหตุ : สามารถเปิดหรือปิด
ดำเนินการนอกเหนือเวลาดังกล่าวตามวาระ)

จำนวนผู้ให้บริการ : ประมาณ 900 คน / ชม.

2.2.2 ผู้ให้บริการ

หมายถึง เจ้าหน้าที่ซึ่งทำงานภายใต้องค์กรที่รับผิดชอบดูแล และบริหารพิธีภักดิ์ที่
สถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์ เพื่ออำนวยความสะดวกของผู้เข้าชม เช่น พนักงานขายตั๋ว ประชา-
สัมพันธ์ ช่างไฟฟ้า ฯลฯ ผู้ให้บริการที่อาจมาเป็นกรณีพิเศษ เช่น วิทยากรพิเศษที่บรรยาย สัมมนา
วิชาการ ในห้องโสตทัศนศึกษา อาสาสมัครนักศึกษาที่มาช่วยในงานส่วนต่างๆ ฯลฯ

ทั้งนี้เนื่องจาก โครงการพิธีภักดิ์ที่สถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์ เป็นโครงการที่เสนอแนะ
ขึ้นเพื่อสนองวัตถุประสงค์ โดยเน้นทางด้านการศึกษา และวัฒนธรรม ดังที่กล่าวไว้ในบทนำ
จึงยังไม่มีหน่วยงาน หรือองค์กรใด ในการรับผิดชอบ และบริหารงานของโครงการดังนั้นจึงมีความ
จำเป็นต้องมีการศึกษาโครงการเปรียบเทียบ เพื่อสรุปหาหน่วยงานและสายงานบริหารที่
เหมาะสมเพื่อเสนอแนะสำหรับการบริหารโครงการ อันจะเป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อใช้ในการกำหนด
พื้นที่ใช้สอยอีกทาง โดยได้เลือกศึกษาโครงการเปรียบเทียบที่มีลักษณะใกล้เคียงดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

+ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

ที่ตั้ง ถนนหน้าพระธาตุ เขตพระนคร กรุงเทพฯ

ประเภท พิพิธภัณฑ์สถานประเภทประวัติศาสตร์ศิลปะโบราณคดี

เป้าหมาย บริการทางวิชาการ นันทนาการ และประชาสัมพันธ์ด้านเอกลักษณ์
ทางวัฒนธรรม

ลักษณะที่คล้ายคลึง

1. รองรับกลุ่มเป้าหมายที่ใกล้เคียงกัน
2. มีวัตถุประสงค์หลัก ในด้านการอำนวยความสะดวก ต่อสังคม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สายงานการบริหารของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

= พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์

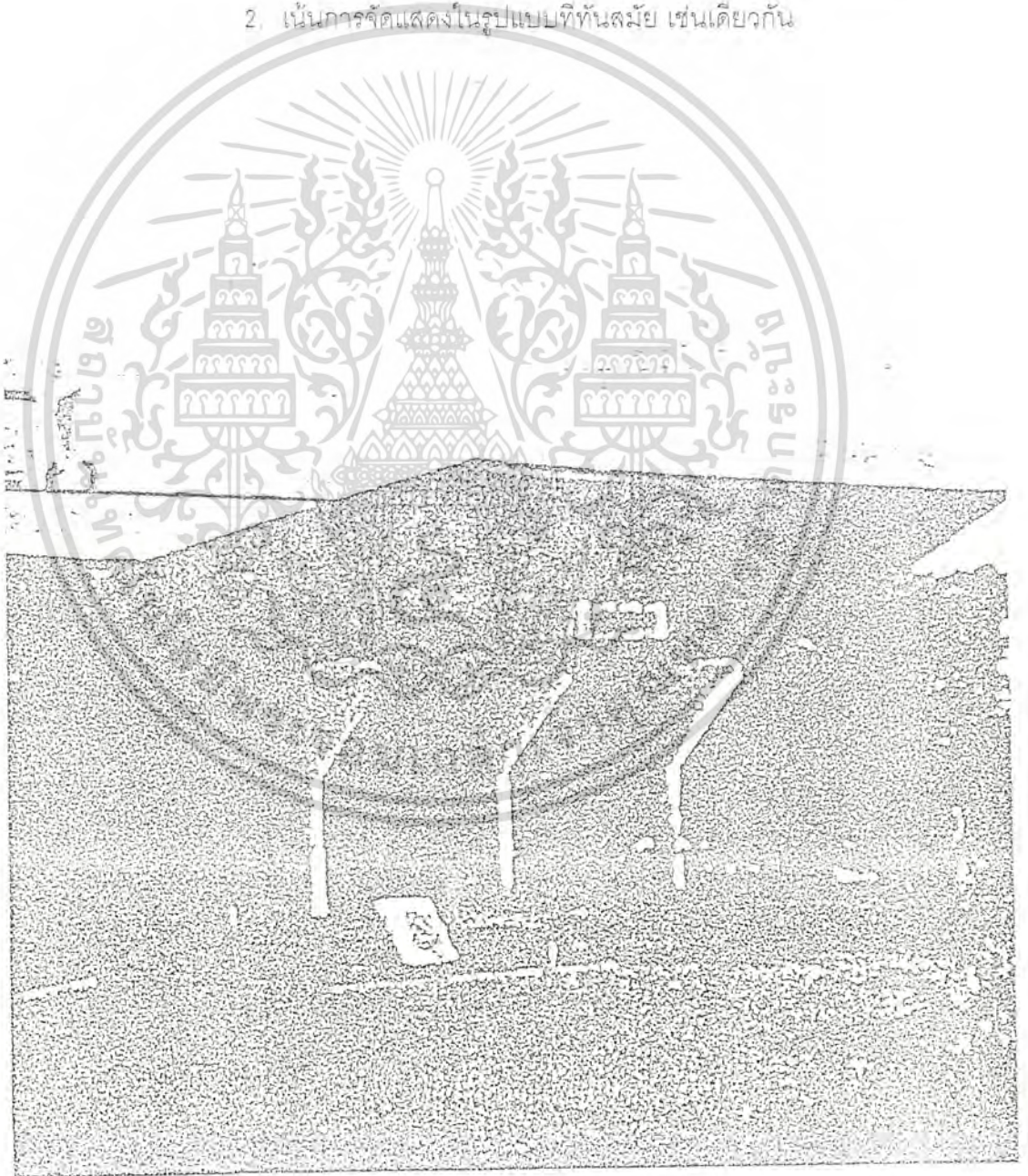
ที่ตั้ง 928 ถนนสุขุมวิท กรุงเทพฯ

ประเภท พิพิธภัณฑ์ประเภทวิทยาศาสตร์

เป้าหมาย บริการทางวิชาการ และนันทนาการ

ลักษณะที่คล้ายคลึง

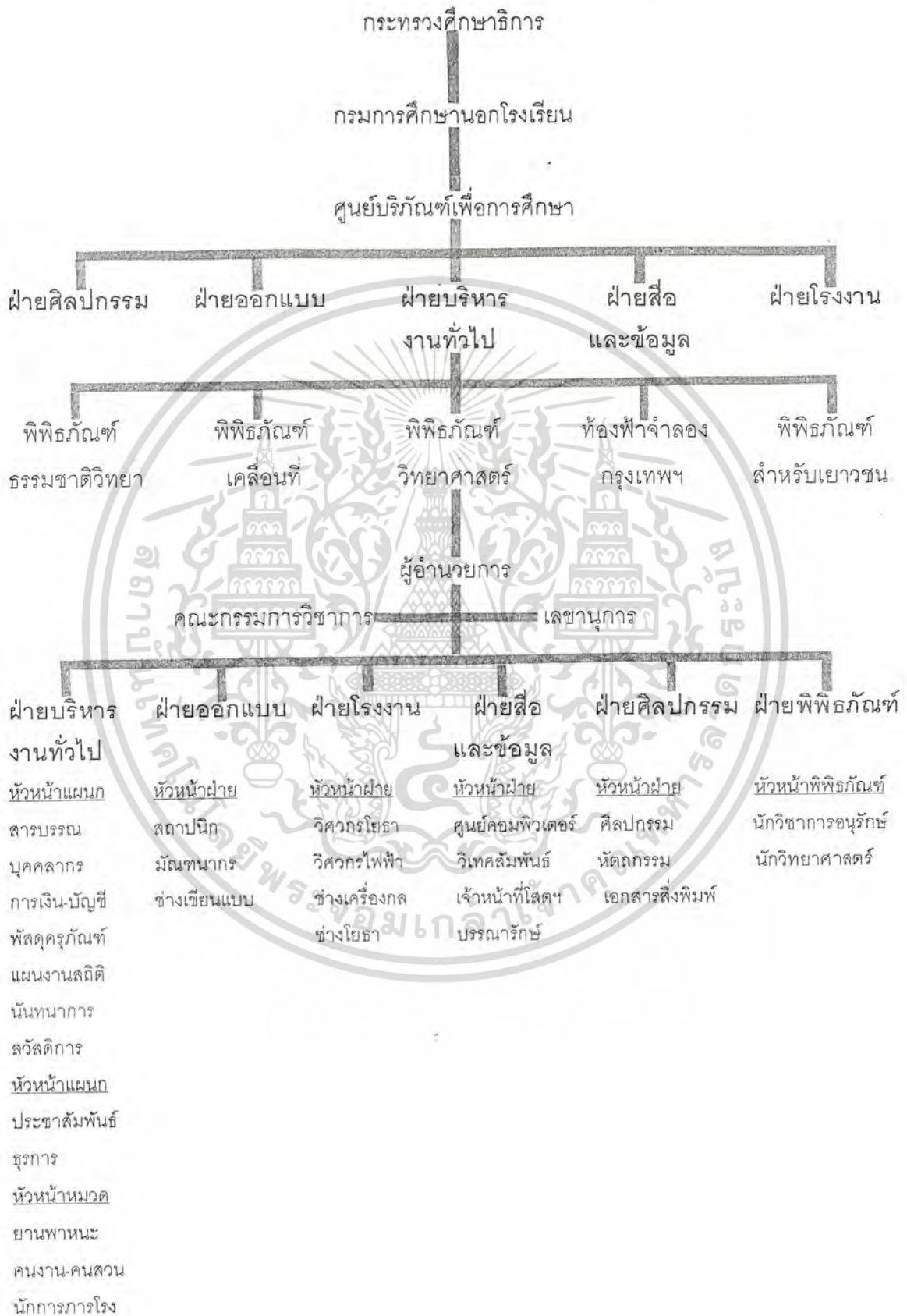
1. เป็นพิพิธภัณฑ์ขนาดใหญ่และรองรับจำนวนผู้เข้าชมจำนวนมาก
2. เน้นการจัดแสดงในรูปแบบที่ทันสมัย เช่นเดียวกัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สำนักหอสมุดกลาง พระจอมเกล้าลาดกระบัง

แผนภูมิการจัดองค์กรและสายงานการบริหารของพิพิธภัณฑ์ วิทยาศาสตร์

เอกสารนี้มีความปลอดภัยจนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยนาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

+ สรุปผลการศึกษา

กองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เป็นองค์การราชการที่ใหญ่และมั่นคง รวมทั้งมีเป้าหมายหลักเดียวกัน คือ มีหน้าที่เชื้ออำนวยการประโยชน์แก่สังคม ทางด้านการศึกษาวิจัย นันทนาการ การประชาสัมพันธ์เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้กับประเทศ รวมทั้งยังมีหน้าที่ในการกระตุ้นให้คนไทยได้ตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรม และเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติด้วยเช่นเดียวกัน จึงเห็นสมควรจัดให้กองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เป็นองค์กรที่รับผิดชอบในการดูแลและบริหารงาน โดยให้พิพิธภัณฑสถานปัตยกรรมรัตนโกสินทร์อยู่ภายใต้ความควบคุมของฝ่ายพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ทั้งนี้โดยมีการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ และบริษัททัวร์ต่าง ๆ เป็นหน่วยงานสนับสนุนตัวโครงการ นอกจากนี้สำหรับแหล่งงบประมาณที่น่าจะเป็นไปได้ ได้แก่ งบประมาณประจำปีของกองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจากรัฐบาล รายได้จากค่าธรรมเนียมต่างๆในการใช้บริการของพิพิธภัณฑสถานเอง และงบประมาณจากหน่วยงานที่สนับสนุนข้างต้น

แต่เนื่องจาก พิพิธภัณฑสถานปัตยกรรมรัตนโกสินทร์ เป็นโครงการที่มีขนาดใหญ่และเป็นรูปแบบของพิพิธภัณฑสถานสมัยใหม่ โดยเน้นเทคโนโลยี และลักษณะการจัดแสดงที่แปลกใหม่ แทนที่จะเน้นในการนำวัตถุโบราณมาจัดแสดง เช่นพิพิธภัณฑสถานอื่นๆ ภายใต้การควบคุมดูแลของกองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จึงจำเป็นต้องมีฝ่ายย่อยต่างๆ ภายในพิพิธภัณฑสถานปัตยกรรมรัตนโกสินทร์ เพิ่มเติมจากสายงานบริหารทั่วไปเช่นของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร สำหรับการบริหารงานในส่วนต่างๆ ภายในระบบการบริหารของพิพิธภัณฑสถานปัตยกรรมรัตนโกสินทร์โดยเฉพาะ โดยได้ศึกษารายละเอียดของสายงานบริหารในส่วนนี้จากพิพิธภัณฑทิวทยาศาสตร์

+ สายงานการบริหารของพิพิธภัณฑ์สถาปัตยกรรม รัตนโกสินทร์

+ อัตรากำลังและหน้าที่

ตำแหน่ง	จำนวนคน	หน้าที่
ผู้จัดการ	1	วางแผนการดำเนินงาน บริหารและควบคุม รับผิดชอบ การดำเนินงานของฝ่ายต่าง ๆ
รองผู้จัดการ	1	ประสานงาน ปฎิภาษา และแทนผู้จัดการ
เลขานุการ	1	ช่วยในการประสานงานติดต่อกับฝ่ายต่างๆ และทำรายงานการประชุม

ฝ่ายบริหาร

หัวหน้าฝ่าย 1 ควบคุมการทำงาน และจัดงบประมาณ

+ การเงินและธุรการ

บุคคลากร	1	งานบุคคล
พัสดุครุภัณฑ์	2	จัดซื้อ รับและส่งของจ่ายไปยังแผนกต่าง ๆ
บัญชี - การเงิน	1	ทำบัญชีรายรับ - รายจ่าย ตรวจสอบและ เสนอรายการรับ - จ่าย และยอดเงิน
เสมียน	1	งานพิมพ์เอกสาร
แผนงานสถิติ	1	ประเมินผลงานทางสถิติ

+ อาคารสถานที่

รักษาความปลอดภัย	8	ดูแลควบคุมจุดสำคัญต่างๆ และตรวจสอบ อุปกรณ์อุกเงิน
นักรการ	8	ดูแลความสะอาดและความเรียบร้อยภายใน ส่วนต่าง ๆ ของอาคาร
ภัณฑารักษ์	3	ดูแลควบคุม และจัดหาอุปกรณ์สำหรับจัด- แสดง
คลังพิพิธภัณฑ์	1	จัดทำทะเบียนพัสดุอุปกรณ์สำหรับจัดแสดง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตำแหน่ง	จำนวน	หน้าที่
คนสวน	5	ดูแลรักษา ตบแต่งสวนและบริเวณภายนอกอาคาร
+ บริการการท่องเที่ยว		
ติดต่อสอบถาม	3	บริการ และให้ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวภายในกรุงรัตนโกสินทร์
ภัณฑารักษ์	2	ดูแลควบคุมศูนย์บริการการท่องเที่ยว
+บริการทั่วไป		
ติดต่อสอบถาม - เจ้าหน้าที่	4	ให้บริการข้อมูลเกี่ยวกับทางพิพิธภัณฑ์ และเจ้าหน้าที่เข้าชมส่วนต่างๆ
รับฝากของ	2	รับฝากของ
ภัณฑารักษ์	4	ดูแลควบคุมส่วนบริการต่างๆ ภายในพิพิธภัณฑ์
เจ้าหน้าที่ของช่วย - หนังสือ	4	บริการขายของช่วย - หนังสือ
ช่างภาพ	1	บริการถ่ายภาพ
+ ประชาสัมพันธ์ และวิเทศสัมพันธ์		
ประชาสัมพันธ์	1	เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร
วิเทศสัมพันธ์	1	ติดต่อและประสานกับต่างหน่วยงาน

ฝ่ายวิชาการ และบริการทางการศึกษา

หัวหน้าฝ่าย	1	ควบคุมและดูแลการทำงานค้นคว้าวิจัยทางด้านสถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์ และองค์ประกอบด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
-------------	---	---

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตำแหน่ง	จำนวน	หน้าที่
+ ข้อมูลวิจัยค้นคว้า		
นักโบราณคดีทางสถาปัตยกรรม	2	ศึกษาค้นคว้าข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรม
นักวิชาการทางสถาปัตยกรรม	1	ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมโดยตรง
นักวิชาการทางผังเมือง	1	ศึกษาค้นคว้า ความสัมพันธ์ของสถาปัตยกรรมอันเกี่ยวข้องกับวิชาการทางผังเมือง
+ บรรยายอบรมทางวิชาการ		
วิทยากร	6	บรรยาย และอบรมทางวิชาการภายในพิพิธภัณฑ์
มัคคุเทศก์	10	บรรยาย และนำชมภายนอกพิพิธภัณฑ์โดยรถราง
+ ห้องสมุดเฉพาะ		
บรรณารักษ์	2	จัดระบบภายในห้องสมุด ควบคุมการเลือกหนังสือและสื่อทางวิชาการอื่นๆ เข้าในห้องสมุด
เจ้าหน้าที่ห้องสมุด	2	ดูแลเอกสาร พิมพ์เอกสาร และซ่อมแซมสื่อทางวิชาการต่าง ๆ ภายในห้องสมุด
เจ้าหน้าที่ทั่วไป	3	ดูแลการใช้สื่อทางวิชาการต่างๆ ตรวจสอบเข้าออก และช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ห้องสมุด
เจ้าหน้าที่ถ่ายเอกสาร	1	บริการถ่ายเอกสาร

ฝ่ายศิลปกรรม

หัวหน้าฝ่าย	1	ควบคุมดูแลงานออกแบบและจัดทำสิ่งพิมพ์ และตกแต่งส่วนต่าง ๆ ภายในพิพิธภัณฑ์
-------------	---	--

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตำแหน่ง	จำนวน	หน้าที่
+ เอกสารสิ่งพิมพ์		
นักออกแบบสิ่งพิมพ์	2	ออกแบบเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่ใช้ประกอบบริการต่าง ๆ ภายในพิพิธภัณฑ์
คนทำอาร์ตเวิร์ค	1	ทำอาร์ตเวิร์คสำหรับสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ
+ พิพิธภัณฑ์ (งานออกแบบ)		
มัณฑนากร	1	ออกแบบและตกแต่งส่วนต่างๆ ภายในพิพิธภัณฑ์
ช่างเขียนแบบ	1	งานเขียนแบบ ตามงานออกแบบของมัณฑนากร
นักออกแบบสิ่งพิมพ์	1	ออกแบบสิ่งพิมพ์ ที่ใช้ในงานตกแต่งภายในส่วนต่างๆ ในพิพิธภัณฑ์ โดยทำงานสัมพันธ์กับมัณฑนากร
คนทำอาร์ตเวิร์ค	1	ทำอาร์ตเวิร์ค สำหรับสิ่งพิมพ์ที่ใช้ในงานตกแต่งภายใน
+ พิพิธภัณฑ์ (งานจัดทำนิทรรศการ)		
FIXTURE MAKER	1	จัดทำฉาก เฟอร์นิเจอร์ และอุปกรณ์ต่าง ๆ ประกอบภายในการจัดแสดงนิทรรศการ
PRINTMAKER	1	จัดทำงานสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ตามแบบ
PAINTER	1	งานช่างสี
MODEL BUILDER	1	จัดทำหุ่นจำลอง
PHOTO TECHNICIAN	1	งานถ่ายภาพและเทคนิคประกอบ

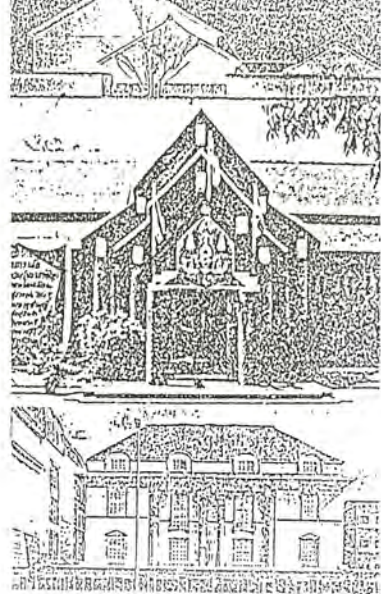
ฝ่ายเทคนิคและซ่อมบำรุง

หัวหน้าฝ่าย	1	ควบคุมและดูแลการทำงานด้านเทคนิคและซ่อมบำรุงต่างๆ ทางเทคนิคภายในพิพิธภัณฑ์
-------------	---	---

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ทางการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตำแหน่ง	จำนวน	หน้าที่
+ ไลต์ทัศนูปกรณ์		
ช่างภาพวิดีโอทัศน	1	งานถ่ายภาพยนตร์ และงานตัดต่อ
ช่างภาพนิ่ง	1	งานถ่ายภาพนิ่ง
ช่างควบคุมไลต์ฯ	4	ควบคุม แสง เสียง และเทคนิคประกอบอื่น
ช่างเสียง - แสง	1	ในการเสริมสร้างบรรยากาศในการจัดแสดง
		ซ่อมแซม ดูแลอุปกรณ์ทางด้านแสง และเสียง
+ ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์		
วิศวกรไฟฟ้า	1	วางแผนคิดคำนวณการใช้ไฟฟ้า และควบคุมดูแลช่างไฟฟ้า
ช่างไฟฟ้า	1	ตรวจสอบ ปฏิบัติงานซ่อมแซมระบบไฟฟ้า
ช่างอิเล็กทรอนิกส์	1	ตรวจสอบ ปฏิบัติงานซ่อมแซมระบบอิเล็กทรอนิกส์
สรุปอัตราเจ้าหน้าที่ของโครงการ ประกอบด้วย		
+ ฝ่ายบริหาร		59 คน
+ ฝ่ายวิชาการและบริการทางการศึกษา		29 คน
+ ฝ่ายศิลปกรรม		15 คน
+ ฝ่ายเทคนิค และซ่อมบำรุง		11 คน
	รวมทั้งสิ้น	114 คน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.2 การศึกษาโครงการเปรียบเทียบ

เพื่อให้การวิเคราะห์ และออกแบบโครงการพิพิธภัณฑ์สถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์ มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น จึงต้องมีการศึกษาโครงการที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยการศึกษาโครงการเปรียบเทียบสามารถชี้ให้เห็นถึง ลักษณะและรายละเอียดของโครงการ แนวทางในการออกแบบ และข้อมูลพื้นฐานต่างๆ ซึ่งจะสามารถนำมาปรับปรุงแก้ไขปัญหาต่างๆ ในการออกแบบโครงการ ทั้งนี้โครงการเปรียบเทียบที่นำมาพิจารณาคือ

1. ศูนย์ข้อมูลอุทยานประวัติศาสตร์ ศรีสัชชาลัย
2. GERMAN ARCHITECTURE MUSEUM
3. KAWAGOE CITY MUSEUM

ศูนย์ข้อมูลอุทยานประวัติศาสตร์ ศรีสัชชาลัย

- + ที่ตั้ง   ด้านหน้ากำแพงเมืองโบราณศรีสัชชาลัย ตำบลเมืองเก่า อำเภอศรีสัชชาลัย จังหวัดสุโขทัย
- + เจ้าของโครงการ   กองโบราณคดี กรมศิลปากร
- + พื้นที่   ส่วนอาคาร 500 ตารางเมตร และเปิดโล่ง 370 ตารางเมตร
- + ผู้ออกแบบ   เสาวลักษณ์ หงษธา ฝ่ายอนุรักษ์โบราณสถาน กองโบราณคดี
- + งบประมาณ   2.9 ล้านบาท
- + ลักษณะของโครงการ เป็นสถานที่ให้ข้อมูลและแนวทาง เพื่อให้เข้าใจความเป็นมาของประวัติศาสตร์ของศรีสัชชาลัย ก่อนที่นักท่องเที่ยวจะก้าวผ่านประตูเมืองโบราณเข้าสู่อุทยานประวัติศาสตร์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

+ ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

ตัวโครงสร้างเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก เป็นอาคารร่วมสมัยที่มีลักษณะความเป็นไทย และกลมกลืนกับบรรยากาศของอุทยานฯ โดยตัวอาคารวางในลักษณะตัวยู (U) รับกับบ่อน้ำรูปตัวยู (U) ที่อยู่ใกล้ประตูเมืองโบราณ (ซึ่งตั้งอยู่ถัดจากตัวศูนย์) กลุ่มอาคารวางตัวรอบพื้นที่เปิดโล่งตรงกลาง ตามแบบการวางผังของบ้านไทย นอกจากนี้ยังนำลักษณะทางสถาปัตยกรรมแบบสุโขทัย มาประยุกต์ใช้ โดยผนังส่วนใหญ่เจาะช่องแสงตามยาว ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องตามแบบแผนของวิหารในสมัยสุโขทัย และยังเป็นการดีต่อการควบคุมแสงภายในบริเวณจัดแสดง วัสดุหลักใช้อิฐ บปก. กระเบื้องดินเผาชนิดไม่เคลือบ และไม่เป็นหลัก เพื่อให้เกิดความกลมกลืนอีกทางหนึ่งด้วย

+ องค์ประกอบของโครงการ

สอดคล้องกับลักษณะสถาปัตยกรรม โดยแบ่งแต่ละส่วนแยกกันเป็น 5 อาคารย่อยที่เชื่อมกันโดยทางเดิน (ทั้งนี้เพื่อให้คนเข้าชมไม่เกิดความเบื่อและเหนื่อย และสามารถเดินชมได้ทั้งหมด) ได้แก่

1. ส่วนรับรอง-ประชาสัมพันธ์-ขายของที่ระลึก (อาคาร 1)

+ เนื่องจากเป็นโครงการขนาดเล็กจึงรวม FUNCTION ต่างๆ นี้ไว้รวมกันในด้านหน้าทางเข้า ใช้พื้นที่ประมาณ 13 ตารางเมตร อยู่ร่วมกับบริเวณจัดแสดงเรื่องราว ในช่วง INTRODUCTION

2. ส่วนจัดแสดงนิทรรศการ (อาคาร 2 และ 3)

+ เน้นในการให้พื้นที่กับทางสัญจรมากๆ เพื่อให้การชมเรื่องราวจัดแสดง เป็นไปอย่างสะดวกสบาย เรื่องราวจัดแสดงเป็นการนำเสนอเกี่ยวกับ ความเป็นมาของเมืองศรีสัชชนาลัย และสถาปัตยกรรมภายในอุทยานฯ ตลอดจนศิลปวัตถุเป็นหลัก โดยแบ่งออกเป็น 2 อาคาร ตาม 2 หัวข้อจัดแสดงดังนี้:

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หัวข้อ 1 "ภูมิหลัง" เสนอสภาพของเมืองศรีสัชชนาลัย และ
ฐานะความสำคัญของเมืองในแต่ละยุค จัดแสดงเรื่องราว
ดังนี้:

+ เครื่องเคลือบ อันเป็นจุดเกิดแห่งอารยธรรม
แสดงบนปั้นหมุนและแผ่นภาพ

+ ชุมประตูล้าง จารึกโบราณ และประวัติเกี่ยว
กับเมืองเซลิ้ง จัดแสดงเป็นแผ่นภาพและแบบ

จำลอง

+ โบราณวัตถุ แบบจำลอง และแผ่นภาพแสดง
เมืองศรีสัชชนาลัยในสมัยสุโขทัย อโยธยา และ
รัตนโกสินทร์

+ แสดงความเป็นมาของการอนุรักษ์ เมืองศรีสัช-
ชนาลัยด้วยแบบจำลองหลุมขุด ขุดข้างล้อม

+ CHRONOLOGY การอนุรักษ์ศรีสัชชนาลัยจาก
อดีตจวบจนปัจจุบัน แสดงด้วยแผ่นภาพ

หัวข้อ 2 "ศิลปะและสถาปัตยกรรม" เสนอสถาปัตยกรรมที่มี
ความสำคัญต่างๆ โดยจัดแสดงแบบจำลองสีขาวล้วน
เพื่อแสดงให้เห็นว่าเป็นภาพสันนิษฐานที่สมบูรณ จากซาก
สถาปัตยกรรมที่หลงเหลืออยู่ ซึ่งจัดแสดงเป็นแผ่นภาพ
ด้านหลังแบบจำลอง

+ สถาปัตยกรรมวัดนางพญา วัดข้างล้อม และ
พระราชวัง

+ ชิ้นส่วนโบราณวัตถุต่างๆ จัดแสดงเป็นแบบ
จำลอง

+ "เขียนเทียน" ประเพณีที่มีความเกี่ยวข้อง และ
สัมพันธ์ แสดงบนแผ่นภาพ และนำเสนอแนว-
ทางการอนุรักษ์เมืองศรีสัชชนาลัย เป็นการสรุป
เรื่องราวด้วยดังนี้ :

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- + DIORAMA การก่อสร้างและแผนภาพ
แสดงการเรียงอิฐศิลาแลงในสถาปัตยกรรมของศรีสุชนาลัย
- + JIGSAW การอนุรักษ์ วางบนแท่นจัด
แสดง และแผนภาพแสดงการบูรณะ
และแนวทางการอนุรักษ์

การจัดแสงภายในส่วนจัดแสดง ใช้แสงธรรมชาติจากช่องเปิดตามตั้งและประตูที่เปิดเพื่อเชื่อมกับทางเดิน (เนื่องจากไม่ได้ติดตั้งระบบปรับอากาศภายในบริเวณจัดแสดง) ร่วมกับไฟโคมติดตามผนังให้แสงโดยรวม และเน้นวัตถุจัดแสดงด้วย SPOTLIGHT ห้อยจากเพดาน

3. ส่วนห้องสมุด และเก็บของ

- + บริเวณสำหรับค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับอุทยานฯ ประกอบด้วยโต๊ะและเก้าอี้อ่านหนังสือสำหรับ 4 คน ตู้หนังสือ 3 ตู้ (ใช้เก็บของไปในตัว) และโต๊ะทำงานสำหรับเจ้าหน้าที่ 1 คน ใช้พื้นที่ร่วมกับส่วนจัดแสดงหัวข้อ 2 ในอาคาร 3 ประมาณ 9 ตารางเมตร โดยตู้หนังสือและแผนภาพจัดแสดงช่วยกันส่วนออกจากกัน

4. ส่วนห้องประชุม และบรรยาย (อาคาร 4)

- + สำหรับใช้ในการประชุมต่างๆ ของศูนย์ฯ และบรรยายทางวิชาการต่าง ๆ ตามวาระ ทั้งนี้ยังเปิดให้หน่วยงานอื่นๆ มาเช่าพื้นที่ เพื่อเป็นการช่วยสมทบในด้านงบประมาณด้วย โดยมีพื้นที่รวมประมาณ 96 ตารางเมตร

5. ส่วนสำนักงาน

- + มีเนื้อที่ประมาณ 95 ตารางเมตร เป็นส่วนทำงานของเจ้าหน้าที่ รวม 3 คน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

+ ระบบการสัญจร

จากทางเข้าหลักสู่ส่วนประชาสัมพันธ์ แยกเป็น 2 ทาง:

1. สู่ส่วนจัดแสดงเป็นแบบ DECENTRALIZED SYSTEM OF ACCESS และนำสู่ทางออกไปยังประตูลานรถ
2. นำสู่ส่วนประชุม และสำนักงาน

ทั้งนี้ การทำทางสัญจรแบบ DECENTRALIZED SYSTEM OF ACCESS ทำให้ MAIN CIRCULATION FLOW ผ่านส่วนจัดแสดงสู่อุทยานฯ ดูขัดกันกับ PLANNING SCHEME ที่วางให้ทุกอาคารมี CENTRALIZED FOCUS

GERMAN ARCHITECTURE MUSEUM

+ ที่ตั้ง

ย่าน MUSEUM COMPLEX ริมน้ำ MAIN (ตรงข้ามย่านธุรกิจ) FRANKFURT, GERMANY

+ ผู้ออกแบบ

OSWALD MATHIAS UNGERS

+ ลักษณะของโครงการ

พิพิธภัณฑ์ที่แสดงสถาปัตยกรรมในคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดยผ่านทางภาพวาดต่างๆ แบบจำลอง ตลอดจนหนังสือ และเฟอร์นิเจอร์ของสถาปนิกทั่วโลก ทั้งที่มีชื่อเสียงซึ่งแสดงออกถึงแนวโน้มการพัฒนาการทางสถาปัตยกรรม และสถาปนิกที่ไม่มีชื่อเสียงที่จะเสริมในการสื่อภาพเหตุการณ์ และความสัมพันธ์ในยุคสมัย ไม่ใช่เป็นตัวแทนของสถาปัตยกรรมเหล่านั้น โดยจัดแสดงในส่วนนิทรรศการถาวรและหมุนเวียน ตั้งแต่ชั้น 1 ถึงชั้น 4 โดยเป็นแบบ CENTRALIZED SYSTEM OF ACCESS การจัดแสดงในส่วนนิทรรศการถาวรจัดแบ่งตามยุคสมัยและลัทธินิยม โดยเน้นการสื่อถึงเป้าหมายดังกล่าวเช่นกันภายใต้หัวข้อที่น่าสนใจ เช่น REVISION OF THE MODERN (1984) เป็นต้น องค์ประกอบที่สำคัญอื่นๆ ภายในพิพิธภัณฑ์ คือ ห้องบรรยายในชั้นใต้ดิน ส่วนประชาสัมพันธ์ และชายตัวด้านหน้าพิพิธภัณฑ์ เป็นอาทิ

+ ลักษณะทางสถาปัตยกรรม เป็นอาคารอนุรักษ์แบบ VILLA ขนาด 4 คูหา สร้างในปี ค.ศ.1901

เดิมโครงสร้างเป็นแบบผนังรับน้ำหนัก สูง 4 ชั้น รูปแบบอาคาร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เป็นแบบ NEO-CLASSIC มีการสร้างต่อเติมเชื่อมทางเดินใหม่ซ้อน
 ด้านหน้า MAIN FACADE เดิม ต่อเติมส่วน COURTYARD ด้าน
 หลัง และชั้นใต้ดินเพิ่มบางส่วนสำหรับ LECTURE ROOM โดย
 ใช้โครงสร้างเสาและคาน เเจาะพื้นตลอดทั้ง 4 ชั้น และเจาะ
 SKYLIGHT ตรงกลางอาคารสำหรับ MAIN THEME ของพิพิธภัณฑ์
 ทั้งนี้โครงสร้างใหม่นี้ทำในรูปแบบ MODERN โดยใช้รูปทรงเรขาค
 ณิตแบบง่าย ๆ และให้กลมกลืนกับลักษณะสถาปัตยกรรมเดิม

+ แนวความคิดในการออกแบบ

โครงสร้างใหม่ สร้างความขัดแย้งกับลักษณะสถาปัตยกรรมเก่า
 และสภาพแวดล้อมโดยรอบ ซึ่งสามารถมองเห็นผ่านทาง COURT-
 YARD ด้านหลัง โดยมี THEME หลักเพื่อแสดงให้เห็นถึงเรื่องราว
 จัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์คือ "HOUSE WITHIN A HOUSE" ประ
 ตีมากรรรูปทรงเป็นโครงบ้านสีขาวในลักษณะนามธรรม ตั้งอยู่
 บริเวณเปิดโล่ง เห็นตั้งแต่ชั้นล่างถึงชั้นบนสุดและมีแสงธรรมชาติ
 เพื่อเน้นจุดเด่นนี้จากด้านบนด้วย

KAWAGOE CITY MUSEUM

- + ที่ตั้ง KAWAGOE-CITY, SAITAMA, JAPAN
- + ขนาดที่ดิน 11,370.58 ตารางเมตร
- + พื้นที่อาคาร 3,368.11 ตารางเมตร
- + พื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร 3,985.97 ตารางเมตร
- + สถาปนิก ARCHIVISION ARCHITECT + ASSOCIATES BY TADAHIRO TOH
- + ผู้ออกแบบส่วนนิทรรศการ TANSEISHA.CO.,LTD.
- + ลักษณะโครงการ พิพิธภัณฑ์อันมีเป้าหมายหลักในการเป็นอาคารที่มีชีวิตชีวา เพื่อ
 สาธารณประโยชน์ทางวัฒนธรรม โดยเป็นแหล่งเผยแพร่และ
 ศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์ในด้านต่างๆในเมือง KAWAGOE โดย
 ผ่านทางการจัดแสดงนิทรรศการ ไลต์ทัศนศึกษา และบริการทาง
 วิชาการ เป็นสำคัญ

+ ลักษณะทางสถาปัตยกรรม โครงสร้างคอนกรีตอัดแรง โครงสร้างเหล็ก และโครงสร้างคอนกรีต
 เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อัดแรงเสริมโครงเหล็ก คือลักษณะโครงสร้างของกลุ่มอาคารซึ่งมีความสูง 3 ชั้นและ 1 ชั้นใต้ดิน ตัวอาคาร แสดงออกถึง IMAGE ของโกดังพื้นบ้าน และกลมกลืนกับเมือง KAWAGOE ที่มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานด้วยแนวหลังคาที่มุงด้วยกระเบื้องมิด้าน และผนังปูนเรียบสีขาว รวมถึงการจัดภูมิทัศน์ซึ่งเป็น HARD LANDSCAPE มีต้นไม้ประปราย ตามแบบพื้นถิ่น

+ องค์ประกอบของโครงการ อาคารหลักมี 2 ชั้น โดยมีชั้นล่างเป็นหลัก มี COURTYARD ภายในอาคาร 2 ที่ โดยที่แรกเป็น MAIN FOCAL POINT ให้กับส่วนพื้นที่สาธารณะ และอีกที่สำหรับส่วนสำนักงาน โดยมีส่วนย่อยต่างๆ ดังนี้:

1. ส่วน PUBLIC SERVICES ประกอบด้วย ENTRANCE COURT ENTRANCE HALL INFORMATION MUSEUM SHOP และ TEA LOUNGE

+ รองรับผู้เข้าชมในจุดแรก โดยรวมจาก ENTRANCE COURT ซึ่งเป็น SEMI-OUTDOOR SPACE และแจกเข้าสู่ส่วน ENTRANCE HALL ภายในอาคาร ซึ่งสามารถสัมผัสกับ COURTYARD A อันเป็น MAIN FOCAL POINT ได้ชัดเจน ส่วนประชาสัมพันธ์ และ MUSEUM SHOP อยู่ภายในบริเวณ ENTRANCE HALL และ TEA LOUNGE แยกจาก ENTRANCE HALL ด้วยกระจกฝ้า และผนังเตี้ย โดยมี COURTYARD B เป็นทัศนียภาพสำคัญที่ช่วยให้ความรู้สึกล่องลอยแก่ผู้ใช้บริการ

2. ส่วนนิทรรศการ

+ แสดงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของเมือง KAWAGOE ผ่านทางเทคนิคและรูปแบบที่หลากหลาย เช่น แสดงสภาพเรือนแถวในสมัยก่อนด้วย AUTHENTIC PRESENTATION MODEL แสดงผังของเมือง การแสดงวัตถุโบราณจำลอง เป็นต้น โดยจัดแบ่งออกเป็น EXHIBITION HALL FOR PERMANENT COLLECTION ซึ่งมี 3

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่ออนุญาตให้เข้าไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ห้องเชื่อมต่อกัน SPECIAL EXHIBITION HALL 1 ห้อง
VIDEO VIEWING ROOM 1 ห้อง และพื้นที่สำหรับ
OUTDOOR EXHIBITION

3. ส่วนบริการทางวิชาการ ประกอบด้วย

+ LIBRARY READING ROOM เป็นห้องปิด ตั้งอยู่ระหว่าง
ENTRANCE HALL และบริเวณจัดนิทรรศการ

+ STUDY ROOM อยู่ใกล้บริเวณจัดนิทรรศการ และ
VIDEO VIEWING ROOM

+ LECTURE ROOM จุ 48 ที่นั่ง มีทางเข้า-ออกเชื่อมกับ
ENTRANCE HALL และทางเดินจากบริเวณจัดแสดง
นิทรรศการ

4. ส่วนสำนักงานและ BACK SERVICES ประกอบด้วย OFFICE

CURATOR'S ROOM CONFERENCE ROOM WORKSHOP
STUDIO ARCHIVE DELIVERY ROOM และ UNPACKING

ROOM ซึ่งกินพื้นที่ประมาณ 1/3 ของชั้นล่าง โดยเชื่อมต่อกับ
ENTRANCE HALL ตรงบริเวณ OFFICE มี STAFF

ENTRANCE 2 จุดสูบบุหรี่ OFFICE และ DELIVERY ROOM
จาก STAFF CAR PARK ซึ่งแยกจากส่วนจอดรถหลัก ชั้น

บนเป็น REPOSITORY ซึ่งมี LIFT และบันไดเชื่อมลงมาหา
UNPACKING ROOM ซึ่งมีประตูเปิดเชื่อมกับส่วนจัด

นิทรรศการเช่นกัน

+ ระบบการสัญจร

เป็นแบบ CENTRALIZED SYSTEM OF ACCESS โดยมีจุดร่วมการ
เข้า-ออกตรง ENTRANCE HALL ซึ่งสัมพันธ์กันกับทิศทางการ
สัญจรหลักรอบ MAIN FOCAL POINT คือ COURTYARD A อันเป็นส่วน
สำคัญในการที่ทำให้การเดินทางพิพิธภัณฑน์ดูไม่เคร่งเครียดจน
เกินไป

+ ระบบการปรับอากาศ

ใช้ระบบปรับอากาศแบบส่วนกลาง กระจายไปตามส่วนต่างๆ โดยมี
AIR CONDITIONING ROOM ตั้งอยู่บริเวณชั้นใต้ดิน เชื่อมด้วย

บันไดสู่ส่วน UNPACKING ROOM บริเวณชั้น 1

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษานานาชาติ เมื่ออนุญาตเห็นาไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.3 องค์ประกอบของโครงการ

โครงการพิพิธภัณฑ์สถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์ เป็นโครงการเพื่อเผยแพร่เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติ โดยมีสถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์เป็นสื่อในการนำเสนอ เพื่อให้บรรลุไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งกล่าวมาแล้ว และเพื่อให้โครงการนี้สามารถอำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้บริการภายในโครงการ ซึ่งมีหลากหลายประเภทอย่างเต็มที่และสะดวกสบาย จึงเห็นควรให้โครงการมีส่วนประกอบต่างๆ ดังนี้:

1. VISITOR SERVICES ประกอบด้วย
  - + โถงทางเข้า (ENTRANCE HALL)
  - + ส่วนบริการนักท่องเที่ยว (TOURIST SERVICE)
  - + ร้านอาหาร (RESTAURANT)
  - + ร้านขายของชำร่วย (MUSEUM SHOP)
2. EXHIBITION SPACES ประกอบด้วย
  - + ส่วนแสดงนิทรรศการถาวร (MAIN EXHIBITION)
  - + ส่วนแสดงนิทรรศการหมุนเวียน (TEMPORARY EXHIBITION)
  - + รถรำนำชมสถาปัตยกรรมของจริง (MOBILE EXHIBITION)
3. EDUCATIONAL SERVICES ประกอบด้วย
  - + ห้องสมุดเฉพาะ (LIBRARY)
  - + ห้องบรรยาย - โสตทัศนศึกษา (LECTURE THEATER)
  - + ห้องบรรยายสำหรับเด็ก (CHILDREN'S LECTURE STUDIO)
4. OFFICE SPACES ประกอบด้วย
  - + บริเวณทำงาน (WORKING SPACES)
  - + โรงอาหารสำหรับพนักงาน (STAFF CAFETERIA)
5. BACK SERVICES ประกอบด้วย
  - + คลังพิพิธภัณฑ์ (MUSEUM STOCK)
  - + โรงปฏิบัติงาน (WORKSHOP)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.4 การศึกษาวิเคราะห์พื้นที่ใช้สอยโครงการ

เพื่อดำเนินงานในการออกแบบโครงการต่อไป จึงได้ทำการศึกษาวิเคราะห์รายละเอียดขององค์ประกอบในส่วนต่างๆ ของโครงการดังนี้

2.4.1 พื้นที่ใช้สอยหลัก

2.4.1.1 นิทรรศการถาวร (MAIN EXHIBITION)

+ เรื่องราวการจัดแสดง

การจัดแสดงเป็นการนำเสนอสถาปัตยกรรมในแง่มุมต่างๆ ทั้งรูปแบบของสถาปัตยกรรม ความสัมพันธ์กับลักษณะการดำเนินชีวิต และแหล่งที่ตั้งอันจะมีความสอดคล้องกันและมีการพัฒนาดังแต่แรกเริ่มในบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ชั้นในจวบจนปัจจุบัน ซึ่งต่างก็มีเอกลักษณ์และองค์ประกอบที่น่าสนใจแตกต่างกันไป โดยมีตัวประกอบสำคัญในการดำเนินเรื่องราวจัดแสดงคือเหตุการณ์ต่างๆ ตามยุคสมัยที่เป็นปัจจัยสำคัญ และมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาการของสถาปัตยกรรมในแง่ต่างๆ ข้างต้นทั้งนี้ การนำเสนอสถาปัตยกรรมในลักษณะนี้เป็นการเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ของกรุงรัตนโกสินทร์ให้ผู้เข้าชมได้ "อ่าน" ก่อนจะชมสถาปัตยกรรมของจริง โดยการจัดแสดงมีการจัดแบ่งหัวข้อดังนี้

INTRODUCTION

นำเสนอนิยามของ "สถาปัตยกรรม" ที่จะถูกนำเสนอในการจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์โดยผ่านทางสถาปัตยกรรมสมัยปัจจุบัน

- A ประวัติความเป็นมา ของพื้นที่บริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ ก่อนเป็นพระนคร โดยเสนอตั้งแต่สันฐานเดิมสมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยกรุงธนบุรี จวบจนเป็นราชธานี
- B สถาปัตยกรรมในการสร้างรากฐานเมือง อันเป็นจุดศูนย์กลางในด้านต่างๆ ของราชธานีในยุคแรกเริ่ม
- C สถาปัตยกรรมในการตั้งถิ่นฐาน ในลักษณะของชุมชน และลักษณะของสถาปัตยกรรมที่อยู่อาศัย
- D สถาปัตยกรรม อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงเติบโตทางเศรษฐกิจในยุคแรก ซึ่งทำให้เกิดการขยายเมือง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ทางการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

E สถาปัตยกรรม ที่มีผลมาจากการเข้ามามีอิทธิพลของอารยธรรมตะวันตก ทั้งทางด้านเทคโนโลยี รูปแบบของสถาปัตยกรรม และบางส่วนของลักษณะการดำเนินชีวิต

F หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ยุคที่แปรเปลี่ยนจากสังคมที่หรูหราสู่ยุคเศรษฐกิจ จากสภาวะตกต่ำทางเศรษฐกิจ อันส่งผลแก่การเปลี่ยนแปลงทางสถาปัตยกรรม และลักษณะการใช้ชีวิตที่เรียบง่าย และเน้นเทคโนโลยีมากขึ้น

G สู่ยุคสมัยใหม่ ด้วยการเปลี่ยนแปลงสู่ระบอบประชาธิปไตย ช่วงเวลาที่มุ่งสู่สากล ก่อให้เกิดสถาปัตยกรรมที่มีรูปแบบหลากหลายผันแปรตามเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และลักษณะการดำรงชีวิตที่เปลี่ยนไปอย่างมาก ตามกระแสวัฒนธรรมสากล

intro
duc
tion

"นิยามของสถาปัตยกรรม"

สถาปัตยกรรม หรือที่เรารู้จักกันในลักษณะของอาคาร บ้าน เรือน ซึ่งเป็นที่ที่เราอาศัยอยู่ที่มีชีวิตผูกพันทั้งกับสิ่งต่างๆ ภายในสถาปัตยกรรมนั้น ตัวสถาปัตยกรรมเอง รวมไปถึงความเป็นครอบครัว ชุมชน และเมืองในที่สุด โดยปกติสถาปัตยกรรมมักจะถูกมองเห็นในแง่ของศิลปะ คือคุณค่าความงามของตัวสถาปัตยกรรมนั้นเพียงอย่างเดียว แต่นั่นเป็นเพียงส่วนเดียวเท่านั้น ในอีกแง่มุมที่สามารถแสดงคุณค่า และจิตวิญญาณที่บันทึกไว้ภายในสถาปัตยกรรมได้ดี คือลักษณะของประโยชน์ใช้สอยภายในและชีวิตที่ผูกพันกับสถาปัตยกรรม และความสัมพันธ์ของสถาปัตยกรรมต่างๆ ที่เอื้อประโยชน์และผูกต่อเชื่อมโยงกันจนเกิดเป็นเมือง

A

"กรุงรัตนโกสินทร์ก่อนเป็นพระนคร"

แต่เดิมพื้นที่ที่เรียกกันว่า "กรุงรัตนโกสินทร์" นั้นอยู่ต่ำกว่าระดับน้ำเพราะจากการสำรวจทางวิศวกรรม พบร่องรอยของฝั่งทะเลอ่าวไทยถึงจังหวัดอุดรธานี ฝั่งทะเล

นี้คือยุทถอยไปทางใต้ตามปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ จนเกิดเป็นที่ราบลุ่มกว้างใหญ่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นานกว่า 300 ปี ตลอดสมัยกรุงศรีอยุธยา

พื้นที่เมืองบางกอกทวีความสำคัญยิ่งขึ้น เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าใน พ.ศ. 2310 และสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี (สิน) ทรงกอกกู้อิสรภาพคืนมาได้ ด้วยทรงมีพระราชดำริว่ากรุงศรีอยุธยาเสียหายหนัก ยากที่จะปฏิสังขรณ์ให้กลับคืนได้ เมืองธนบุรีซึ่งเป็นเมืองด่านสำคัญใกล้ทะเล ทั้งมีป้อมปราการเป็นชัยภูมิดีอยู่แล้ว กอปรกับเป็นเมืองเล็กพอสมควรแก่กำลังไพร่พลและราษฎรในขณะนั้น จึงโปรดฯ ให้สถาปนากรุงธนบุรีขึ้นเป็นเมืองหลวง โปรดฯ ให้ก่อป้อมและกำแพงอิฐให้หนาแน่น แข็งแรงขึ้นทั้ง 2 ด้าน โดยมีแม่น้ำเจ้าพระยาอยู่กลางเมืองเป็นทางหนีที่โล่งอย่างดี เหมือนอย่างเมืองพิษณุโลก แล้วขุดที่สวนเดิมเป็นที่ท้องนาออกคูเมืองทั้งสองฟาก เรียกว่า "ทะเลตม" ไว้สำหรับทำนาใกล้พระนคร

ภายในกำแพงพระนครธนบุรีฝั่งตะวันตก ปรากฏชุมชนหนาแน่นกว่าส่วนอื่น ๆ ของเมือง กล่าวคือ เป็นที่ตั้งของพระราชวัง (ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของกองบัญชาการทหารเรือ) มีวัดในเขตพระราชฐานถึง 2 วัด คือ วัดแจ้ง (วัดอรุณราชวราราม) และวัดท้ายตลาด (วัดโมลีโลกยาราม) ถัดขึ้นไปตั้งแต่เขตคลองนครบาลขึ้นไปจนถึงคลองมอญ เป็นที่ตั้งวังเจ้านาย-คฤหาสน์ ช่วงคลองมอญจนถึงวัดบางหว้าใหญ่ (วัดระฆังโฆสิตารามในปัจจุบัน) เป็นนิवासถานขุนนางผู้ใหญ่ เช่น บ้านพระยาธรรมมาธิกรณ์ บ้านเจ้าพระยาจักรี ซึ่งต่อมาปราบดาภิเษกเป็น พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

ส่วนภายในกำแพงพระนครฝั่งตะวันออก มีชุมชนเบาบาง ส่วนใหญ่เป็นชาวจีนและญวนที่ถูกกวาดต้อนอพยพมา นอกกำแพงพระนครทั้งสองฝั่งเป็นส่วนผลไม้และทะเลตม ทำนาข้าวที่ปลูกเลี้ยงชาวเมือง สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงครองราชย์ อยู่เป็นระยะเวลา 15 ปี ในปลายรัชกาลทรงมีอริยาศัยผิดไปจากพระองค์เดิม เจ้าพระยาจักรีซึ่งเป็นแม่ทัพสำคัญในเวลานั้น จึงได้รับอภัยเชิญให้ขึ้นครองราชสมบัติสืบต่อมา

การสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงรับอภัยเชิญให้เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติ เป็นพระปฐมบรมกษัตริย์แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ เมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2325 แล้ว ทรงมีพระราชดำริที่จะสร้างพระนคร และสร้างพระราชมณเฑียรสถานขึ้นใหม่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แม่น้ำเจ้าพระยาได้พัดพาเอาดินตะกอนและโคลนตม ซึ่งมีคุณค่าต่อการเพาะปลูก มาทับถมจนกลายเป็นแผ่นดินที่อุดมสมบูรณ์เรียกกันว่า "ที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา" ซึ่งสภาพพื้นที่เป็นแอ่งกระทะจากปากอ่าว ในปัจจุบันสูงขึ้นไปทางเหนือประมาณ 300 กิโลเมตร โดยอายุของดินชั้นนี้ประมาณไม่เกิด 10,000 ปี ปรากฏการณ์ทางธรรมชาตินี้ยังไม่สิ้นสุด และมีแนวโน้มว่าจะดำเนินต่อไปโดยลำดับ

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนสมัยเริ่มแรกในบริเวณนี้คงมีมานานแล้ว มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทราบแต่เพียงว่า สมัยที่พระเจ้าอู่ทองทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ. 1893 นั้น เมืองพระประแดงเป็นเมืองหน้าด่านสำคัญที่รักษาพื้นที่บริเวณปากอ่าวไทย ถัดขึ้นมาเป็นชุมชน "เมืองบางกอก" ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา แต่มีไซในสภาพที่มีแม่น้ำผ่านกลาง แบ่งพื้นที่ฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรีเช่นทุกวันนี้ หากลำน้ำเจ้าพระยาที่ไหลผ่านตามธรรมชาติ เดิมนั้นไหลวกวนจากทางเหนือเข้าคลองบางกอกน้อยอ้อมเข้าคลองตลิ่งชันและคลองบางระมาด แล้วไหลออกทางคลองบางกอกใหญ่ ชุมชนนี้มีความเจริญเติบโตและมีความหนาแน่นเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ พร้อมกับความรุ่งเรืองของอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา

จากความเจริญรุ่งเรืองทางการค้าทางเรือสำเภากับต่างประเทศ ในสมัยกรุงศรีอยุธยาประกอบกับอุปสรรคจากความคืดเคี้ยวของลำน้ำเจ้าพระยา เป็นเหตุให้พระมหากษัตริย์หลายพระองค์โปรดเกล้าฯ ให้ขุดคลองขุดลัดขึ้นหลายช่วง ซึ่งผลจากการขุดคลองลัดเหล่านี้ นอกจากจะเป็นการเปิดเส้นทางคมนาคมสู่ทะเลหลวงแล้วยังเป็นการเอื้อต่อการปกครองดูแลหัวเมืองในอาณาบริเวณนี้ได้ใกล้ชิดมากยิ่งขึ้นด้วย

ในขณะเดียวกัน จากหนึ่งในคลองที่ขุดคือ คลองลัดบางกอก ซึ่งขุดขึ้นในสมัยสมเด็จพระไชยราชาธิราช (พ.ศ. 2077-2089) จากคลองบางกอกน้อยถึงคลองบางกอกใหญ่ดังกล่าวเป็นเหตุให้สายน้ำเปลี่ยนทาง จนคลองนี้ได้ขยายตัวกว้างออกไปเป็นลำน้ำใหญ่สวนเส้นทางแม่น้ำเดิมแคบลง และตื้นเขินขึ้นจนเปลี่ยนสภาพเป็นคลองในเวลาต่อมา ทำให้สภาพพื้นที่ที่เคยเป็นแผ่นดินแผ่นดินเดียวกันถูกแบ่งแยกจากกันเป็น 2 ฝั่ง มีแม่น้ำเจ้าพระยาผ่ากลางเมืองบางกอก เริ่มมีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ขึ้น และต่อมาตั้งเป็นเมืองด่าน เรียกว่า "เมืองธนบุรีศรีมหาสมุทร"

กำหนดเป็นจุดบังคับให้เรือและสำเภาทุกลำหยุดจอดทอดสมอ เพื่อแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับการเดินทาง สินค้าที่บรรทุกและผู้โดยสารรวมทั้งเก็บภาษีอากรทั้งขาขึ้นและขาล่อง ชุมชนเมืองบางกอกจึงเริ่มเปลี่ยนบทบาทมาเป็นเมืองด่านสำคัญเป็นเวลา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เจ้าพระยา ทั้งนี้คงจะได้ทรงวิเคราะห์แล้วว่า เมืองธนบุรีทางฝั่งตะวันตกมีข้อเสียเปรียบทั้งในเชิงยุทธศาสตร์และภูมิศาสตร์ เนื่องจากมีแม่น้ำสวนเมืองธนบุรีทางฝั่งตะวันออกนั้นมีข้อได้เปรียบมากกว่า กล่าวคือ

1. มีความเหมาะสมในเชิงภูมิศาสตร์และยุทธศาสตร์ ด้วยมีลักษณะของพื้นที่เป็นหัวแหลม ด้านหนึ่งเป็นแม่น้ำ อีกด้านหนึ่งเป็นคลองคูเมืองเดิมครั้งกรุงธนบุรี ถ้านำคลองคูเมืองเดิมนี้ออกมาเป็นการป้องกันเมืองด่านแรกแล้ว และมีการขุดคลองคูเมืองเพิ่มขึ้นเป็นด่านที่ 2 ลักษณะของเมืองจะมีความเหมาะสมในการป้องกันตนเองได้ดีขึ้น นอกจากนั้นพื้นที่นอกเมืองออกไปทางทิศตะวันออกเป็นพื้นที่ลุ่มเกิดจากการตื้นเขินของทะเล ข้าศึกจะยกทัพมาทางทิศนี้ คงจะกระทำได้ยาก ฉะนั้นการป้องกันพระนครคงจะได้มุงป้องกันเฉพาะด้านตะวันตกแก่ฝั่งเดียว

2. มีความเหมาะสมในเรื่องที่ตั้งของพระราชวัง เนื่องด้วยพื้นที่ทางฝั่งตะวันออกนี้มีเพียงชุมชนเบาบางและส่วนใหญ่ยังเป็นชาวต่างชาติอีกด้วย อันได้แก่ ชาวจีนและชาวญวนที่รวมกลุ่มกันอยู่ มีวัดบ้างเป็นจำนวนน้อย จึงไม่เป็นการยากที่จะหาพื้นที่ผืนใหญ่เพื่อสร้างพระราชวังให้เป็นศูนย์กลางการปกครอง เช่นเดียวกับกรุงศรีอยุธยา

3. ระยะเวลาที่เมืองธนบุรีเป็นราชธานีนั้น เป็นระยะที่มีศึกสงครามตลอดมา การสร้างเมืองยังมิได้กระทำอย่างจริงจัง อีกทั้งขาดกำลังคนและกำลังทรัพย์ จึงไม่เป็นปัญหาที่จะสร้างราชธานีขึ้นใหม่ในที่ที่เหมาะสมกว่า

B "การสร้างเมือง"

การสร้างราชธานีใหม่เริ่มขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2325 ในชั้นแรกโปรดเกล้าฯ ให้สร้างหลักเมืองและสร้างพระราชมณฑียรสถานด้วยเครื่องไม้เป็นการชั่วคราว ส่วนการสร้าง "พระนคร" เริ่มขึ้นใน พ.ศ. 2326 เมื่อสร้างสำเร็จลงใน พ.ศ. 2328 ได้พระราชทานนามว่า "กรุงเทพมหานครอมรรัตนโกสินทร์" รายละเอียดของการสร้างพระนครและพระราชวังได้ปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ฉบับหอสมุดแห่งชาติ ความว่า

".....ครั้นขุดคลองและเตรียมอิฐปูนและต้นไม้ สำหรับก่อสร้าง

พระนครพร้อมแล้วจึงโปรดให้เกณฑ์ลาวเมืองเวียงจันทร์ 5,000 และมี

ตราให้หาผู้ว่าราชการหัวเมือง ตลอดจนหัวเมืองลาวริมแม่น้ำโขงฟ้า

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตะวันตกเข้ามาพร้อมกันในกรุง แล้วให้ปักปันหน้าที่ทั้งข้าราชการใน
กรุงและหัวเมือง ให้คนไพร่ช่วยกันขุดรากก่อกำแพงรอบพระนคร
และสร้างป้อม ให้เป็นระยะห่างกัน 10 เส้นบ้าง ไม่ถึง 10 เส้นบ้าง รอบ
พระนคร....."

ป้อมรอบกำแพงเมืองในรัชกาลที่ 1 นั้น สร้างขึ้นโดยหลักเพื่อกำหนดขอบ-
เขตเมืองในชั้นแรก และเป็นด่านสำคัญในการป้องกันข้าศึกศัตรู อันมีทั้งหมด 14
ป้อม ระหว่างป้อมกับกำแพงพระนครมีประตูเมือง ลักษณะเป็น 2 ประเภท คือ
ประตูยอดและประตูช่องกุด เดิมประตูยอดในสมัยรัชกาลที่ 1 เป็นประตูยอดมณฑป
เครื่องไม้ ทาสีดินแดง จนถึงรัชกาลที่ 3 ทรงเปลี่ยนเป็นประตูหอรบ

ตัวอย่าง กำแพงและประตูเมืองหน้าวัดบวรนิเวศวิหาร เป็นแนวกำแพงและประตูเมือง
ช่วงระหว่างป้อมพระสุเมรุ และป้อมมหากาฬี ซึ่งเหลืออยู่เพียงประตูเดียวในจำนวน 16 ประตูของ
กำแพงรอบพระนคร อยุธยาถนนพระสุเมรุฝั่งตรงข้ามกับวัดบวรฯ กำแพงและประตูเมืองนี้ก่อด้วยอิฐ
ถือปูน ประตูมีลักษณะเป็นประตูเหลี่ยม มีช่องประตูรูปโค้ง ส่วนบนของประตูเป็นลูกทรงป็นปั้น
สองข้างช่องประตูมีลายเส้นนูนเป็นกรอบสี่เหลี่ยมเหนือโค้งประตูมีลายเส้นแยงเข้าหากัน ตรง
ส่วนต่อที่กำแพงและสองข้างประตู ทำเป็นรูปขดกันหอยขนาดใหญ่อุ้ระดับเดียวกันกับใบเสมา
ชนิดปลายแหลม มีช่องดินกาหรือช่องกากบาทเล็ก ๆ เป็นแนวอยู่ที่กำแพง และมีบันไดขึ้นบนเชิง-
เทินอยู่สองข้างประตู ส่วนยอดประตูที่อยู่ในปัจจุบันเป็นของบูรณะขึ้นใหม่ในปีพุทธศักราช 2525
ตามรูปถ่ายสมัยรัชกาลที่ 5 แทนยอดเดิมที่ได้ทำลายลงมา

".....ในปีเถาะ เบญจศก นั้น โปรดฯให้ลงมือก่อกำแพงและสร้าง
ประตูรอบพระราชวัง และลงมือสร้างพระมหาปราสาทราชมนเฑียร
สถานภายในพระราชวังด้วย อนึ่งโปรดฯให้สร้างพระอารามขึ้นใน
พระราชวังพระอารามหนึ่ง สำหรับเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป
แก้วมรกต ส่วนพระราชวังบวรฯนั้น สมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระ
ราชวังบวรสถานมงคลโปรดฯให้ลงมือสร้างกำแพงพระราชวัง และ
พระราชมนเฑียรสถานภายในขึ้นในคราวเดียวกัน....."

ราชธานีที่สร้างขึ้นใหม่นี้ มีลักษณะเป็นรูปรีเรียวยาวทางด้านทิศเหนือและ
ทิศใต้ ตรงกลางป้อมลักษณะเป็นเมืองที่มีน้ำล้อมรอบ โดยฝั่งตะวันตกและฝั่ง
เจ้าพระยา ฝั่งตะวันออกมีคลอง 2 ชั้น ชั้นในเป็นคลองคูเมืองเดิมสมัยกรุงธนบุรี
ชั้นนอกเป็นคลองขุดใหม่ เรียกว่า "คลองรอบกรุง" ลักษณะเป็นคลองคูขนานกับ
คลองคูเมืองเดิม ส่วนภายในเมืองมีคลอง 2 คลอง เรียกว่า "คลองหลอด" (ปัจจุบัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่เรียกว่า คลองวัดราชนันทน์และคลองวัดราชบพิตร ซึ่งอยู่ระหว่างคลองคูเมืองเดิมและ
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

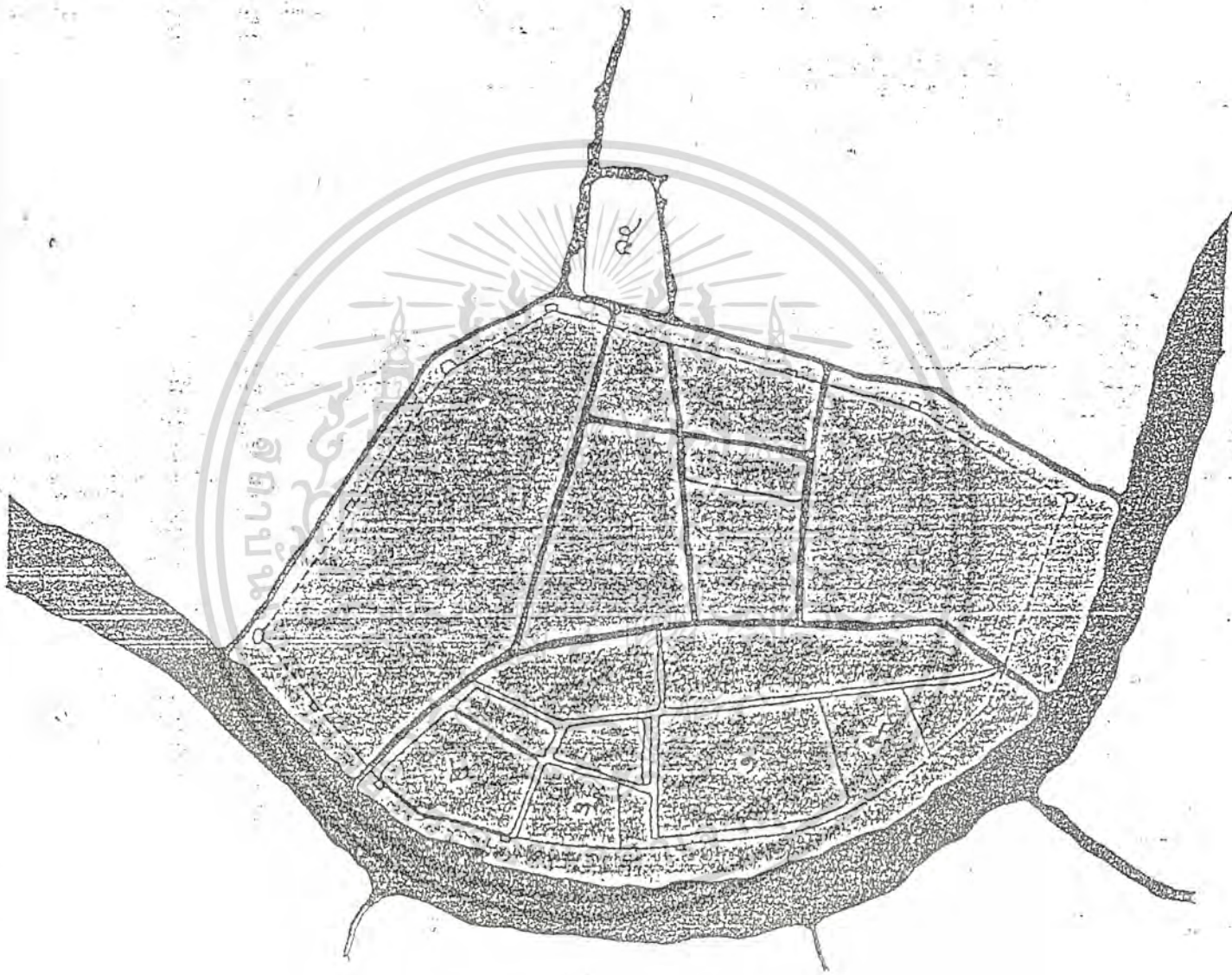
คลองรอบกรุงที่ขุดขึ้นใหม่ และยังมีคลองซอยเชื่อมระหว่างคลองลอดทั้งสองอีก ด้วย (ปัจจุบันเรียกว่าคลองวัดสุทัศน์) คลองเหล่านี้เป็นโครงข่ายที่สำคัญในการ คมนาคมและการอุปโภคบริโภคของราษฎร ส่วนพื้นที่นอกคลองรอบกรุงออกไปเป็น พื้นที่ลุ่มและโล่งเหมาะแก่การปลูกข้าว เพื่อเลี้ยงเมือง และเป็นชัยภูมิป้องกันข้าศึก อีกด้วย

นโยบายการสร้างเมืองให้มีน้ำล้อมรอบเช่นนี้ เป็นลักษณะหนึ่งของรูปแบบ เมืองในอดีต ที่สร้างขึ้นในที่ราบที่มีแม่น้ำลำคลองเป็นหลัก เพื่อให้น้ำเป็นเครื่องป้องกันข้าศึกไม่ให้เข้าประชิดตัว เมื่อวิเคราะห์จากรูปร่างของเมืองแล้วจะเห็นได้ว่า กรุงเทพมหานครมีแนวป้องกันข้าศึกถึง 3 ชั้น ชั้นนอกสุดเป็นคลองรอบกรุงและ แม่น้ำเจ้าพระยา ชั้นกลางเป็นกำแพงเมืองคูขนานไปกับคลองและแม่น้ำโดยตลอด อีกทั้งมีป้อมปราการเป็นระยะๆ ไปตรงมุมหักเลี้ยวตามสัณฐานของเมือง เพื่อเป็นหอ สังเกตการณ์และเชิงเทินที่ตั้งปืนใหญ่ ชั้นในสุดเป็นคลองคูเมืองเดิม นอกจากนั้น ทั้งวังหลวงและวังหน้า ก็ยังมีป้อมปราการรายล้อมพระราชวังซึ่งเป็นศูนย์กลางการ ปกครองลักษณะเดียวกันกับป้อมปราการรายล้อมเมือง คล้ายกับเป็นป้อมปราการ ชั้นที่ 4 อีกด้วย

การสถาปนาพระราชวัง ตามธรรมเนียมไทยโบราณ ที่มีระบบการปกครอง แบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นองค์ประมุขของประเทศ มี พระราชอำนาจสูงสุดทั้งในด้านการปกครองและการบริหารประเทศ ผู้มีพระราช- อำนาจรองลงมาได้แก่ พระมหากษัตริย์ ซึ่งทรงทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยรองลงมาจากพระ- มหากษัตริย์ ในการศึกษาสงครามพระมหากษัตริย์ทรงเป็นแม่ทัพใหญ่คุมทัพหลวง ส่วนพระมหากษัตริย์ทรงคุมทัพหน้า นอกจากนี้ยังมีทัพหนุนคอยช่วยทัพหลวงอีก กองหนึ่งเรียกว่า ทัพหลัง จากแบบแผนการตั้งทัพดังกล่าวนี้ได้นำมาเรียกการสร้าง พระราชวังด้วยคือ วังหลวง วังหน้า และวังหลัง มีชื่อเป็นทางการว่า พระบรมมหา- ราชวัง พระราชวังบวรสถานมงคล พระราชวังบวรสถานพิมุข ตามลำดับ

พระบรมมหาราชวัง หรือ "วังหลวง" เป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ ตั้ง อยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาในเขตคลองคูเมืองเดิม ระหว่างวัดโพธาราม(วัดพระเชตุพนฯ) วัดสลัก (วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์) ที่ตั้งแห่งนี้เป็นที่อยู่ของชุมชนชาวจีนมาแต่เดิม ซึ่งภายหลังต่อมา พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯให้ย้ายชาวจีนเหล่านั้นไปอยู่นอกกำแพงเมืองทางด้านทิศใต้ ตั้งแต่ปาก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ชื่อ

----- กำแพงเมือง

๑. พระบรมมหาราชวัง

๒. พระราชวังจตุรทิศ

๓. วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

๔. วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

เอกสารนี้สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คลองวัดสามปลื้มจนถึงปากคลองลำเพ็ง การสร้างพระบรมมหาราชวังของกรุงรัตน-
โกสินทร์ได้พยายามรักษาแบบแผนเดิมสมัยกรุงศรีอยุธยา และได้โปรดให้สร้างวัด
พระศรีรัตนศาสดารามขึ้นเป็นพระอารามในพระราชฐานด้วย ภายในพระบรมมหา-
ราชวัง แบ่งออกเป็น 3 เขต คือ เขตพระราชฐานชั้นนอก เป็นที่ตั้งของหน่วยงาน
ราชการต่างๆ เขตชั้นกลาง เป็นที่ตั้งของพระมหาปราสาทและพระราชมณฑลเขียว
ที่ประทับพระมหากษัตริย์ และเขตชั้นในเป็นที่ตั้งของตำหนักและเรือนของพระมเหสี
เทวี พระราชธิดา และเจ้าจอมซึ่งล้วนเป็นหญิงล้วน

พระราชวังบวรสถานมงคล หรือ "วังหน้า" เป็นที่ประทับของพระมหาอุป-
ราช ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาในเขตคลองคูเมืองเดิมเช่นกัน แต่อยู่ตอนเหนือของ
วังหลวงระหว่างวัดสลักกับคลองคูเมืองเดิม แต่เดิมมีอาณาบริเวณกว้างกว่าใน
ปัจจุบันมีกำแพงและป้อมล้อมรอบตั้งแต่ถนนพระจันทร์ กำแพงวังผ่านกลางสนาม
หลวงไปถึงหน้ากระทรวงยุติธรรม เลี้ยวไปตามถนนราชดำเนินใน วกไปตามถนน
ราชินีถึงท่าช้างวังหน้า ทั้งนี้วังหน้าเป็นที่ประทับของกรมพระราชวังบวรสถานมงคล
จนถึงรัชกาลที่ 5 จึงยกเลิกตำแหน่งและกรมนี้

พระราชวังบวรสถานพิมุข หรือ "วังหลัง" พระราชวังแห่งนี้เกิดขึ้นหลังจาก
สงครามเก้าทัพกับพม่าได้สงบลง และได้ทรงปูนบำเหน็จความชอบพระราชทาน
พระเจ้าหลานเธอ กรมหลวงอนุรักษ์เทเวศร์ สถาปนาขึ้นเป็นกรมพระราชวังบวร-
สถานพิมุขใน พ.ศ. 2328 ศูนย์นี้ตั้งอยู่ที่ปากคลองบางกอกน้อย ฝั่งธนบุรี ในที่พระ-
นิเวศน์เดิมของกรมหลวงอนุรักษ์เทเวศร์นั่นเอง ความสำคัญของศูนย์นี้มีน้อย ทำ
หน้าที่ เสมือน "ค่าย" เพื่อระวังข้าศึกทางด้านทิศตะวันตกเท่านั้น

เมื่อการสร้างพระราชวังทั้ง 3 แห่งสำเร็จลงแล้ว โปรดเกล้าฯให้สร้างวังหรือ
ปรับปรุงวังเดิมพระราชทานพระราชวงศ์ผู้ใหญ่ ให้ทำหน้าที่เสมือน "ค่าย" เพื่อป้องกัน
พระนคร วังต่างๆเหล่านี้ตั้งอยู่ตามจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ทางฝั่งธนบุรีได้แก่ ปาก
คลองบางกอกน้อย ปากคลองมอญ และปากคลองบางกอกใหญ่ ส่วนฝั่งพระนคร
ได้แก่ ปากคลองโอง่าง และปากคลองบางลำภู นอกจากนั้นโปรดเกล้าฯให้สร้างวัง
พระราชโอรส และพระราชวงศ์ผู้ใหญ่รายรอบพระบรมมหาราชวัง โดยทางด้านทิศ
เหนือตั้งอยู่ริมถนนที่ปัจจุบันเรียกว่าถนนหน้าพระลานทางด้านทิศตะวันออก ตั้งอยู่
ตั้งแต่ศาลหลักเมืองไปจรดริมคลองคูเมืองเดิม ทางด้านทิศใต้ ตั้งอยู่ในบริเวณที่
ปัจจุบันเรียกว่าท่าเตียน ส่วนวังพระราชโอรสฝ่ายวังหน้านั้น มีวังตั้งอยู่ทางด้านทิศ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เหนือของพระราชวังบวรสถานมงคลแต่เพียงกลุ่มเดียว (ปัจจุบันคือ บริเวณสนามหลวงด้านทิศตะวันออกและบริเวณแม่พระธรณีบีบมวยผม) นอกจากนั้น ยังมีบ้านเสนาบดีที่รับราชการในพระราชวังทั้งสองแห่ง ส่วนหนึ่งตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของพระบรมมหาราชวัง และอีกส่วนหนึ่งตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของพระราชวังบวรสถานตามลำดับ การสร้างวังและบ้านเสนาบดีรายรอบพระราชวังเช่นนี้ ก็เพื่อเป็นการรักษาความปลอดภัยให้กับพระราชวังส่วนหนึ่ง และเพื่อเป็นที่ประทับและที่อยู่ของเจ้านายและเสนาบดีที่ทำงานรับใช้ราชการแผ่นดินอย่างใกล้ชิดกับพระราชวังอีกส่วนหนึ่งด้วย

ฐานานุกิติของสังคมในสมัยรัตนโกสินทร์ ขององค์พระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดความแตกต่างของสถาปัตยกรรมภายในพระบรมมหาราชวัง พระราชวัง และวังต่างๆ โดยความแตกต่างนี้แสดงออกผ่านตั้งแต่ทางกำแพงวัง ประตูวัง จนถึงตัวอาคาร แผนผังการวางอาคารและรายละเอียดต่างๆ ในสถาปัตยกรรม

ตัวอย่าง รูปแบบและองค์ประกอบต่างๆ ที่ปรากฏในสถาปัตยกรรมสำหรับพระมหากษัตริย์ ส่วนสะท้อนแนวความคิดทางคติของพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ ในการที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นสมมติเทพ ทั้งสิ้น อาทิ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในหมู่พระมหาปราสาท อยู่ในเขตพระราชฐานชั้นกลาง เป็นปราสาทจตุรมุข ที่มีขั้วด้านหน้าพระที่นั่ง มีพระที่นั่งบุษบกมาลาตั้งอยู่กลางมุข สำหรับพระมหากษัตริย์ประทับในเวลาเสด็จออกในงานพระราชพิธีอันเป็นมหาสมาคม หรือให้ประชาชนเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท รวมถึงบางครั้งใช้เป็นที่ตั้งพระศพพระบรมราชวงศ์บางพระองค์ด้วย อาณาเขตของพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทมีกำแพงแก้วล้อมรอบ 3 ด้าน มีประตูยอดมณฑปประดับกระเบื้องเคลือบสีเป็นทางเข้าทางออกทั้ง 3 ด้าน ยอดหลังคาซ้อนหลายชั้นแสดงถึงพระเกียรติยศ แต่ละชั้นมีหน้าจั่วจำลองเรียกว่า บันแถลง ประดับอยู่เป็นระยะๆ มีนาคปักตรงมุมหลังคา มีคอรระสังครอบอยู่บนยอดหลังคาชั้นแรก และเหมในชั้นบนสุด และปลายสุดลักษณะเรียวยาวแหลม ซึ่งทั้งหมดคือการจัดวางภูมิจักรวาลไว้บนยอดหลังคานั้นเอง หน้าบันประดับด้วยไม้แกะสลักรูปนารายณ์ทรงครุฑแสดงให้เห็นว่าเป็น ที่ประทับของพระเป็นเจ้า พระนารายณ์ หมายถึงองค์พระมหากษัตริย์ ฯลฯ

ส่วนวังท่าพระ ซึ่งเป็นที่ประทับของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนภานุรัตนราชนิธิ พระนัดดาในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ กำแพงวังของเดิมมีใบเสมาอยู่ซึ่งแสดงออกถึงที่ประทับของเจ้าฟ้า ท้องพระโรงซึ่งสร้างขึ้นใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 2 มีลักษณะเป็นท้องพระโรงระดับพระองค์เจ้า กล่าวคือ เป็นท้องพระโรงขนาด 5 ห้อง หลังคาชั้นเดียวไม่มีมุขลด หน้าบันกรไม้ แบบลูกฟักหน้าพรหม คูหาหน้าประดับด้วยช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ แต่ไม่มีนาคสะดุ้ง ทำเป็นแบบระยระกายมอญ เครื่องแต่งหน้าบันทั้งหมดทาสีดินแดง

การทะนุบำรุงศาสนา พร้อมๆกับการสร้างพระนคร พระบาทสมเด็จพระพุทธเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับภารกิจการงานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์การค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงมีพระมหากรณาโปรดเกล้าฯ ให้ทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาเพื่อเรียกขวัญของประชาชนกลับคืนมา เช่น การสร้างวัดพระศรีรัตนศาสดารามเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปมหาเมธีรัตนปฏิมากรแก้วมรกต ที่ทรงอัญเชิญมาจากเมืองเวียงจันทน์ นอกจากนี้โปรดเกล้าฯ ให้ถือเป็นธรรมเนียมที่จะให้พระบรมวงศานุวงศ์และเสนาบดี ช่วยกันบูรณะปฏิสังขรณ์วัดโบราณที่ทรุดโทรมและตั้งอยู่ใกล้วังเจ้านาย หรือนิเวศสถานของเสนาบดีนั้นๆ โดยพระองค์ทรงนำในการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดไพศาราม ที่ตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของพระบรมมหาราชวัง แล้วสถาปนาขึ้นเป็นวัดหลวง พระราชทานนามว่า วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ส่วนกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทก็ได้ทรงบูรณะปฏิสังขรณ์วัดสลัก ซึ่งตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของพระราชวังบวรสถานมงคล แล้วสถาปนาขึ้นเป็นวัดหลวงประจำวังหน้า มีนามในปัจจุบันว่า วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ หลังจากนั้นพระบรมวงศานุวงศ์ก็ได้ดำเนินตามรอยพระยุคลบาท เช่น กรมหลวงเทพหริรักษ์ ซึ่งมีวังอยู่ที่ริมบ่อมัจฉาพรปากคลองโองอ่าง ก็ได้บูรณะวัดเลียบซึ่งตั้งอยู่ข้างวัง และได้รับพระราชทานนามว่า วัดราชบูรณะ เป็นต้น

นอกจากการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดโบราณที่มีมาตั้งแต่กรุงศรีอยุธยาแล้ว พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ยังโปรดเกล้าฯ ให้สร้างวัดซึ่งมีนามในปัจจุบันว่า "วัดสุทัศน์เทพวราราม" ให้เป็นศูนย์กลางของเมือง และให้มีขนาดใหญ่โตเทียบเท่าวัดพนัญเชิงแห่งกรุงศรีอยุธยา พร้อมกับอัญเชิญพระศรีศากยมุนีจากจังหวัดสุโขทัยมาประดิษฐานที่วัดนี้ ในเวลาเดียวกันโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเทวสถานโบสถ์พราหมณ์ขึ้นในบริเวณตรงกันข้าม สร้างเสาชิงช้าขึ้นระหว่างกลาง ทั้งนี้เนื่องด้วยในประเทศไทยศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์เป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก พระพุทธศาสนาเป็นแม่บทในคติความเชื่อแต่พิธีกรรมต่างๆ เป็นเรื่องของศาสนาพราหมณ์ ธรรมเนียมดังกล่าวนี้ปฏิบัติสืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา และยังคงปฏิบัติต่อมาจนถึงทุกวันนี้

C "การตั้งถิ่นฐาน"

ในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์จนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 มีการแบ่งชนชั้นทางสังคมของไทยเป็นกลุ่มใหญ่ๆ คือ เจ้า ขุนนาง ไพร่ และทาส เจ้าคือเจ้านายผู้สืบเชื้อสายจากการที่มีการแบ่งชนชั้นทางสังคมดังกล่าวนี้ ลักษณะของที่พักอาศัยจึงมีความแตกต่างกันเป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แตกต่างกันตามฐานะทางสังคม จนเกิดเป็นชนบทรรมนิยมประเพณีนิยมในการปลูก
เรือนขึ้น เรือนเหล่านี้แบ่งเป็นหลายระดับ แต่ละระดับแสดงออกถึงฐานะและความ
สำคัญของเรือน ซึ่งเป็นสิ่งที่คนในสังคมยอมรับและยกย่องนับถือ

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนคนไทยในสมัยนี้ มักเกาะอยู่ตามแนวแม่น้ำลำคลอง
ธรรมชาติและตามคูคลองที่ขุดขึ้นใหม่ อันเป็นเส้นทางสัญจรหลัก และใช้ในการ
อุปโภคบริโภค ตามประตูเมืองและบ่อน้ำที่สำคัญ และตามวังเจ้านายต่างๆ ซึ่งเกิด
จากการรวมกันของข้าทาสบริพาลที่รับใช้เจ้า จึงตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้วังจนเกิดชุมชน
เรียกว่า "ชุมชนข้าราชการ" นอกจากนี้การตั้งถิ่นฐานของคนไทย มักจะตั้งอยู่ใน
บริเวณที่มีวัดและตลาดเสมอ ชุมชนในสมัยต้นมีด้วยกันหลายชุมชน อาทิ ชุมชน
คลองมหานาค ซึ่งมีวัดสระเกศและตลาดน้ำคลองมหานาคอยู่ในละแวกเดียวกัน
เป็นต้น

ที่พักอาศัยของคนไทย ในช่วงสมัยนี้มีลักษณะที่สืบเนื่องมาจากสมัยอยุธยา
ทั้งนี้เนื่องด้วยวัฒนธรรม ประเพณี คติการปลูกบ้านเรือน และการอยู่กินที่คุ้นเคยมา
แต่เดิม

เรือนของผู้หาเช้ากินค่ำ ซึ่งหมายถึงคนงานรับจ้าง โพร่ และทาส ลักษณะ
ของเรือนมักสร้างขึ้นด้วยวัสดุที่ไม่สู้คนหนัก ได้แก่ ไม้ไผ่ ใบจาก ใบลาน ใบตาล และ
เส้นหวาย เป็นต้น วิธีการสร้างก็นำวัสดุเหล่านี้มาผูกมัดตัวไม้อันเป็นองค์ประกอบ
ของเรือนให้ได้รูปทรงด้วยเส้นตอก และ เส้นหวาย เรียกเรือนประเภทนี้ว่า เรือน
เครื่องผูก ซึ่งแบ่งได้ตามลักษณะการปลูกได้ 2 อย่างคือ ปลูกเป็นโรง หมายถึง ปลูก
ติดดินทึบแน่นและมีแคร่ใช้สำหรับนั่งนอน และปลูกเป็นเรือน หมายถึง ปลูกโดยยก
พื้นเรือนสูงจากพื้นดิน

เรือนของสามัญชน ผู้พอมีอันจะกินมักจะสร้างขึ้นด้วยวัสดุที่คงทนกว่า
ได้แก่ ไม้ชนิดต่างๆ เช่น ไม้สัก ไม้เคี่ยม ไม้ตะแบก ไม้ยาง เป็นต้น เรียกเรือนประ-
เภทนี้ว่า เรือนเครื่องสับ หรือเรือนฝากระดาน หมายถึงเรือนที่ใช้ไม้เป็นโครงสร้างทั้ง
หลัง ลักษณะเป็นเรือนไทยยกพื้นสูง ก่อสร้างโดยการปรุขี้ไม้ทุกชั้นให้สำเร็จรูปบน
พื้นดิน หลังจากนั้นก็นำมาประกอบเข้าเป็นตัวเรือน โดยการสับปากไม้เข้าเป็นโครง-
สร้างยึดต่อเนื่องกันไปทั้งหลัง เรือนแบบนี้มักจะมีความยาว 3 ห้อง (3 ช่วงเสา)
มีระเบียบและชานความยาวเท่ากับข้างเรือน มีเรือนครัวอยู่ด้านสกัดของชาน อีกด้าน
หนึ่งพาดบันไดทางขึ้นลง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ลักษณะพิเศษอีกประการหนึ่งของเรือนเครื่องสับนี้ได้แก่ การตกแต่งหน้าจั่วด้วยปั้นลม และมีตัวเหงาติดชายปั้นลม ทิวตัวเรือนและชายคาหน้าจั่วจะไม่ทาสีใดสีหนึ่ง คงปล่อยให้เป็นสีไม้ธรรมชาติ

เรือนของข้าราชการ มักมีที่พักอาศัยไม่ต่างไปกว่าเรือนฝักระดานของสามัญชนเท่าไรนัก ความแตกต่างอยู่ที่การวางตำแหน่งของเรือนที่มักจะมี 2 หลังขนานกัน โดยมีนอกชานอยู่ระหว่างระเบียบของเรือนทั้งสอง ท้ายของชานเป็นเรือนครัว กลางชานระหว่างเรือนมีโถงขนาดเล็ก เรียกว่า "หอร" หรือ "หอกกลาง" ใช้สำหรับรับรองแขก และพักม่อน

เรือนของขุนนางผู้มีบรรดาศักดิ์ เป็นเรือนขนาดใหญ่เรียกว่า "เรือนหมู่" คือมีหลายหลังเชื่อมกันด้วยชาน เรือนกลุ่มหนึ่งเป็นที่อยู่สำหรับเจ้านายและบริวาร อีกกลุ่มหนึ่งสำหรับรับแขก หรือทำงานและตัดสินความของขุนนางผู้เป็นเจ้าของเรือนด้วย

ลักษณะเป็นเรือนไทยยกพื้นสูง เรือนกลุ่มที่อยู่อาศัยประกอบด้วยเรือน 2 หลังขนานกัน มีนอกชานอยู่ตรงกลาง กลางชานมีหอกกลาง ด้านหลังของชานเป็นเรือนขวางสำหรับเป็นที่อยู่ของลูกที่โตพอจะมีเรือนอยู่ต่างหาก หน้าเรือนขวางมีชานแล่นผ่าน หัวชานด้านหนึ่งมีเรือนครัวประจำบ้าน และหัวชานอีกด้านหนึ่งมีแผงลับแลกันเป็นที่อาบน้ำ ส่วนเรือนที่รับแขกและที่ทำงานนั้นประกอบด้วย หอหน้าหรือหอขวาง ตั้งอยู่ขวางกับชานกลางที่อยู่หน้าเรือนที่อยู่ 2 หลังนั้น หอขวางนี้เป็นเรือนโดดๆ บางแห่งกันฝาติดหน้าต่างปิดล้อมเพียง 3 ด้านเปิดโล่งด้านในซึ่งหันเข้าสู่ชานกลาง บางแห่งไม่ใช้หน้าต่าง แต่เปิดช่องระหวางกลางฝา เป็นช่องสี่เหลี่ยมกันด้วยลูกกรงแทนหน้าต่าง ใช้เป็นทางระบายลมและให้แสงสว่าง

เรือนแพ ส่วนใหญ่เป็นที่พักอาศัยของสามัญชน บางครั้งใช้เป็นร้านค้าขายด้วย เรือนเหล่านี้ตั้งอยู่ในน้ำจึงเรียกว่า "เรือนแพ" ลักษณะทั่วไปก็เหมือนกับเรือนที่สร้างขึ้นบนบก ต่างกันที่สร้างบนแพไม้ไผ่หรือโป๊ะและผูกเสาคอดอยู่ในแม่น้ำลำคลอง ลักษณะส่วนใหญ่ประกอบด้วยห้องซ้อนกัน 3 ห้อง ห้องด้านหน้าหันออกสู่ลำน้ำ มีฝาขัดแตะเปิดปิดเป็นบานค้ำ ห้องนี้ใช้เป็นร้านค้า ห้องกลางใช้เป็นที่นอน ห้องด้านหลังหันสู่ฝั่งใช้เป็นครัวและที่รับประทานอาหาร

ที่พักอาศัยของคนจีน ในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์เกาะตัวกันอยู่เป็นชุมชนเรียงรายไปตาม 2 ฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณฝั่งสำเพ็งและฝั่งคลองสาน ชาวจีนที่เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

มาตั้งถิ่นฐานดังกล่าวนี้ต่างก็สร้างเคหสถานตามแบบจีนที่ตนคุ้นเคย บ้านแบบจีนแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือบ้านคหบดีและเรือนแถว บ้านคหบดีจีนมีลักษณะการวางตำแหน่งอาคารโดยคำนึงถึงแม่น้ำซึ่งถือเป็นมงคลหรือถนนที่ผ่านหน้าที่ดินเป็นสำคัญมากกว่าคำนึงถึงทิศทางลม บ้านแบบจีนมักจะประกอบด้วยอาคารสำคัญ 3 หลัง คือ มีตึกใหญ่อยู่กลาง เป็นเรือนประธานและมักวางขนานกับแม่น้ำหรือขนานกับถนนด้านหน้า มีตึกเล็กอีก 2 หลังวางตั้งฉากกับเรือนประธาน ตึกทั้ง 3 หลังจะมีทั้งชั้นเดียวและสองชั้น มีบันไดขึ้นจากภายนอก การจัดวางตำแหน่งอาคารจะเป็นลักษณะสมดุลงานกลางมีแกนกลาง เนื้อที่ลานกลางระหว่างตึก 3 หลังจะปล่อยให้โล่ง อาจปูด้วยกระเบื้องดินเผาขนาดใหญ่ หรือแผ่นหินแกรนิตปูทางเท้าจากเมืองจีนซึ่งติดมากับเรือสินค้า ใช้เป็นอัฒจันทร์หรือ ลานโล่งนี้จะเปิดออกสู่ม่าน้ำหรือหันออกสู่นถนน ด้านหน้าของลานมักจะมีซุ้มประตูแบบจีน มีหลังคาคลุม ซุ้มประตูนี้ตั้งอยู่ตรงกับตึกใหญ่หลังกลางซึ่งเป็นตึกประธาน กลางซุ้มมีป้ายชื่อบ้านเหนือประตูทางเข้าใหญ่ ตัวอย่างของผังพื้นบ้านแบบจีนคือ บ้านหลวงอุปการโกษากร ตรอกยาคุณ สะพานหัน และบ้านพระอภัยวานิช ตลาดน้อย

ส่วนเรือนแถวสำหรับผู้มีฐานะปานกลางหรือมีรายได้ต่ำ มักจะมีเนื้อที่ใช้สอยที่ค่อนข้างจำกัด ใช้ประโยชน์ได้หลายอย่างร่วมกันเช่นชั้นบนใช้เป็นที่พักนอน ชั้นล่างใช้เป็นที่ทำงานบ้าน ที่ประกอบอาหารหรืออาจใช้เป็นที่ค้าขายเล็กๆน้อยๆได้ด้วย

D "การขยายเมือง"

จำนวนพลเมืองภายในพระนครได้เพิ่มขึ้นอย่างมาก ในรัชสมัยของสมเด็จพระ

พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขนาดของพระนครซึ่งวางกำหนดไว้ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 คับแคบเกินไปเสียแล้วสำหรับประชากรที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จึงได้มีการขุดคลองรอบพระนครเดิมที่สวน (คลองผดุงกรุงเกษม) ขึ้น เพื่อคลุมพื้นที่ที่คาดว่าจะขยายออกไปด้านตะวันออกของเมืองหลวง

พร้อมกับกับการขุดพระนครชั้นนอก (ชั้นสุดท้ายนี้) ได้มีการสร้างป้อมปืนระยะตามแนวคลอง 8 ป้อม โดยไม่มีการสร้างกำแพงเมืองระหว่างป้อมเช่นที่เคยปฏิบัติกันมาแต่เดิม ซึ่งเป็นการชี้ชัดว่าแนวคูเมืองและป้อมใหม่มีความหมายแต่เฉพาะในเชิงเป็นสัญลักษณ์ เป็นการข่มขอบเขตพระนครมากกว่าการเป็นประโยชน์สำหรับป้องกันบ้านเมืองอย่างจริงจังเช่นแต่เก่าก่อน

ป้อมที่สร้างขึ้นใน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สแกนไว้สำหรับครูในทางเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้เผยแพร่ไปยังบุคคลอื่น

ในกรณีที่ท่านต้องการข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาติดต่อทางสำนักงานเอกสารที่ครั้งที่มีบริการให้ใช้

โอกาสนี้ ได้แก่ บ่อมปัจจามิตร บ่อมปองปิดปัจจนิก บ่อมฮักเหี่ยมหาญ บ่อมผลาญ ไพรีราบ บ่อมปราบศัตรูฝ่าย บ่อมทำลายปรบักษ์ บ่อมหักกำลังดัษกร และบ่อมมหา นครรักษา ซึ่งบ่อมดังกล่าวได้ถูกรื้อถอนออกแล้วทั้งสิ้นเมื่อมีการขยายบ้านเมือง ตั้งแต่รัชกาลที่ 5 จนถึงรัชกาลที่ 7

ในขณะเดียวกัน อิทธิพลของชาติตะวันตกก้าวล้ำและรุนแรงยิ่งขึ้น ความ เพลี่ยงพล้ำของจีนและชาติอื่นๆ รอบอาณาจักรสยามต่ออิทธิพลนี้ยิ่งเป็นการเตือนให้ เกิดการเปลี่ยนแปลงบ้านเมือง และเข้าใจกับวัฒนธรรมของชาติตะวันตกให้มากยิ่งขึ้น ผนวกกับมีการเข้าซื้อโรงเรียนของคณะราชทูตทั้งหลายซึ่งอ้างว่าสุขภาพได้ทรุด ไทรมลง เพราะบ้านเมืองขาดถนนหนทางที่ได้คุณภาพไว้รอกกำลัง ท่องเที่ยวต่างๆ นานา ในรัชกาลนี้จึงได้ทำการตัดถนนเจริญกรุงขึ้นอย่างได้มาตรฐานเป็นครั้งแรก ตามด้วยถนนบำรุงเมืองและถนนเฟื่องนคร โดยมีการสร้างห้องแถวอย่างลึกลับไปขึ้น ตามแนวถนนตัดใหม่เหล่านี้ด้วย

การก่อสร้างระยะแรกคงเป็นการเลียนแบบต่างชาติ เป็นความพยายามสร้าง อาคารให้ดูเป็นตึก แต่ที่แท้แล้วเป็นการก้ออิฐหุ้มโครงสร้างไม้เอาไว้ การขยายตัวทาง เศรษฐกิจของไทยในรัชกาลนี้ยังก่อให้เกิดความต้องการแรงงานขึ้นอย่างมาก ทั้ง ในหลวงยังโปรดให้จ้างชาวจีนทำงานสาธารณูปโภคอยู่เสมอ ตามพระราชประสงค์ ให้จ่ายค่าแรงกรรมกรเพื่อให้งานลุล่วงไปโดยเร็ว โดยไม่ต้องรอการเกณฑ์แรงงาน ไพร่ตามประเพณี การก่อสร้างทั้งหลายเริ่มมีแนวโน้มของการใช้ช่างจีน และงาน ก่อสร้างตกอยู่ในมือของคนจีนมากขึ้นเรื่อย ๆ ในระยะต่อมาจึงปรากฏมีการใช้เหล็ก เป็นวัสดุหลักในการก่อสร้างสะพานเพิ่มขึ้นมาด้วย

ด้วยเหตุผลจากอิทธิพลของชาวตะวันตก การก่อสร้างถนนมาตรฐาน ผนวก กับพระราชนิยมของพระมหากษัตริย์รัชกาลก่อน สถาปัตยกรรมในช่วงของการขยาย เมืองจึงเริ่มเกาะอยู่ตามถนนตัดใหม่เหล่านี้ โดยมีรูปแบบสถาปัตยกรรมจะเริ่ม เปลี่ยนแปลงตามศิลปะยุโรปมากยิ่งขึ้นในระยะเวลาดังกล่าวที่อิทธิพลของชาวตะวันตก รุนแรงเพิ่มขึ้น

E

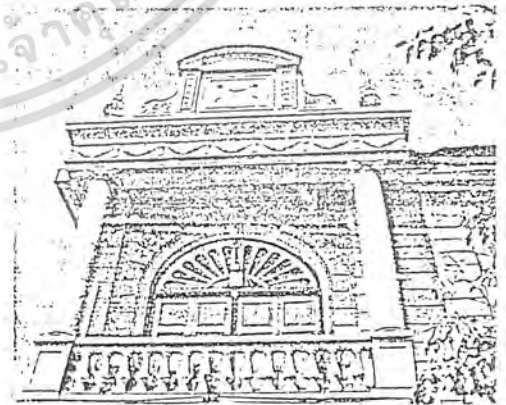
"อารยธรรมตะวันตก"

บ้านเมืองในช่วงรัชกาลที่ 5 มีการขยายตัวในอัตราที่ถือว่ารวดเร็วและเข้มข้น มากกว่าสมัยที่ผ่านมา มีการตัดถนนเพิ่มขึ้นหลายสาย ทำให้การตั้งถิ่นฐานและ เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ความเจริญมารวมอยู่ที่ถนนเหล่านี้ และบทบาทของแม่น้ำลำคลองก็น้อยลงเกิดกิจการรถ(จีน)ลาก รถราง รถเมล์ และรถยนต์ส่วนบุคคลขึ้น การสร้างตึกแถวตามถนนเส้นเศรษฐกิจจึงเกิดขึ้นมาก ในรูปแบบของอาคารพาณิชย์ที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบยุโรป

ตัวอย่าง ตึกแถวถนนหน้าพระลานซึ่งมีอยู่เพียงแถวเดียวริมถนนหน้าพระลาน คงจะได้สร้างเมื่อขยายถนนและเว้นเขตวังท่าพระและวังถนนหน้าพระลานวังกลางเข้าไปแล้ว อาจเป็นปลายรัชกาลที่ 5 หรือต้นรัชกาลที่ 6 เป็นตึกแถว 2 ชั้น มีจำนวนประมาณ 40 คูหา ตั้งแต่ริมรั้วกรมศิลปากรไปจรดริมกำแพงวังท่าพระ ลักษณะสถาปัตยกรรมเป็นแบบยุโรปยุคหลัง ประตูหน้าต่างตกแต่งรูปโค้งมน ชุ่มหน้าต่างทรงโค้งกลม ประดับไม้ฉลุลายประณีต ความงามสง่าของอาคารอยู่ที่ส่วนที่เป็นมุขซึ่งประกอบด้วยหน้าบันโค้งกลมประดับลายปูนปั้น กรอบหน้าบันลดหลั่นลง สองข้างตั้งพุ่มหล่อทรงเพรียวเฉียงขึ้นสองประดับเสาแบบ Ionic เสาชั้นล่างที่รองรับเฉียงเป็นแบบ Doric ตามสถาปัตยกรรมแบบกรีกโรมัน ชุ่มหน้าต่างบริเวณมุขถูกระจกดีเป็นรูปปรัศมีพระอาทิตย์ครึ่งวงกลม

ตึกแถวริมถนนอัษฎางค์บริเวณมุมถนนพระพิพิธตัดผ่าน จากบริเวณมุมถนนเลี้ยวไปตามถนนอัษฎางค์ทางปากคลองตลาดปีกหนึ่ง อีกปีกหนึ่งจากมุมถนนไปตามถนนพระพิพิธทางสี่แยกบ้านหม้อ เป็นตึกแถว 2 ชั้น ตามแบบสถาปัตยกรรมยุโรปที่นิยมกันในยุครัชกาลที่ 5 ตึกแถวแถบนี้ก่อเป็นช่วง มีถนนซอยผ่านคูหาหลังที่ตรงกับมุมก่อเป็นมุขหน้าบันโค้งสูง จำลองเป็นรูปชุ่มประตุมี่ปีกโค้งลาดลงสองข้าง เสามุขแต่งเป็นร่องในแนวนอน ชุ่มหน้าต่างแต่งกรอบบนเป็นรูปโค้งมน ประดับลายปูนปั้น ปัจจุบันส่วนมากเป็นร้านค้าเกี่ยวกับพืชผลเพราะอยู่ใกล้ปากคลองตลาดและมีตลาดพืชผลอยู่ด้านหลัง

ถนนทรงวาดเป็นถนนสายสำคัญในอดีตซึ่งมีการคมนาคมขนส่งทางเรือเป็นสำคัญ ตลอดถนนทรงวาดจึงมีถนนซอยตรงสู่ท่าเรือ เป็นย่านขนส่งอาหารทะเล พืชพันธุ์ไม้และสมุนไพร อาคารเอกสารนี้เป็นเอกสารที่ล้านค้าตั้งข้างถนนมักเป็น บริษัทห้างร้านที่ดำเนินกิจการขายส่งสินค้าจากเรือเหล่านี้ค้าที่เป็นตึกไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แถวสร้างมาแต่ยุคแรกๆเหลือสืบทอดมา เป็นตัวอย่างที่ดีได้แก่ ตึกแถวฝั่งซ้ายของถนนจากหัวมุมที่เลี้ยวมาจากถนนเยาวราช เป็นตึก 3 ชั้นงามสง่ามาก หน้าบันโค้งมนมีปีก 2 ข้าง กึ่งกลางแต่งเป็นช่องหน้าต่างซุ้มโค้งแหลม หน้าบันด้านสกัดประดับลายปูนปั้นผนังตอนบนเหนือช่องหน้าต่างประดับลายปูนปั้นเช่นกัน ซุ้มหน้าต่างมีทั้งซุ้มโค้งแหลม และโค้งกลม หัวเสาประดับซุ้มแบบ Corinthian ตามช่องลมและลูกกรงระเบียงเป็นไม้ฉลุลาย กรอบเหนือหน้าต่างชั้น 3 กรุกระจกสี่

ตึกแถวสองฟากถนนก่อนถึงถนนทรงสวัสดิ์ เป็นตึกแถวรุ่นเก่า 2 ชั้นทึบ ตกแต่งตามศิลปะแบบ Baroque มีลวดลายประดับอย่างมากมาย หน้าบันด้านสกัดประดับลายปูนปั้นเต็มพื้นที่ ผนังตอนบน ตอนเหนือซุ้มหน้าต่างตกแต่งปูนปั้นเถาไม้ดอกไม้ผล เสาแต่งหัวเสาแบบ Corinthian ประยุคต์ ซุ้มหน้าต่างรูปโค้ง กรุกระจกเป็นแฉกตามกรอบครึ่งวงกลม

จากอิทธิพลจากชาวตะวันตก และการที่องค์พระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ ทรงเสด็จประพาสและไปศึกษาในประเทศฝั่งตะวันตก จึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างหลากหลายในด้านต่างๆ ดยุคเริ่มในสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงประกาศเลิกประเพณีหมอบกราบเวลาเข้าเฝ้า และเริ่มหันมาใช้เก้าอี้และเครื่องเรือนต่าง ๆ ให้ดูศิวิไลซ์กว่าแต่ก่อน ทรงกำหนดให้แยกสถานที่ประกอบกิจการราชการออกจากที่ประทับซึ่งเคยผนวกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอยู่ตามวังต่างๆ ทรงกำหนดนโยบายเลิกทาสอย่างค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งทำให้ขนาดของเรือนเจ้านายทั้งหลายมีแนวโน้มเล็กกะทัดรัดลงกว่าเดิม ทรงว่าจ้างฝรั่งเข้ารับราชการตามกรมกองต่างๆ เป็นจำนวนมากเพื่อให้เกิดความก้าวหน้าในบ้านเมือง และเพื่อให้ข้าราชการไทยได้เรียนรู้วิทยาการสมัยใหม่เพิ่มขึ้นด้วย ทรงเปลี่ยนแปลงและขยายงานราชการต่างๆ กิจการที่เพิ่มขึ้นอย่างมากนี้ย่อมต้องการอาคารสถานที่รองรับไว้ จึงได้ทรงใช้ทั้งที่เป็นวังของเจ้านายที่ว่างร้างลง และทั้งที่เป็นอาคารที่สร้างขึ้นใหม่ มีการว่าจ้างนายช่างสถาปนิกและวิศวกรจากยุโรป เช่น นายช่างชาวอังกฤษ ชาวเยอรมัน และชาวอิตาลีเสีย มาออกแบบอาคารเป็นจำนวนมาก

ตัวอย่าง พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เริ่มสร้างปี พ.ศ.2419 โดยช่างชาวสิงคโปร์ที่เชื่อว่าจะมีเชื้อสายอังกฤษ ชื่อนายยอน คลุ์นิช ด้วยมีพระราชประสงค์แต่ต้นที่จะสร้างให้เป็นอาคารแบบตะวันตกทั้งหลัง แต่สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ได้กราบทูลคัดค้าน โดยอ้างถึงเหตุผลแห่งประเพณีอันดีงาม จึงทรงให้มีการแก้ไขเครื่องยอดให้เป็นหลังคามีสายยอดเป็นทรงปราสาท นับได้ว่าเป็นการเหมาะสมกับยุคสมัยของการแบ่งรับแบ่งสู้กับอิทธิพลจากชาติตะวันตก ลักษณะของพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เป็นลักษณะผสมระหว่างศิลปกรรมไทยและยุโรป มีแผนผังด้านตัดเป็นรูปตัวอักษร T คือมีพระที่นั่งส่วนหน้าเป็นอาคาร 3 ชั้น ประกอบด้วยพระที่นั่งยอดปราสาท 3 องค์เรียงกัน มีมุขกระสันเชื่อมพระที่นั่งทั้ง 3 องค์นี้เข้าด้วยกัน เรียกว่า มุขกระสันด้านตะวันออก

และมุขกระสันด้านตะวันตก พระที่นั่งองค์กลาง ชั้นบนเป็นหอพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระเจ้า

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการศึกษาเท่านั้น เมื่ออนุญาตเห็นในเชิงประโยชน์ด้านการศึกษาไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ลวดลายงดงาม ที่เพดานมีภาพจิตรกรรมปูนเปียกแสดงพระราชกรณียกิจสำคัญของสมัยรัตนโกสินทร์จนถึงรัชการที่ 6 ปี พ.ศ. 2459 ซึ่งเป็นปีที่ตัวอาคารสร้างเสร็จสมบูรณ์ และมีพระราชพิธีเฉลิมพระราชมนต์เจียร การที่มีรูปลักษณะเป็นแบบยุโรปโดยตลอดทั่วทั้งอาคารนั้น เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ได้บันทึกพระราชกระแสไว้ดังนี้

"พระองค์ทรงแสดงพระราชศรัทธามาก ถึงกับรับสั่งว่า ต่อไปข้างหน้า
เขาคงพากันติฉันว่า สมัยพระจุลจอมเกล้าฯ นี้ช่างโปรดตึกฝรั่งเสีย
จริง ๆ"

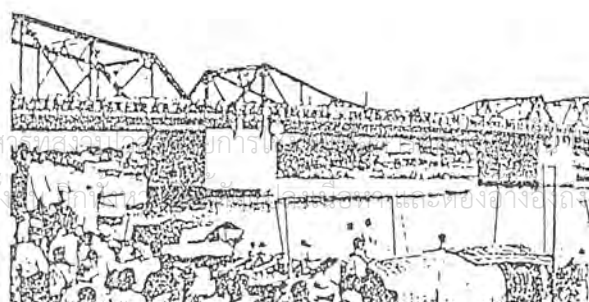
ซึ่งแสดงถึงพระราชดำริเดิมที่ต้องการสร้างพระที่นั่งตามแบบประเพณีไทยโบราณ แต่ติดขัดที่ว่า นายช่างตีมีมือถึงขนาดจะฉลองพระเดชพระคุณได้นั้น มีเพียงพระยาราชสงคราม (กร หงสกุล) ผู้เดียวเท่านั้น จึงทรงปริวิตกว่าการจะไปไม่ตลอดรอดฝั่ง หากเป็นดังนั้นแล้วกลับจะเสียพระเกียรติยศต่อนานาชาติ

ประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 4 คงทวีต่อไปอีก เนื่องจากการค้าเสรี และการไม่ปฏิเสธการอพยพเข้ามาของคนต่างชาติ ผนวกกับความเจริญขึ้นอย่างมิคหุติดตา และความสะดวกของการอยู่อาศัยของบ้านเมืองในสมัยนี้ การขยายตัวของพระนครเท่าที่เป็นมา เป็นการขยายตัวความยาวลงได้ตามลำน้ำเจ้าพระยาไปทางท้ายน้ำเป็นสำคัญ พระเจ้าอยู่หัวทรงดำริสร้างพระราชวังสวนดุสิตไว้ทางด้านเหนือพระนคร มีการขุดคลองเปรมประชากร และเกิดการสร้างวังของเจ้านายจำนวนมากขึ้นในทิศทางเดียวกันด้วยอีกทั้ง มีการตัดถนนสร้างสะพานขึ้นอย่างมากมาย ยังผลให้ถนนสายต่างๆ เชื่อมโยงเป็นโครงข่ายเดียวกัน ไม่ถูกขวางกั้นด้วยลำน้ำ ทั้งหมดนี้ทำให้การขยายตัวของพระนครโดยยึดตำแหน่งของวังหลวงเป็นหลัก ได้มีการแผ่ขยายตัวไปได้อย่างสมดุลงกว่าที่เป็นมาแล้ว

F

"หลังสงครามโลกครั้งที่ 1"

ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 และกลายเป็นสภาพที่สะท้อนความจำเป็นและความประหยัดขงบ้านเมืองขึ้นแทนที่ โดยภาวะนี้เริ่มตั้งแต่ปลายรัชสมัยของสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จนถึงรัชสมัยของสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่จัดทำขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการศึกษาเท่านั้น ไม่สามารถนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น ขอสงวนสิทธิ์ในข้อมูลของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ความผิดเคื่องนี้ส่งผลให้รูปแบบสถาปัตยกรรมเปลี่ยนแปลงไป ผวนกับเทคโนโลยีสากลที่เริ่มมีบทบาทมากขึ้น ลักษณะสถาปัตยกรรมในช่วงนี้จึงมีรูปแบบที่เรียบง่าย ใช้วัสดุสมัยใหม่จำพวกเหล็กอุตสาหกรรมมากขึ้น และบ้านเมืองเริ่มขยายออกไปในระนาบที่ 3 คือเริ่มมีการสร้างตึกสูงขึ้นไปในชุมชนที่มีการเติบโตทางเศรษฐกิจ

ตัวอย่าง สะพานพระพุทธยอดฟ้าข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา สร้างเพื่อเชื่อมกรุงเทพฯและกรุงธนฯ ให้เป็นเมืองที่สามารถติดต่อสัมพันธ์กันอย่างสะดวกได้โดยทางบก นับเป็นสาธารณูปการชิ้นสำคัญที่ช่วยให้ความเจริญเกิดขึ้นอย่างได้ดุลย์บนทั้งสองฟากฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ตัวสะพานเป็นหลักแบ่งเป็น 3 ช่วง ช่วงกลางพาดอยู่บนตอม่อที่วางไว้ในแม่น้ำ และเป็นช่วงที่ยกขึ้นได้เพื่อให้เรือใหญ่แล่นผ่านเข้าออกได้ตอนเชิงสะพานฝั่งพระนคร กำหนดให้เป็นที่ประดิษฐานพระปฐมบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ซึ่งสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงเป็นผู้ออกแบบและอำนวยการก่อสร้าง โดยมีศาสตราจารย์ ศิลป์ พีระศรี เป็นประติมากรอันเป็นความพยายามที่จะก่อให้เกิดแบบอย่างด้านสถาปัตยกรรมที่เรียกว่า "ไทยสมัยใหม่" ขึ้น

ถนนเยาวราช ซึ่งสร้างในสมัยรัชกาลที่ 5 เคยเป็นย่านสรรพสินค้าชั้นนำ ร้านค้าต่าง ๆ และร้านอาหาร ล้วนเป็นร้านใหญ่และหรูหรา ตึกสูงที่สุดในกรุงรัตนโกสินทร์ขณะนั้นที่เรียกว่า ตึก 7 ชั้นและตึก 9 ชั้น ก็อยู่ที่ถนนนี้เช่นกัน ปัจจุบันยังคงเหลือตึกแถวแบบเก่าบ้างทางตอนต้นถนน เป็นตึก 2 ชั้นค่อนข้างทึบแต่ไม่ได้ตกแต่งลวดลายวิจิตรนัก นอกจากนี้ก็มีปรากฏเป็นจุด ๆ ท่ามกลางตึกที่ก่อสร้างใหม่ ตัวอย่างเช่น ตึก 9 ชั้น ตั้งอยู่ฝั่งซ้ายของถนนก่อนถึงถนนมังกร สร้างปลายรัชกาลที่ 6 แรกสร้างคงมีไม่ถึง 9 ชั้น การตกแต่งประดับประดาพิเศษเฉพาะ 3 ชั้นล่างเท่านั้น ชั้นเหนือขึ้นไปต่อเยื้องไปด้านหลัง ความงามเด่นทางศิลปกรรมอยู่ที่ลายปูนปั้นผนังชั้น 2 และชั้น 3 ซึ่งเป็นลายพวงมาลัยและช่อดอกไม้งามวิจิตรยิ่งนัก ประกอบกับเสาเข็มประดับทั้งเสากลมและเสาเหลี่ยมประดับลายปูนปั้นเดิมเคยเป็นห้างสรรพสินค้า ปัจจุบันด้านหลังเป็นโรงแรม ด้านหน้าเป็นร้านค้า ตึก 7 ชั้น ตั้งอยู่ฝั่งขวาของถนน ใกล้มุมที่ดินทรงสวัสดิ์ดีตัดผ่าน เป็นอาคารสร้างสมัยรัชกาลที่ 7 การตกแต่งอาคารลดน้อยลง มุงประโยชน์ใช้สอยมากกว่า เป็นโครงสูงตรงขึ้นไป 7 ชั้น การตกแต่งมีเพียงเสาอิงแบบเรียบ แต่งผนังตอนบนเป็นร่องลึกในแนวตั้ง และการประดับกระจกที่ผนังอาคารชั้นที่ 7 ถูกเพลิงไหม้เมื่อไม่นานมานี้ แต่ส่วนอื่นๆของอาคารยังอยู่ในสภาพดี อาคาร 7 ชั้นเปิดดำเนินการกิจการโรงแรม

มีการริเริ่มการศึกษาสถาปัตยกรรมแผนใหม่ตามแบบตะวันตกในปี พ.ศ. 2473 โดยเป็นการทดลอง ณ โรงเรียนเพาะช่าง ซึ่งส่งผลภายหลังในงานสถาปัตยกรรมในยุคใหม่ของกรุงรัตนโกสินทร์ ออกแบบ

โดยสถาปนิกไทย แทนที่จะเป็นสถาปนิกชาวตะวันตก

หลังจากนั้นในปี พ.ศ. 2475 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานรัฐธรรมนูญถาวรฉบับแรกแก่ปวงชนชาวไทย เปลี่ยนการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย จากนั้นอีกเกือบเจ็ดเดือนต่อมา ชาวกรุงได้ชื่นชมกับข่าวการเปิดศาลาเฉลิมกรุง โรงมหรสพแห่งแรกของประเทศที่มีระบบเสียงและเครื่องปรับอากาศอันทันสมัย ในรูปแบบไทยสมัยใหม่ อาคารก่ออิฐถือปูน แทนที่จะเป็นโรงไม้เช่นในโรงหนังสมัยก่อน ลักษณะสถาปัตยกรรมแบบ MODERN และมีศิลปะไทยร่วมด้วย ออกแบบโดยสถาปนิกชาวไทย คือ มจ.สมัยเฉลิม กฤดากร และนายนารถ โพธิประสาธ

G "สู่ยุคสมัยใหม่"

การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง ความพยายามมุ่งสู่ความทันสมัย(MODERNIZATION) และการเกิดการผันแปรสู่วัฒนธรรมตะวันตก (WESTERNIZATION) พร้อมๆกับการขยายตัวของประชากรเมือง รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและการปกครอง เป็นตัวเปลี่ยนแปลงรูปแบบของสถาปัตยกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการทางหน้าที่ใช้สอยที่เพิ่มขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยข้างต้น โดยพัฒนาการในสถาปัตยกรรมในยุคนี้ จะค่อนข้างไปตามกระแสของรูปแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก ตั้งแต่แนวสากลเรียบง่าย แนวนีโอ-คลาสสิก แนวอาร์ตเดคโค แนวนีโอ-คลาสสิก แนวสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นตะวันตก จนถึงแนวสถาปัตยกรรมโมเดิร์น ซึ่งกำลังพัฒนาไปสู่ "แบบอย่างสากล (INTERNATIONAL STYLE)" และในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้เกิดแนวสถาปัตยกรรมไทยประยุกต์ตามนโยบายชาตินิยมของรัฐบาล เป็นการพัฒนาสถาปัตยกรรมแบบไทย สู่รูปแบบที่เรียบง่ายมากขึ้น ดังเช่นอาคารคณะวิทยาศาสตร์ (เด็กขาว) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หลังจากนั้นได้มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจและการเติบโตของสังคมเมืองอย่างต่อเนื่องแนวสถาปัตยกรรมสากลในรูปแบบต่างๆได้จากการเรียนรู้และเลียนแบบจากสถาปัตยกรรมสากล พยายามสู่มาตรฐานสากลทั้งการใช้เทคโนโลยี วัสดุและรูปแบบ และแปรตามสถาปัตยกรรมสากลสู่ปลายยุคโมเดิร์น ยุคโพสต์ โมเดิร์น และยุคที่สถาปัตยกรรมพยายามสร้างเอกลักษณ์แก่ตัวเอง เพื่อตอบสนองต่อความสำเร็จทางธุรกิจเป็นพื้นฐาน โดยสถาปัตยกรรมที่ในยุคนี้มีมากตามการเจริญเติบโตขององค์ประกอบเมืองที่รุนแรง อาทิเช่น อาคาร ภปร. ย่านสีลม กลุ่มอาคารสำนักงานใหญ่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ธนาคารไทยพาณิชย์ (SCB PARK PLAZA) ย่านรัชดาภิเษก และอาคาร BANK OF
TOKYO ย่านสาทร เป็นต้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

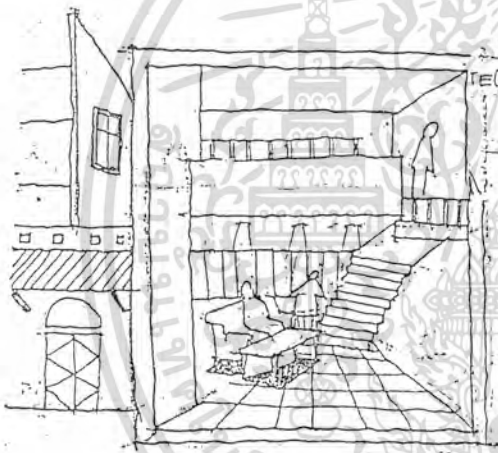
+ การลำดับเรื่องราวและเทคนิคในการจัดแสดง

INTRODUCTION

นำเสนอเนื้อหาของ "สถาปัตยกรรม" ในแง่มุมที่ถูกนำเสนอในการจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์ โดยผ่านทางสถาปัตยกรรมสมัยปัจจุบัน เพื่อให้ผู้เข้าชมเกิดความรู้สึกคุ้นเคยและเข้าถึงได้ง่าย

สถาปัตยกรรมในแง่รูปแบบภายนอก (MODEL)

สถาปัตยกรรมในลักษณะของประโยชน์ใช้สอยภายใน และชีวิตที่ผูกพันกับสถาปัตยกรรม (MODEL + VIDEO PROJECTOR)

สถาปัตยกรรมใน FUNCTION ของการรวมกันเป็นเมือง (MODEL)

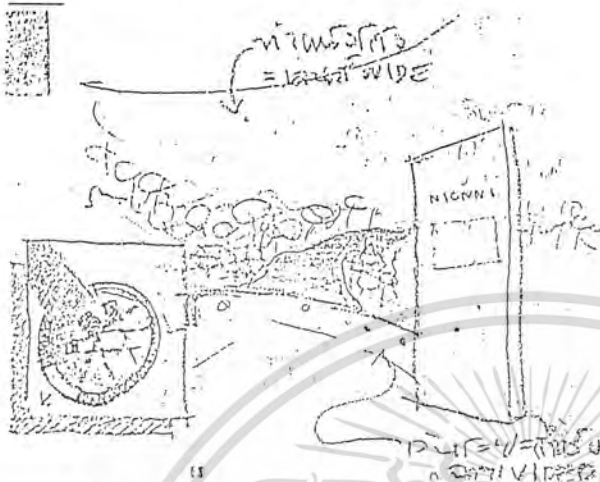
CASE STUDY FUKAGAWA EDO MUSEUM TOKYO

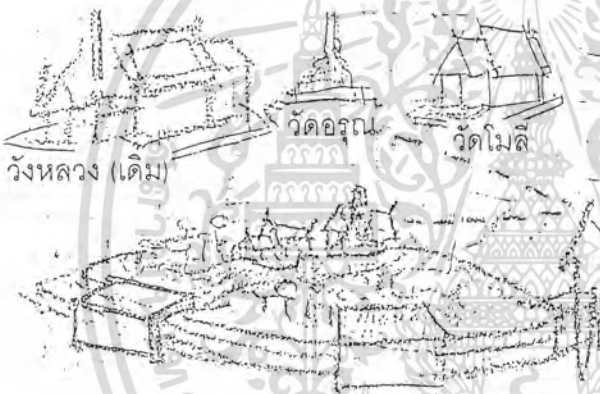
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

WARP อุโมงค์กาลเวลา พาย้อนจากปัจจุบันไปสู่อดีต

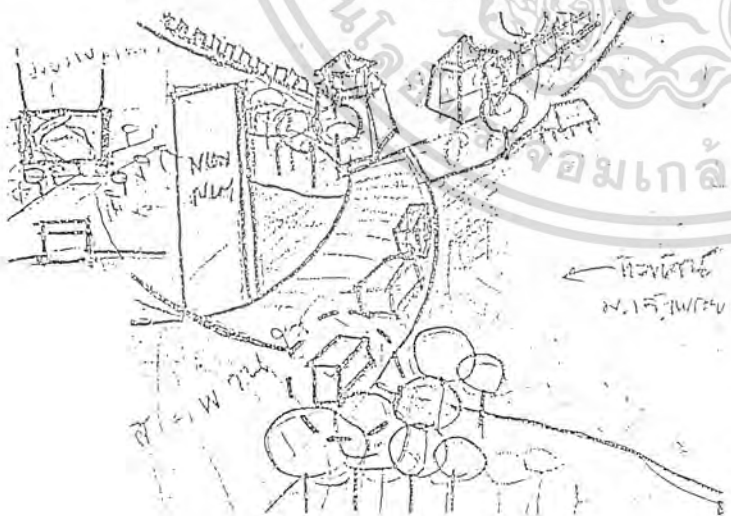
A กรุงรัตนโกสินทร์ก่อนเป็นพระนคร

ภูมิประเทศของกรุงรัตนโกสินทร์ ประวัติการเป็นเมืองท่าและเมืองหน้าด่าน (SLIDE MULTIVISION ประกอบการบรรยาย+SOUND EFFECT)

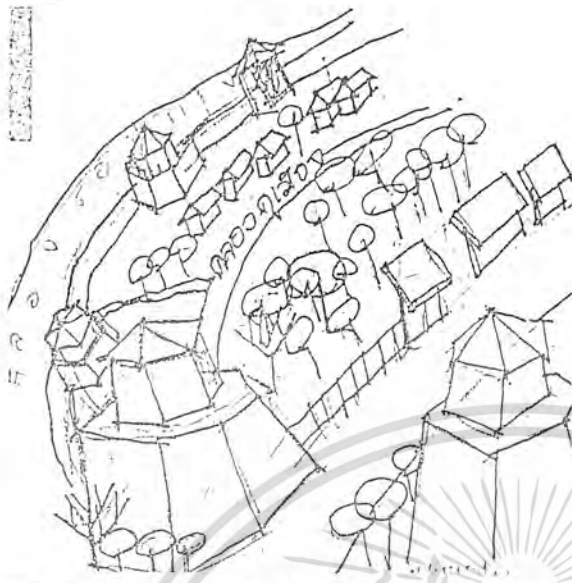
กรุงรัตนโกสินทร์ ในสมัยกรุงธนบุรี ความสัมพันธ์กับเมืองฝางธนบุรี และแม่น้ำเจ้าพระยา (MODEL) สถาปัตยกรรมที่มีความสำคัญ (MODEL+PANEL BOARD)

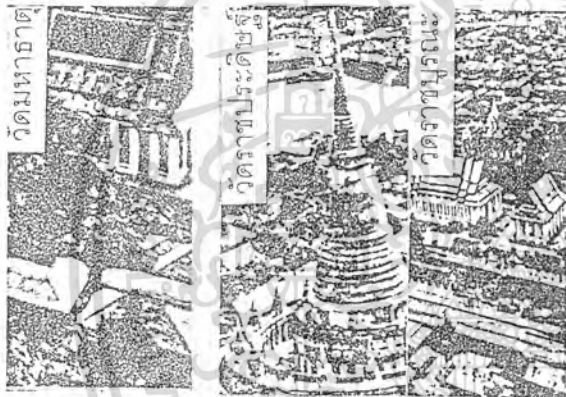
“การย้ายราชธานี” ความเหมาะสมของกรุงรัตนโกสินทร์ในฐานะเป็นราชธานีในด้านต่างๆ (ELECTRONIC BOARD+MONITOR)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

B การสร้างรากฐานเมือง

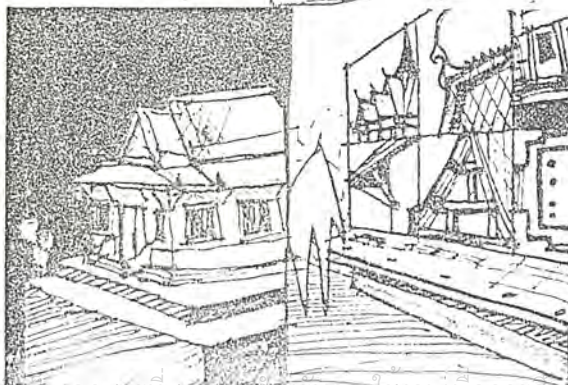
“ป้อม-กำแพง-ประตูเมือง” (ขอบเขตเมืองยุคต้น)
ตำแหน่งที่ตั้ง รายละเอียดทางสถาปัตยกรรม
การใช้ชีวิตในบริเวณป้อม-ประตูเมือง
(AUTHENTIC PRESENTATION, ELECTRONIC BOARD, MONITOR)

“สถาปัตยกรรมทางศาสนาที่เป็นหลักของราชธานี”
แนวคิดการสร้างราชธานี โดยเอาแบบอย่างมาจาก
กรุงศรีอยุธยา ให้มีวัดสำคัญประจำราชธานี 3 แห่ง
(MODEL)

“สถาปัตยกรรม อันเป็นศูนย์กลางทางการปกครองและศาสนา”
ผังเมืองในยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์ (กรุงรัตนโกสินทร์
ชั้นใน) (MODEL)
รูปแบบสถาปัตยกรรม FUNCTION และความสัมพันธ์ของ
วังหลวง-วังหน้า-วังหลัง
(MODEL+ELECTRONIC BOARD)

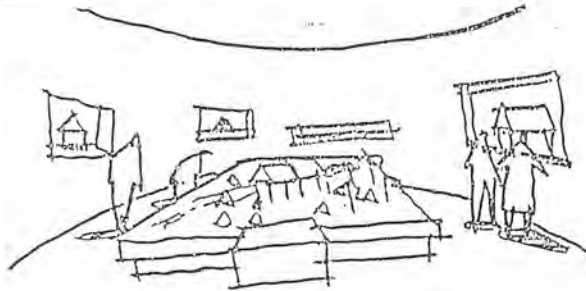

วังราชโอรส : วังหน้าพระลาน, วังถ. พระอาทิตย์ :
เหตุผลในการวางตำแหน่ง และสถาปัตยกรรม
รายละเอียดทางสถาปัตยกรรมที่บ่งบอกถึงการแบ่ง
ฐานะของสถาปัตยกรรม (MODEL+GP. BOARD)
วัดสุทัศน์ : วัดศูนย์กลางของเมือง (MODEL+ELECTRONIC BOARD)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

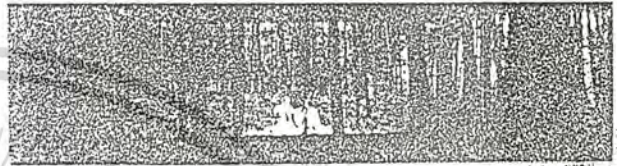
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

C การตั้งถิ่นฐาน

“ชุมชนข้าราชการ”

ความสัมพันธ์ระหว่างวังราชโอรส กับชุมชนของประชาชน - รวมทั้งรูปแบบและรายละเอียดต่างๆ (MODEL+ELECTRONIC BOARD+GP.BOARD)

“การใช้ชีวิตในชุมชน”

ตลาดน้ำคลองมหานาค (AUDIO-VISUAL PRESENTATION รอบละ5นาที)

CASE STUDY
SAIKU HISTORICAL
MUSEUM, MEI,
JAPAN

“เรือนไทยริมน้ำ”

รูปแบบและการใช้ชีวิตในเรือนแพ (AUTHENTIC PRESENTATION)

“บ้านในชุมชนชานเมือง”

รูปแบบสถาปัตยกรรมบ้านพักอาศัย กระทั่งชุมชนชาวไทย (AUTHENTIC PRESENTATION) บ้านชาวต่างชาติ : จีน, มอญ, ฝรั่งเศส (MODEL+GP.BOARD)

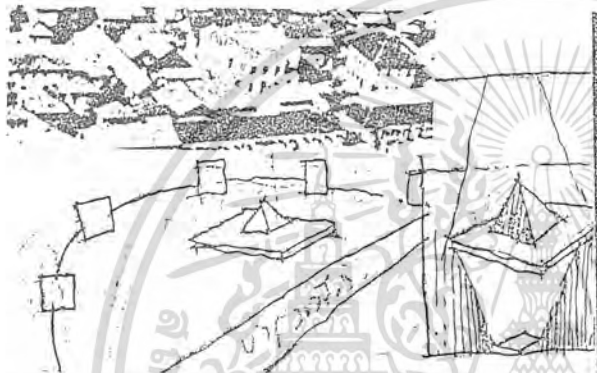

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

D การขยายเมือง

เหตุผลในการขยายเมือง รูปแบบของบ็อม และขอบเขตของเมืองที่ขยาย (GRAPHIC+BOARD+MODEL)

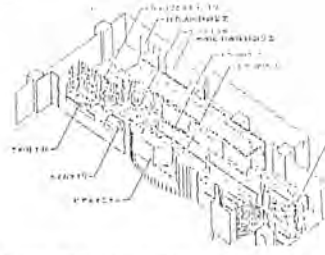
“สถาปัตยกรรมเพื่อการพาณิชย์” องค์ประกอบใหม่ของเมือง ได้แก่ อาคารพาณิชย์สมัยใหม่ และถนนเจริญกรุง ; แสดงตำแหน่งที่สัมพันธ์กับเมือง และรูปแบบสถาปัตยกรรม (MODEL+ELECTRONIC BOARD)

สถาปัตยกรรมอาคารพาณิชย์สมัยใหม่ และชีวิตที่ผูกพันกับกิจกรรมสมัยใหม่ (AUTHENTIC PRESENTATION)

CASE STUDY MUSEUM OF KYOTO, KYOTO

CASE STUDY NATIONAL SCIENCE MUSEUM, SCIENCE THEATER, TOKYO

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

E

อารยธรรมตะวันตก

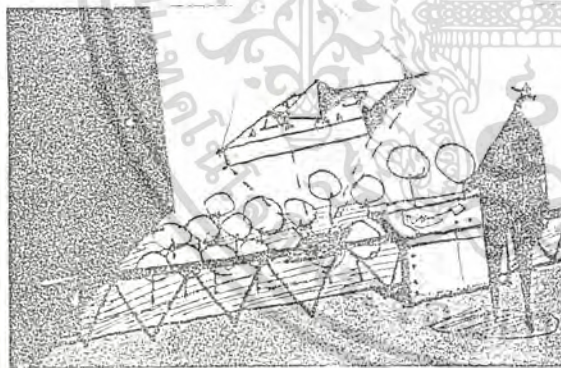
“การเข้ามาของอารยธรรมตะวันตก”

สถาปัตยกรรมอาคารพาณิชย์ รูปแบบตามอารยธรรมตะวันตก : ความเปลี่ยนแปลงในรูปแบบสถาปัตยกรรม และการใช้ชีวิต (AUTHENTIC PRESENTATION)

ถนนเฟื่องนคร (DIORAMA)

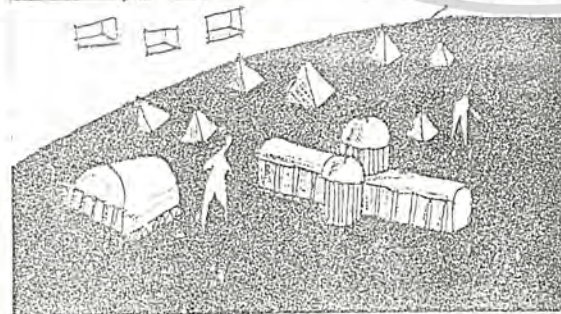
อาคารพาณิชย์แบบตะวันตก (MODEL) ริมถนนทรงวาด

ริมถนนหน้าพระลาน ริมถนนอัษฎางค์

“การขยายเมืองไปทางทิศเหนือ และพระราชวังใหม่”

ทิศทางการขยายเมือง, รูปแบบและตำแหน่งของพระราชวังใหม่ (MODEL+ELECTRONIC BOARD)

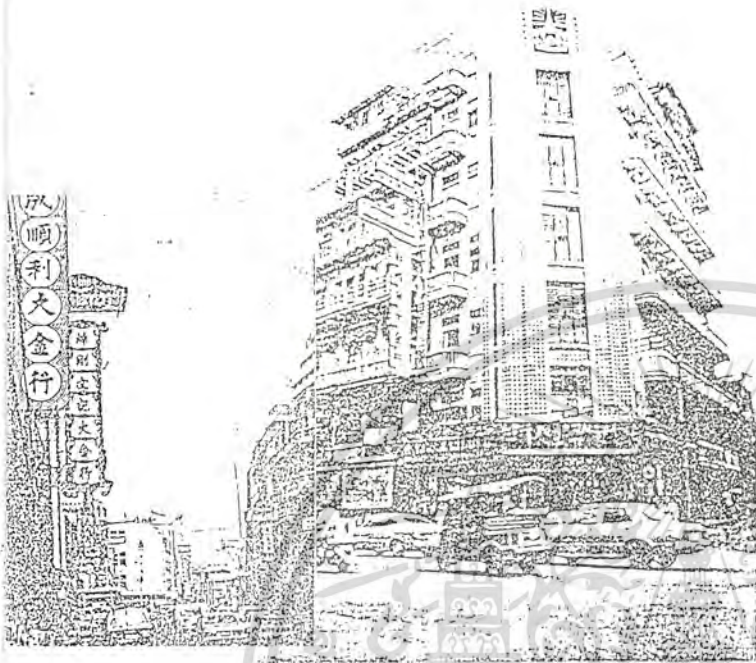

“รูปแบบสถาปัตยกรรมอื่นๆตามอย่างอารยธรรมตะวันตก” (DIORAMA+GP.BOARD)

สถานีรถไฟหัวลำโพง ที่ทำการไปรษณีย์ วังบางขุนพรหม พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม บ้านนรสิงห์(ทำเนียบรัฐบาล) โรงเรียนมหาดเล็ก(จุฬา) วังพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์

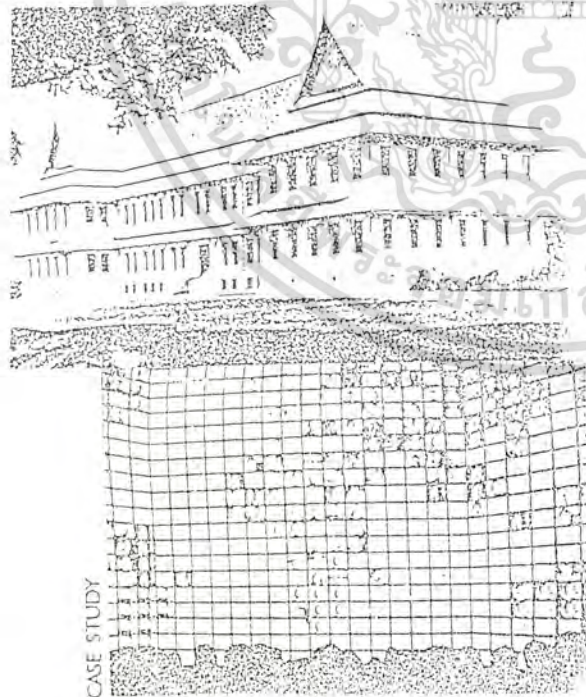
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

F หลังสงครามโลกครั้งที่ 1

รูปแบบสถาปัตยกรรม, FUNCTION และการใช้ชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปสู่โลกของธุรกิจ (AUTHENTIC PRESENTATION)
อาคารพาณิชย์ริมถนนเยาวราช โรงหนังเฉลิมกรุง
ตลาดเดินนครเขษม

G ยุคสมัยใหม่

“ยุครัฐนิยม” ยุคที่มีศิลปะไทยผสมผสานกับสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ (MODEL)
สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ที่มีหลากหลายรูปแบบตามลัทธิทางศิลปศาสตร์ (MODEL) MODERN ART NOUVEAU NEO-CLASSIC ART DECO POST MODERN
สภาพเมืองสมัยใหม่ที่ประกอบด้วยสถาปัตยกรรม และอารยธรรมที่เปิดกว้าง สื่อสารกันได้ทั่วโลก (ABSTRACT PRESENTATION BY VIDEO WALL)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พื้นที่ในส่วน MAIN EXHIBITION รวมทั้งสิ้น 4,908 ตร.ม. ประกอบด้วย

- INTRODUCTION		380.0	ตร.ม.	
STORY	A	360.0	ตร.ม.	
	B	535.0	ตร.ม.	
	C	760.0	ตร.ม.	
	D	415.0	ตร.ม.	
	E	1080.0	ตร.ม.	
	F	340.0	ตร.ม.	
	G	220.0	ตร.ม.	4,090.0 ตร.ม.
- MUSEUM STOCK (20% OF EXHIBITION)				818.0 ตร.ม.
				TOTAL AREA 4,908.0 ตร.ม.

	USER		AREA:UNIT	UNIT	AREA	REMARKS
	VISITOR	STAFF				
HALL	900		0.64		576	A.D.
DEPOSIT		2	6.25	1	6.25	
			TOTAL AREA		582.25	

2.4.1.2 นิทรรศการชั่วคราว (TEMPORARY EXHIBITION)

พื้นที่ในส่วน TEMPORARY EXHIBITION รวมทั้งสิ้น 1,050 ตร.ม. ประกอบด้วยส่วนจัดแสดง และ STORAGE

2.4.1.3 MOBILE EXHIBITION

พื้นที่ในส่วน MOBILE EXHIBITION รวมทั้งสิ้น 90 ตร.ม. ประกอบด้วย

	USER		AREA:UNIT	UNIT	AREA	REMARKS
	VISITOR	STAFF				
WAITING	90				75	
PLATFORM		1			15	
			TOTAL AREA		90	

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.4.2 พื้นที่ใช้สอยรอง

2.4.2.1 ส่วนบริการสาธารณะ

+ โถงพักคอย (MAIN HALL)

เป็นจุดรวมคน และจุดเชื่อมกิจกรรมต่างๆภายในพิพิธภัณฑ์

พื้นที่ในส่วน MAIN HALL รวมทั้งสิ้น 721.26 ตร.ม. ประกอบด้วย

ELEMENT	USER		AREA:UNIT	AREA REQUIREMENT	REMARKS
	VISITOR	STAFF			
HALL + RECEPTION	900		0.64	576	A.D.
INFORMATION + TICKET		4	5.2 : 2 คน	10.4	A.D.
WAITING AREA	90			109.76	
TOURIST SERVICE	100	3		25.1	
			TOTAL AREA	721.26	

+ ห้องน้ำสาธารณะ

พื้นที่ในส่วนห้องน้ำสาธารณะรวมทั้งสิ้น 296.40 ตร.ม. ประกอบด้วย

	จำนวน		UNIT / PERSON		จำนวนสุขภัณฑ์		AREA/UNIT (sq.m.)	AREA REQUIREMENT
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง		
โถล้างมือ	450	450	4:60-100	4:60-100 (>100เพิ่ม3%)	34	34	3	204
โถปัสสาวะ	450		1:25		18		1.3	23.4
อ่างล้างหน้า	450	450	5: >100	5: >100	23	23	1.5	69

2.4.2.2 ส่วนบริการทางการศึกษา

+ ห้องสมุด

ไม่เน้นที่กลุ่มนักท่องเที่ยว แต่จะรองรับผู้มาศึกษา ได้แก่ นักศึกษา และประชาชนที่สนใจ

จำนวนหนังสือสำหรับห้องสมุดเฉพาะ 2,800 เล่ม X เมื่อสองเท่า = 5,600 เล่ม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ELEMENT	USER		AREA:UNIT	UNIT	AREA	REMARKS
	VISITOR	STAFF				
DEPOSIT/LENDING		2	5		10	
READING AREA	188		1.5		297	
บัตรรายการ	2		12	2	24	A.D.
BOOK STACKS	(5,600 เล่ม)		(50 เล่ม/ตร.ม.)		37.33	A.D.
COMPUTER			1	3	3	A.D.
PHOTOCOPY		1	4		4	

+ ห้องบรรยายและ MINI THEATER

เน้นสำหรับให้บริการแก่นักวิชาการ นักเรียน นักศึกษา เพื่อเป้าหมายทางการศึกษาและ
สนับสนุนการด้านสถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์

จำนวนผู้ใช้พื้นที่ = 900 X 22% (ข้อมูลจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร)

พื้นที่ในส่วนห้องบรรยายและ MINI THEATER รวม 409.89 ตร.ม. ประกอบด้วย

	VISITOR	AREA:UNIT	AREA REQUIREMENT	REMARKS
พื้นที่นั่งชม	198	0.9	178.2	A.D.
ห้องควบคุม/เก็บของ			48	A.D.
เวที	50% of seating area		89.1	A.D.
		บวก ทางสัญจร30	94.59	
		รวมพื้นที่	409.89	

+ LECTURE STUDIO สำหรับเด็ก

สำหรับนักเรียน หรือเด็กอายุ 6-12 ปี ที่ต้องการศึกษาสถาปัตยกรรม ตามโปรแกรมที่ทาง
พิพิธภัณฑ์จัดขึ้นตามวาระ พื้นที่ทั้งสิ้น 105 ตร.ม. ประกอบด้วย

	VISITOR	STAFF	AREA:UNIT	AREA REQUIREMEN	REMARKS
LECTURE ROOM	30	2	เด็ก 20 คน: 70 ตร.ม.	105	ข้อมูลจาก
AND STUDIO			(โดยประมาณ)		ศูนย์วัฒนธรรมฯ

2.4.2.3 ส่วนบริการร้านค้า

+ ส่วนบริการอาหารและเครื่องดื่ม

เปิดบริการสำหรับทั้งผู้ใช้บริการภายในพิพิธภัณฑ์และบุคคลภายนอก ตั้งแต่ 9:00-21:00 น.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บัญชี-การเงิน	1	x	5.85	=	5.85
เสมียน	1	x	3.50	=	3.50
แผนงานสถิติ	1	x	5.85	=	5.85
อาคารสถานที่					
นักการ	8	x	2.00	=	16.00
ภัณฑารักษ์	3	x	5.85	=	17.55
คลังพิพิธภัณฑ์	1	x	3.20	=	3.20
พื้นที่เก็บอุปกรณ์ส่วนบุคคล	27	x	0.52	=	14.04
ประชาสัมพันธ์และวิเทศสัมพันธ์					
ประชาสัมพันธ์	1	x	2.60	=	2.60
วิเทศสัมพันธ์	1	x	5.85	=	5.85
3) ฝ่ายวิชาการและบริการทางการศึกษา	พื้นที่รวมทั้งสิ้น 40.92 ตร.ม. ได้แก่				
หัวหน้าฝ่าย	1	x	10.72	=	10.72
ข้อมูลวิจัยค้นคว้า					
นักโบราณคดีทางสถาปัตยกรรม	2	x	6.90	=	13.80
นักวิชาการทางสถาปัตยกรรม	1	x	6.90	=	6.90
นักวิชาการทางผังเมือง	1	x	6.90	=	6.90
พื้นที่เก็บอุปกรณ์ส่วนบุคคล	7	x	0.52	=	2.60
4) ฝ่ายศิลปกรรม	พื้นที่รวมทั้งสิ้น 109.54 ตร.ม. ได้แก่				
หัวหน้าฝ่าย	1	x	10.72	=	10.72
เอกสารสิ่งพิมพ์					
นักออกแบบสิ่งพิมพ์	2	x	10.72	=	21.44
คนทำอาร์ตเวิร์ค	1	x	5.67	=	5.67
พิพิธภัณฑ์(งานออกแบบ)					
มัณฑนากร	1	x	10.72	=	10.72
ช่างเขียนแบบ	1	x	4.60	=	4.60
นักออกแบบสิ่งพิมพ์	1	x	10.72	=	10.72
คนทำอาร์ตเวิร์ค	1	x	5.67	=	5.67
พิพิธภัณฑ์(งานจัดทำนิทรรศการ)					

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

FIXTURE MAKER	2	x	4.60	=	9.20
PRINTMAKER	2	x	4.60	=	9.20
PAINTER	1	x	4.60	=	4.60
PHOTO TECHNICIAN	1	x	4.60	=	4.60
พื้นที่เก็บอุปกรณ์ส่วนบุคคล	15	x	0.52	=	7.80

5) ฝ่ายเทคนิคและซ่อมบำรุง พื้นที่รวมทั้งสิ้น 68.39 ตร.ม. ได้แก่

หัวหน้าฝ่าย 1 x 10.72 = 10.72

โสตทัศนอุปกรณ์

ช่างภาพวิดีโอทัศน์ 1 x 5.85 = 5.85

ช่างภาพนิ่ง 1 x 5.85 = 5.85

ช่างควบคุมโสตฯ 1 x 5.85 = 5.85

ช่างเสียง-แสง 1 x 5.85 = 5.85

ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์

วิศวกรไฟฟ้า 1 x 4.60 = 4.60

ช่างไฟฟ้า 1 x 3.20 = 3.20

ช่างอิเล็กทรอนิกส์ 1 x 3.20 = 3.20

พื้นที่เก็บอุปกรณ์ส่วนบุคคล 11 x 0.52 = 5.72

6) ห้องอาหารพนักงาน (CAFETERIA)

แบ่งพนักงานออกเป็น 2 กะๆ ละ 57 คน ใช้พื้นที่ทั้งสิ้น 174.14 ตร.ม.

7) ห้องน้ำพนักงาน

พื้นที่รวมทั้งสิ้น 27.80 ตร.ม. ได้แก่

	จำนวน		UNIT / PERSON		จำนวน สุขภัณฑ์	AREA/UNIT (sq.m.)	AREA REQUIRED
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง			
โถส้วม	57	57	1:100	1:50	3	3	9.1
โถปัสสาวะ	57		1:25		3	1.3	3.8
อ่างล้างหน้า	57	57	3:35	3:35	10	1.5	15

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สรุปพื้นที่ใช้สอย	พื้นที่จากการวิเคราะห์ความต้องการใช้พื้นที่ในส่วนต่างๆของโครงการพิพิธภัณฑ์สถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์		
+ส่วนนิทรรศการ		6,048.00	ตารางเมตร
+ส่วนโรงพักคอย		727.06	ตารางเมตร
+ส่วนบริการทางวิชาการ		1,061.06	ตารางเมตร
+ส่วนบริการทั่วไป		834.97	ตารางเมตร
+ส่วนสำนักงาน		678.91	ตารางเมตร
+ห้องน้ำสาธารณะ		296.40	ตารางเมตร
<u>รวมพื้นที่ใช้สอยข้างต้น</u>		9,646.40	ตารางเมตร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.6 สรุปความต้องการ และแนวความคิดเบื้องต้นของโครงการ

โครงการพิพิธภัณฑ์สถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์ เป็นแหล่งรวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์ เพื่อวัตถุประสงค์ในด้านการศึกษาและการท่องเที่ยวเป็นหลัก สำหรับผู้ที่อยู่ในโลกปัจจุบันและไม่รู้จักไม่เข้าใจถึง "อดีต" อย่างลึกซึ้ง "ให้ได้" อ่าน "เรื่องราวเบื้องต้นดังกล่าว และเข้าสู่โลกของ "อดีต" โดยรกราง เพื่อเห็นและสัมผัสสถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์ที่แท้จริง อย่างมีจินตนาการและสัมผัสบรรยากาศ กรุ่นไอของกรุงรัตนโกสินทร์ได้อย่างเต็มที่ โดยในลักษณะนี้โครงการพิพิธภัณฑ์สถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์ จะเป็นองค์ประกอบใหม่ที่มีความสำคัญและสัมพันธ์กับองค์ประกอบที่มีอยู่เดิมในการศึกษาและเยี่ยมชม สถาปัตยกรรมในกรุงรัตนโกสินทร์

ทั้งนี้ภายในโครงการซึ่งเป็นองค์ประกอบใหม่นี้ ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อยภายในโครงการอื่นๆ เพื่อตอบสนองพฤติกรรมผู้ใช้โครงการดังที่ได้ศึกษาวิเคราะห์แล้วแต่ต้น โดยปัจจัยจากการศึกษาวิเคราะห์และแนวความคิดเบื้องต้นนี้ จะเป็นตัวกำหนดในการเลือกใช้อาคารและตำแหน่งที่ตั้งที่เหมาะสมกับโครงการสถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์นี้ต่อไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

มหาวิทยาลัยพระจอมเกล้าฯ
กรุงเทพฯ

การศึกษาวិเคราะห์อาคารและที่ตั้งโครงการ

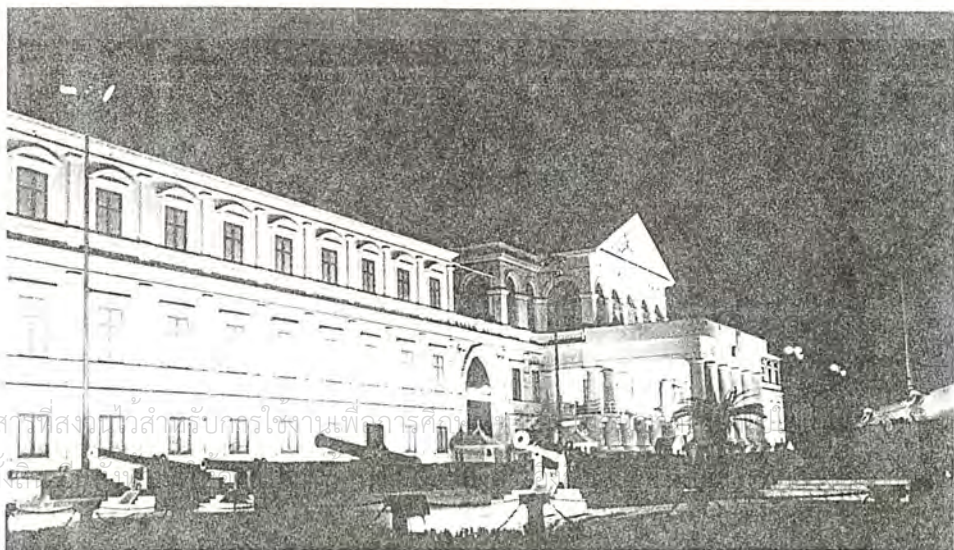
บทที่ 3

การศึกษาวิเคราะห์อาคารและที่ตั้งโครงการ

3.1 เหตุผลในการเลือกอาคาร

การเสนอแนะอาคารและที่ตั้งเพื่อพิจารณาใช้รองรับโครงการ ได้ศึกษาและเลือกจากอาคารภายในเกาะรัตนโกสินทร์ ตั้งอยู่ใกล้กับพระบรมมหาราชวัง ซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางของกรุงรัตนโกสินทร์ อันจะเป็นจุดศูนย์กลางของการศึกษาเที่ยวชมสถาปัตยกรรมภายในกรุงรัตนโกสินทร์ โดยได้เลือกใช้อาคารที่ว่าการกระทรวงกลาโหม ซึ่งตั้งอยู่ตรงข้ามกับพระบรมมหาราชวังโดยตรงสำหรับรองรับโครงการ และมีเหตุผลสนับสนุนดังนี้

1. อาคารที่ว่าการกระทรวงกลาโหม ตั้งอยู่ในบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ชั้นในซึ่งเป็นย่านที่มีอาคารทางการศึกษา วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ สถานที่สำหรับการพักผ่อนสันทนาการ และศูนย์การค้าพื้นถิ่น เป็นจำนวนมากภายในบริเวณอาคาร
2. การเข้าถึงอาคารสะดวกด้วยถนนหลักและย่อยหลายสาย รวมทั้งคลองคูเมืองเดิมซึ่งเชื่อมต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยาด้วย
3. อาคารที่ว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นอาคารขนาดใหญ่ มีพื้นที่ทั้งภายในและรอบบริเวณมาก ทำให้สามารถรองรับผู้ใช้อาคารจำนวนมากได้ และมีพื้นที่สำหรับจอดรถเพียงพอ
4. โดยรอบอาคารที่ว่าการกระทรวงกลาโหมมีสภาพแวดล้อมที่ดี ส่งผลถึงมุมมองจากตัวอาคารที่ติดตามไปด้วย
5. อาคารที่ว่าการกระทรวงกลาโหม อยู่ในบริเวณที่ตั้งที่สามารถตอบสนองแนวความคิดเบื้องต้นในการจัดวางแผนโครงการ (PROGRAMMING CONCEPT) ได้อย่างเหมาะสม

3.2 ที่ตั้งและสภาพแวดล้อมโครงการ

อาคารที่ว่าการกระทรวงกลาโหม ตั้งอยู่บนเนื้อที่ 6 ไร่ 2 งาน 4 ตารางวา ในบริเวณ เกาะรัตนโกสินทร์ชั้นใน บริเวณโดยรอบมีอาคารลักษณะต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมไทยดั้งเดิมและแบบ NEO CLASSIC กระจายอยู่ทั่วไปในแนวราบ โดยไม่แออัดยัดเยียด และมีต้นไม้ใหญ่แทรกตัวอยู่เป็นจำนวนมาก อาคารเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นอาคารที่สร้างมาแต่โบราณ จึงเป็นโบราณสถานแหล่งท่องเที่ยวไปในตัว นอกจากนี้ยังมีอาคารทางการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยศิลปากร และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นต้น สนามหลวงซึ่งเป็นจุดต้นสายของรถโดยสารประจำทางจำนวนมาก และเป็นจุดสำหรับพักผ่อนและการสังสรรค์ของชุมชน รวมทั้งศูนย์การค้าขายพื้นถิ่นบริเวณหลังกระทรวงและตามแพร่งต่างๆ ปัจจุบันเหล่านี้ล้วนแต่สงผลดี และส่งเสริมกันและกันต่อตัวโครงการฯ

ทิศเหนือ	ติดอาคารสำนักงานประมาณ และถนนหลักเมือง ถัดไปเป็นศาลเจ้าพ่อหลักเมือง กรมอัยการ และศาลแพ่งตามลำดับ
ทิศใต้	ติดกับถนนกัปตันมิตร ถัดไปเป็นกรมแผนที่ทหารและกระทรวงต่างประเทศ อาคารของกระทรวงกลาโหมและกรมแผนที่ทหาร ตั้งอยู่ชิดริมถนนกัลยาณมิตรมากจึงทำให้ถนนดูคับแคบ ถนนหลักเมืองและถนนกัลยาณมิตรนั้น เป็นถนนขนาด 4 ช่องทางแคบๆ และกำหนดให้เดินรถทางเดียว โดยถนนหลักเมืองวิ่งเข้าหาถนนสนามไชย ส่วนถนนกัลยาณมิตรวิ่งในทางกลับกัน
ทิศตะวันออก	คูคลองเมืองเดิมขนานกับตัวอาคาร โดยมีถนนสองสายวิ่งขนานข้างคลอง ถนนราชินีวิ่งติดกระทรวง ถัดจากคลองไปเป็นถนนอัษฎางค์ซึ่งมีอาคารพาณิชย์และแพร่งต่างๆ เป็นแหล่งจับจ่ายใช้สอยและรับประทานอาหารของคนในบริเวณนั้น
ทิศตะวันตก	ติดถนนสนามไชย เป็นถนนขนาด 4 ช่องทางเดินรถ มีทางเดินเท้ากว้าง ถัดไปเป็นพระบรมมหาราชวัง และวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ถนนทุกสาย (ยกเว้นถนนสนามไชย) ได้รับการผ่อนผันให้จอดรถได้ จึงทำให้ช่องทางเดินรถคับแคบลง

ลักษณะสถาปัตยกรรม และสภาพแวดล้อมภายในอาคาร

อาคารที่ว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นอาคารอนุรักษ์ รูปแบบสถาปัตยกรรมยุโรปแบบ เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ทางการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

NEO CLASSIC สร้างสมัยรัชกาลที่ 5 โดยเป็นอาคารที่พักอาศัยของเหล่าพลทหารในสมัยที่เริ่มมีการก่อตั้งกระทรวงกลาโหม และเป็นอาคารที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในสมัยนั้น

อาคารที่ว่าการกระทรวงกลาโหมมีลักษณะเป็นอาคารหมู่ สูง 3 ชั้น หันหน้าสู่ลานกลางแจ้งภายใน ซึ่งจัดเป็นสนามและที่จอดรถในปัจจุบัน อาคารประธานทางด้านทิศตะวันตกนั้นมีมุขหน้ายื่นออกมาให้ดูโดดเด่น ภายในมีลักษณะเป็นโถง โครงสร้างผนังรับน้ำหนัก โดยมีแนวเสาเสริมรับน้ำหนักพื้นและหลังคา 2 แนว และมีทางเดินถึง OUTDOOR ตลอดอาคารซึ่งอยู่ภายใน อาคารรอง โครงสร้างเป็นผนังรับน้ำหนักเช่นกัน แต่ขนาดแคบกว่าและมีเสาเสริมแนวเดียว ลักษณะเป็น LINEAR BUILDING เริ่มตั้งแต่อาคารประธาน สู่ที่มุ่มถนนหลักเมืองปึกซ้ายหักอ้อมไปตามถนนกัลยาณมิตรไปสุดมุ่มถนนราชินี ซึ่งบริเวณมุ่มตึกนี้เดิมเคยมีความสูง 5 ชั้น เป็นหอนาฬิกา แต่คราวหลังถูกไฟไหม้ลง ด้านอีกปีกหนึ่งของอาคารรอง เริ่มจากอาคารประธานด้านทิศเหนือ สู่ที่มุ่มถนนหลักเมือง แล้วหักมุมวิ่งขนานไปตามอาคารสำนักงานงบประมาณ (ซึ่งสร้างขึ้นภายหลังให้มีลักษณะและรูปแบบโดยเลียนแบบอาคารที่ว่าการกระทรวงกลาโหม) โดยไม่จรดถนนราชินี และได้หักเลี้ยวไปตามส่วนกว้างของลานระหว่างอาคารจนจรดอาคารรองอีกปีกหนึ่ง

ระหว่างอาคารประธานและอาคารรอง เจาะเป็นประตูใหญ่ 2 ช่อง ทั้ง 2 ด้าน เป็นทางเข้าหลัก และมีทางเข้าทางด้านทิศตะวันออกด้วย โดยมีตึกผู้บัญชาการทหารสูงสุด ซึ่งเป็นอาคารสร้างขึ้นภายหลังในรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ปิดอยู่ อาคารด้านในมีระเบียงทางเดินแล่นรอบตลอดสามชั้น เชื่อมอาคารประธานและอาคารรองเข้าด้วยกัน และมีบันไดขึ้นสู่อาคารจากชั้นล่าง และบันไดเชื่อมชั้น 2 และชั้น 3 อยู่บริเวณระเบียงทางเดิน โดยกระจายอยู่ตามส่วนต่างๆ ของอาคาร

การเข้าสู่อาคาร

เนื่องจากอาคารที่ว่าการกระทรวงกลาโหมล้อมรอบด้วยถนนทั้ง 4 ด้าน การเข้าสู่ตัวอาคารจึงสะดวกและกระทำได้หลายทาง ดังนี้

1 ทางหลักจากถนนสนามไชย

+ โดยรถยนต์คู่ที่จอดรถที่มี 3 แห่งคือ บริเวณลานระหว่างกลุ่มอาคาร โดยมีทางเข้า-ออกได้ทั้งจากถนนสนามไชย ถนนหลักเมือง และถนนกัลยาณมิตร และบริเวณสองข้างถนนหลักเมืองและถนนกัลยาณมิตร

+ รถโดยสารประจำทางหลายสายโดยมีป้ายจอดรถอยู่ 2 จุดคือ บริเวณสนามหลวง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ทางการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

และหน้ากระทรวงต่างประเทศ รีมถนนสนามไชย

2. ทางรองจากถนนราชินี

- + โดยรถยนต์ จอดรถบริเวณ 2 ข้างถนน และเข้าสู่โครงการ ทางอาคารผู้บัญชาการทหารสูงสุด
- + รถโดยสารประจำทางปรับอากาศสาย ปอ.1 และปอ.12 ที่มีท่ารถอยู่ในบริเวณถนนราชินี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 4
การวิเคราะห์สู่การออกแบบ

4.1 แนวความคิดในการปรับความต้องการพื้นฐานของโครงการเข้าสู่ตัวอาคาร

จากการศึกษาวิเคราะห์อาคารและที่ตั้งของโครงการในบทที่ 3 และเนื่องจากเป็นโครงการประเภทเสนอแนะ ซึ่งนำเอาอาคารมาปรับเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอย จึงส่งผลให้มีการปรับอาคารที่ว่าการกระทรวงกลาโหม ให้มีความสอดคล้องกับความต้องการพื้นฐานของโครงการพิพิธภัณฑ์ ทั้งนี้เนื่องจากเลือกใช้อาคารและสถานที่ตั้งภายในบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ จึงต้องมีการศึกษาแนวทางการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์ (อ้างอิงได้ในภาคผนวก ทำยาภาคินพนธ์) ก่อน โดยสามารถสรุปในการปรับเปลี่ยนในจุดหลักๆ ตามข้อกำหนดข้างต้นได้ดังต่อไปนี้

1. เนื่องจากประโยชน์ใช้สอยหลักในโครงการ เป็นการจัดนิทรรศการแสดงวัตถุที่มีขนาดค่อนข้างใหญ่ จึงเห็นควรให้แก้ไขโครงสร้างเดิม โดยเอาเสาเสริมที่รับน้ำหนักพื้นและหลังคาออก แล้วทำโครงเหล็กเสริมเข้าบริเวณโครงหลังคาและพื้น เพื่อให้น้ำหนักให้มาตกอยู่ที่ผนัง เพื่อเป็นการเปิดให้เกิดที่ว่างขนาดใหญ่ สำหรับบริเวณที่มีความจำเป็น

PRESENT ——— TRAM TRIP ——— PAST

2. แก้ไขจุดอับระหว่างอาคารทางทิศเหนือและอาคารสำนักงานงบประมาณ โดยเปิดผนังบางส่วนให้สามารถนำแสงแดดเข้ามาใช้ประโยชน์ภายใน และบริเวณพื้นที่ระหว่างอาคารสามารถจัดเป็น HARD LANDSCAPING ซึ่งจะสามารถเอื้อประโยชน์ในมุมมองที่ดีจากตัวโครงการฯ และสำหรับอาคารสำนักงานงบประมาณด้วย ทั้งนี้โดยไม่ก่อให้เกิดปัญหาทางความชื้นแก่ตัวอาคาร

3. อาคารประธานเป็นจุดที่มีบริเวณโล่งกว้างจุดเดียวภายในอาคาร และเป็นอาคารที่มีเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จุดเด่นในตัวเอง สามารถนำมาปรับใช้เป็นโรงพักคอย และจุดร่วมของทางสัญจรต่างๆ ภายในโครงการ

และเพื่อให้โครงการพิพิธภัณฑ์สถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์ อันเป็นองค์ประกอบใหม่ซึ่งจะช่วยเสริมให้แก่องค์ประกอบเดิมในการศึกษาเที่ยวชมสถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์ ได้สามารถตอบสนองตามแนวความคิดเบื้องต้น (PROGRAMMING CONCEPT) จึงพิจารณาให้มีการปรับเปลี่ยนจากประโยชน์ใช้สอยเดิมเพิ่มเติมในจุดหลัก ๆ ดังนี้

1. เปลี่ยนทางเข้าหลักสู่ตัวโครงการ เป็นทางทิศตะวันออกจากถนนราชินี โดยพิจารณาให้เอาตึกผู้บัญชาการทหารสูงสุด ซึ่งเป็นอาคารซึ่งสร้างขึ้นภายหลังในรูปแบบสมัยใหม่ออกไป ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เข้าชมจาก "ปัจจุบัน" ซึ่งส่วนใหญ่จะมาเป็นหมู่คณะ มาจากในเมืองสู่ถนนราชินีโดยยังไม่เห็นสถาปัตยกรรมที่เป็นจุดสุดยอดของกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในเกาะรัตนโกสินทร์ชั้นใน ก่อนที่จะ "อ่าน" เบื้องต้นภายในโครงการ นอกจากนี้ยังทำให้สามารถจัดที่จอดรถไว้ด้านหลัง ทางทิศตะวันออกของอาคาร เปิดมุมมองทั้งจากภายในสู่ภายนอก และรูปตัวอาคารให้สามารถเห็นได้ชัดเจนทั้งอาคาร และสามารถนำเรือโดยสารวิ่งเพื่อเพิ่มการเข้าสู่โครงการทางน้ำซึ่งมีผลพลอยได้ เพื่อเสริมบรรยากาศในการเข้าชมด้วย

2. เนื่องจากเป็นโครงการที่มีขนาดใหญ่ จึงควรมี LANDMARK ภายในโครงการอันเป็นจุดรวมของผู้ใช้โครงการ และเป็นจุดเด่นสามารถสังเกตเห็นได้ชัดเจนจากทุกจุด กอรปกับทางเข้าสู่อาคารมีหลายทาง ขัดกับการใช้สอยแบบพิพิธภัณฑ์ จึงพิจารณาให้มี MAIN HALL ซึ่งเป็น LANDMARK และจุดร่วมของโครงการ ในบริเวณลานระหว่างกลุ่มอาคารซึ่งเป็นจุดเด่นของพื้นที่ก่อนแจกจ่ายไปตามส่วนต่างๆ

3. ลานบริเวณประตูทางเข้า-ออกหลัก เดิมชนกับข้างอาคารประธานทั้ง 2 ด้าน ตั้งอยู่ตรงข้ามกับพระบรมมหาราชวัง อันเป็นจุดสุดยอดของสถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์ เป็นจุดที่สามารถมองเห็น "วังหลวง" ได้ชัดเจน เหมาะกับเป็นจุดวางสถานีรถราง เพื่อให้ผู้ชม "ตะลึง" กับสถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์ ด้วย MOBILE EXHIBITION

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.2 การแบ่งเขตพื้นที่ภายในอาคาร

การแบ่งเขตพื้นที่ภายในอาคาร เกิดจากทั้งความสัมพันธ์ในองค์ประกอบต่างๆ ภายในโครงการ ซึ่งได้กล่าวไว้ตามตารางแจกแจงความสัมพันธ์ ในบทที่ 2.6 และความสัมพันธ์ของอาคารกับบริเวณภายนอก ซึ่งได้ทำการศึกษาวิเคราะห์และปรับเปลี่ยนแล้ว ดังสามารถสรุปความสัมพันธ์ดังกล่าวได้ดังนี้

1. ทางเข้าหลักโครงการ อยู่ทางด้านทิศตะวันออก โดยรองรับผู้เข้าใช้ส่วนใหญ่ของโครงการทั้งทางรถยนต์ เรือ และรถโดยสารประจำทาง จากด้านถนนราชินีเป็นหลัก โดยมีที่จอดรถในบริเวณหน้าอาคารด้านทิศตะวันออก ซึ่งแบ่งออกเป็นพื้นที่จอดรถสำหรับผู้ให้บริการ สำหรับส่วนสำนักงาน และ LOADING DECK สำหรับขึ้นของประเภท พัสตุ วัสดุอุปกรณ์ของทางสำนักงาน อาหารและขยะของทางร้านอาหารของ ทั้งของผู้ให้บริการและพนักงาน โดยส่วนจอดรถสำหรับส่วนสำนักงาน และ LOADING DECK จะอยู่ชิดติดบริเวณส่วนสำนักงาน

2. ทางเข้ารอง เพื่อรองรับผู้ใช้โครงการจากด้านถนนสนามไชยซึ่งถือเป็นส่วนน้อย โดยจะรองรับคนจากป้ายรถประจำทางด้านสนามหลวงเป็นหลัก เนื่องจากมีรถประจำทางบริการมากกว่า

3. ทางเข้า-ออกทางด้านทิศตะวันตก เป็นจุดที่เชื่อมสู่บริเวณภายนอกด้วยการนั่งรถรางใน MOBILE EXHIBITION ไปชมสถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์ที่แท้จริง

ทั้งนี้ ยังได้กำหนดแนวความคิดหลักในการแบ่งเขตพื้นที่ภายในอาคาร (ZONING CONCEPT) โดยให้การเข้าสู่โครงการจากภายนอกในทุกจุดมารวมกันที่ MAIN HALL ก่อนแจกไปตามส่วนต่างๆ อันเป็นองค์ประกอบของโครงการ โดย MAIN HALL นี้จะเป็นจุดสนใจของโครงการ โดยการจัดแสดงนิทรรศการถาวรจะเป็นลักษณะ CENTRALIZED SYSTEM OF ACCESS และมีทางสัญจรเดินรอบจุดสนใจนี้ ให้เกิดความสอดคล้องกันด้วย

ปัจจัยต่างๆ ทั้งในแง่ของความสัมพันธ์ต่างๆและแนวความคิดหลักดังกล่าว เป็นตัวกำหนด และนำสู่การแบ่งเขตพื้นที่ภายในอาคารโครงการพิพิธภัณฑ์สถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์ ดังแผนภาพนี้

เอกสารนี้เป็นลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร ไม่อนุญาตให้เผยแพร่โดยไม่ได้รับอนุญาต
ลิขสิทธิ์ © ๒๕๖๓ โดยภาควิชาศิลปะการออกแบบ

บทที่ 5 บทสรุปการออกแบบ

5.1 แนวความคิดในการออกแบบ

จากแนวความคิดเบื้องต้นของโครงการ (PROGRAMMING CONCEPT) ที่กำหนดให้โครงการพิพิธภัณฑ์สถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์เป็นจุดเชื่อมจาก "ปัจจุบัน" กลับสู่ "อดีต" จึงนำสู่แนวความคิดในการออกแบบที่สอดคล้องกัน : LOOK BACK ON OLD ARCHITECTURE THROUGH MODERN EYES ซึ่งครอบคลุมทั้งโครงการ โดยสามารถสรุปเป็นแนวทางหลักในการออกแบบ โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลัก ๆ ได้ดังนี้

1. แนวทางการออกแบบในการสร้างสรรค์ INTERIOR SPACES ทั่วไป

- + นำเสนอในรูปแบบที่เป็นสัญลักษณ์ ในคุณค่าทางความงามทางสถาปัตยกรรม ตัวอาคารเดิมเป็นตัวแทนของ "OLD ARCHITECTURE" ซึ่งเป็นจุดเริ่มสำหรับการต่อเติมในการออกแบบทั้งภายในและภายนอกอาคาร ในรูปแบบของการออกแบบสภาพแวดล้อมและสถาปัตยกรรมภายใน และการออกแบบสภาพแวดล้อมภายนอกซึ่ง หมายถึง ลักษณะการจัดภูมิทัศน์และสถาปัตยกรรม ซึ่งทั้งหมดนี้สร้างขึ้นใหม่ในรูปแบบสมัยใหม่ ทั้ง SPACE รูปทรงและวัสดุ อันจะเป็นตัวกำหนดให้ผู้เข้าชมเห็นผ่าน "MODERN EYES"

2. แนวทางการออกแบบในการจัดแสดง

- + นำเสนอเรื่องราวต่างๆ อันเป็น "OLD ARCHITECTURE" ในรูปแบบมุมมองใหม่ อันจะเป็น "MODERN EYES" ที่จะสามารถแสดงออกถึงเรื่องราวดังกล่าวได้ลึกซึ้งและ ผู้ชมสามารถซึมซับบรรยากาศได้เต็มที่ และเพื่อแสดงออกถึงความสัมพันธ์อันเกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์ จึงกำหนด THEME หลักที่สอดคล้องกันในแนวความคิดในการออกแบบ และสัมพันธ์กับแนวความคิดในการแบ่งเขตพื้นที่ (ZONING CONCEPT) โดยการกำหนดให้ตัวโครงการเป็นการจำลองบรรยากาศภายในกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งมี MAIN HALL เป็น จุดศูนย์กลางของชุมชนเมือง และมีทางสัญจรเชื่อมไปสู่ส่วนอื่นๆ ของเมือง ทั้งนี้การนำเสนอบรรยากาศของ "OLD ARCHITECTURE" ก็เป็นการแสดงออกมาในการออกแบบที่มีลักษณะและ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

มุมมองแบบใหม่ "MODERN EYES" เพื่อแสดงให้เห็นถึงตามแนวความคิดเบื้องต้น
และแนวความคิดหลักในการออกแบบ เช่นเดียวกัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5.2 รายละเอียดการออกแบบ

แนวความคิดในการออกแบบข้างต้นได้นำมาใช้ในการออกแบบในส่วนต่างๆ โดยสามารถจำแนกได้ดังนี้

MAIN HALL เนื่องจากเป็นจุดรองรับจากทางเข้าต่างๆ ก่อนเข้าใช้บริการอื่นๆ ภายในพิพิธภัณฑ์ จึงออกแบบให้มีลักษณะแบบ SEMI-OUTDOOR SPACE ที่สามารถรับแสงธรรมชาติ ลมและทิวทัศน์ของภูมิสถาปัตยกรรมภายในลานกลางกลุ่มอาคารได้เต็มที่ ซึ่งองค์ประกอบของธรรมชาติเหล่านี้จะให้บรรยากาศที่ต้อนรับและอบอุ่น เป็นจุดที่เน้นให้แสดงออกถึงแนวความคิดในการออกแบบอย่างเด่นชัดที่สุด ด้วยการให้เห็นอาคาร "OLD ARCHITECTURE" ด้วยมุมมองที่กว้างผ่านแผงกระจก อันเป็นการเปิดมุมมองด้วย "MODERN EYES" โดยมีจุดเด่นอยู่ที่ OBSERVATORY TOWER ที่สามารถเห็นบางส่วนได้โดยตรงจากทางเข้าหลัก และสามารถเห็นทั้งอาคารเมื่ออยู่ใน MAIN HALL อันเป็นตัวเน้นแกนเตอร์ประชาสัมพันธ์ใน MAIN HALL และมีส่วนสำคัญในการเน้น MAIN HALL ให้เห็นชัดในทางสูง ให้เป็น LANDMARK สามารถเห็นชัดจากส่วนอื่นๆ ของโครงการ โดยตัว OBSERVATORY TOWER เป็นการสะท้อนสถาปัตยกรรมภายในพระบรมมหาราชวัง "OLD ARCHITECTURE" ผ่าน "MODERN EYES" อยู่ท่ามกลางการจัดภูมิทัศน์ที่เปรียบเทียบกับทุ่งพระเมรุ อันเป็นบริเวณศูนย์กลางของกรุงรัตนโกสินทร์ตาม THEME โดยถือเป็น THEME หลักของโครงการ

SUBHALLS ออกแบบโดยใช้แนวทางในการออกแบบเช่นเดียวกับ MAIN HALL แต่เป็น SPACE ขนาดเล็กลงตามความสำคัญ และเป็น SPACE ภายในอาคาร การใช้แสงธรรมชาติเป็นตัวควบคุมแสง อันจะแปรไปตามสภาวะอากาศ ซึ่งเป็นการสื่อย้อนไปถึงยุคสมัยก่อนได้ดี แสงประดิษฐ์จะใช้เฉพาะในบริเวณที่มีความจำเป็น เช่น บริเวณแกนเตอร์ประชาสัมพันธ์ เท่านั้น THEME ในส่วนนี้เป็นการเปิดมุมมองให้สามารถเห็น ถึงบริเวณ MAIN HALL ได้ชัดเจนอันเป็นการเชื่อมโยง SPACE ด้วย นอกจากนี้ยังเป็นการนำเสนอแบบง่าย ๆ ด้วยการจัดแสดงแบบจำลองสถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์ ในลักษณะตามแบบสมัยใหม่ตามแนวความคิดของโครงการ

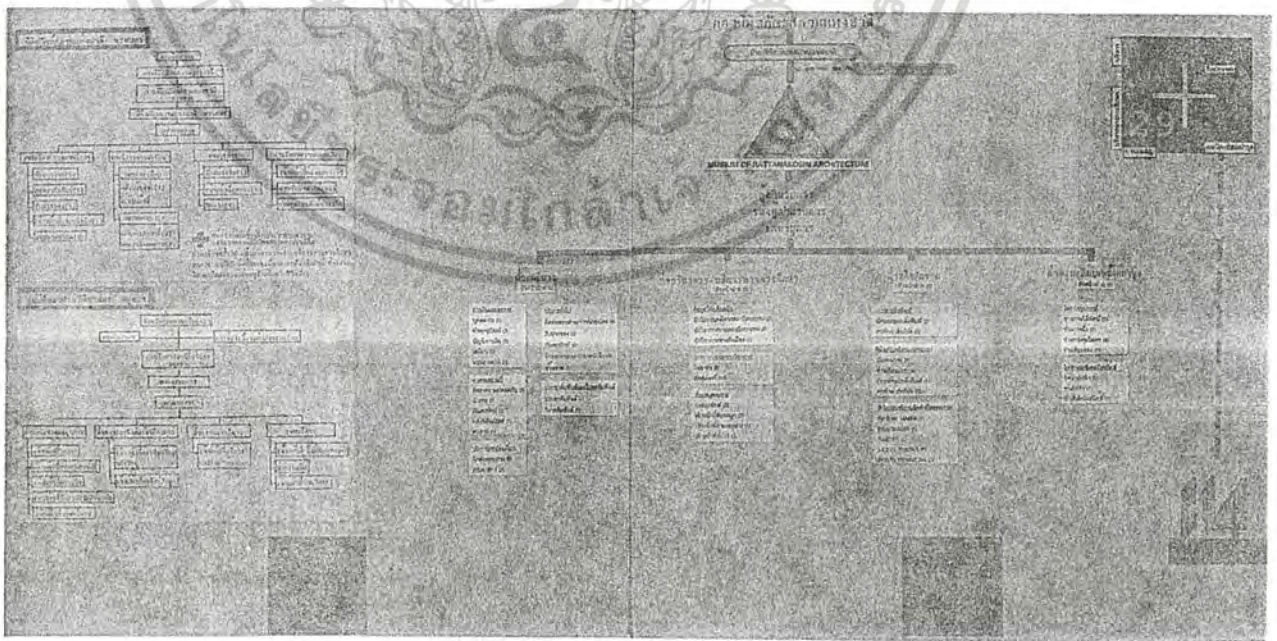
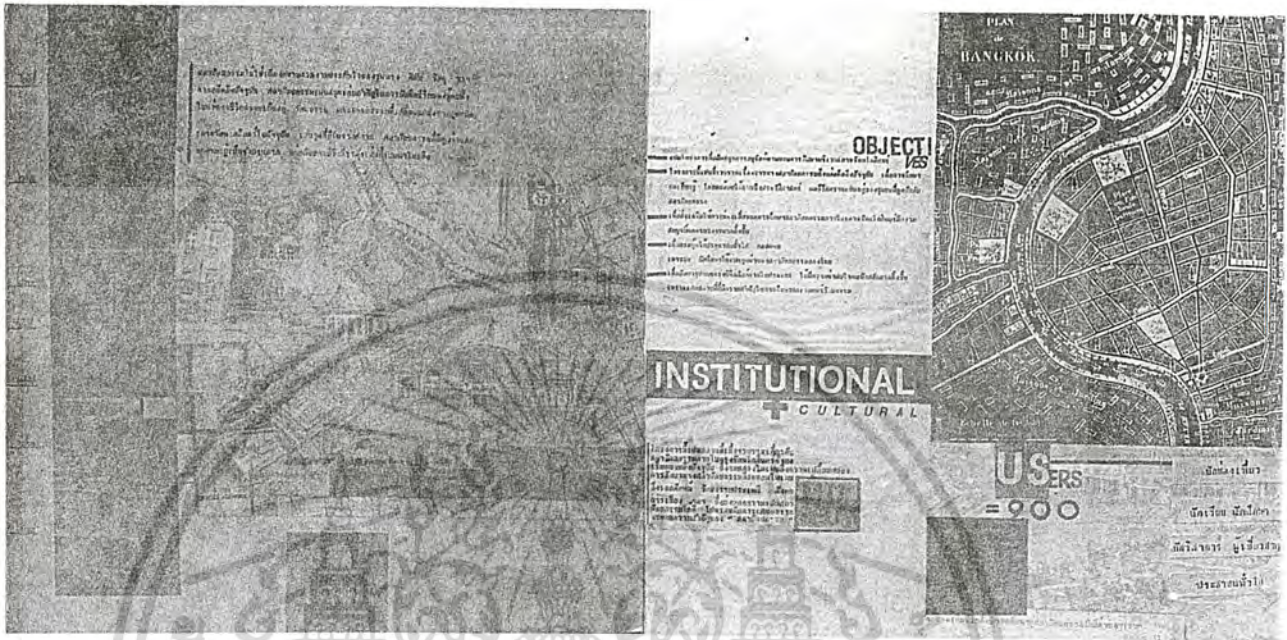
MAIN EXHIBITION "OLD ARCHITECTURE" อันเป็นวัตถุในเรื่องราวจัดแสดงตามยุคสมัยต่างๆ ที่จัดแสดงในมุมมองที่ผ่าน "MODERN EYES" ตามแนวทางในการออกแบบส่วนจัดแสดงวัตถุจัดแสดงเหล่านี้ จะมีตั้งแต่สมัยเก่าจรจบจนสมัยใหม่ ทั้งนี้ส่วนตกแต่งนอกเหนือจากวัตถุจัดแสดงจะใช้รูปแบบสมัยใหม่ อันจะเป็นตัวเปรียบเทียบกับวัตถุแสดง ปงบอกถึงความแตกต่างในยุคสมัยของเรื่องราวต่างๆผ่านวัตถุจัดแสดงตั้งแต่ อดีต ถึงปัจจุบัน นอกจากนี้เนื่องจากส่วนเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ทางการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

MAIN EXHIBITON มีลักษณะเป็นทางยาวและแคบตามลักษณะตัวอาคาร จึงใช้ SPACE แบบโค้ง ที่สามารถเลือกเดินชมร่วมกับ SPACE ที่มีลักษณะทางเดินยาว เดินชมตามลำดับชั้นตอน และ ใช้หลักของ PERSPECTIVE เพื่อให้เกิด SPACE ที่หลากหลายและสอดคล้องไปตามเรื่องราวจัดแสดง รวมทั้งการใช้แสงในลักษณะมือและสว่างสลับกัน เพื่อช่วยในการแบ่ง ZONE และในการสร้างให้เกิด SPACE ที่หลากหลายขึ้นเช่นกัน

RESTAURANT แบ่งเป็นส่วน INTERIOR และ EXTERIOR SPACES โดยนำเสนออาหารทานอาหารในบริเวณริมแม่น้ำ อันเป็นที่ตั้งของเรือนแพและตลาดน้ำในสมัยก่อนอันเป็นการเสนอ "OLD ARCHITECTURE" ในรูปแบบการแทนค่าสัญลักษณ์ในรูปแบบนามธรรมและลักษณะอันเป็นรูปแบบสมัยใหม่ "MODERN EYES" ตามแนวความคิดหลักของโครงการ โดยมีจุดสนใจคือบริเวณจัดแสดงการประกอบอาหาร อันเป็นการจำลองการซื้อขายอาหารริมน้ำ

ทั้งนี้การจัดวางและเลือกใช้เฟอร์นิเจอร์รวมถึงวัสดุพื้น ผนังและเพดาน คำนึงถึงความยืดหยุ่นและความง่ายในการปรับเปลี่ยนภายในพื้นที่เป็นหลัก โดยวัสดุที่นำมาใช้เป็นวัสดุสมัยใหม่อยู่ร่วมกับ "OLD ARCHITECTURE" ตามแนวความคิดของโครงการ อาทิเช่น PERFORATED METAL SHEET กระจก ALUMINUM หินอ่อน หินขัด เป็นต้น การใช้วัสดุเหล่านี้เป็นการใช้ทั่วไปในโครงการ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความกลมกลืนและประหยัด

สำหรับระบบของ GRAPHIC DESIGN ภายในพิพิธภัณฑ์ ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องตามแนวความคิดในการออกแบบสถาปัตยกรรมภายใน จึงใช้วัสดุและรูปแบบลักษณะในการนำเสนอที่เป็นสมัยใหม่ โดยใช้ร่วมกับตัวอักษร ภาษา และภาพประกอบที่เป็นสมัยเก่า

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

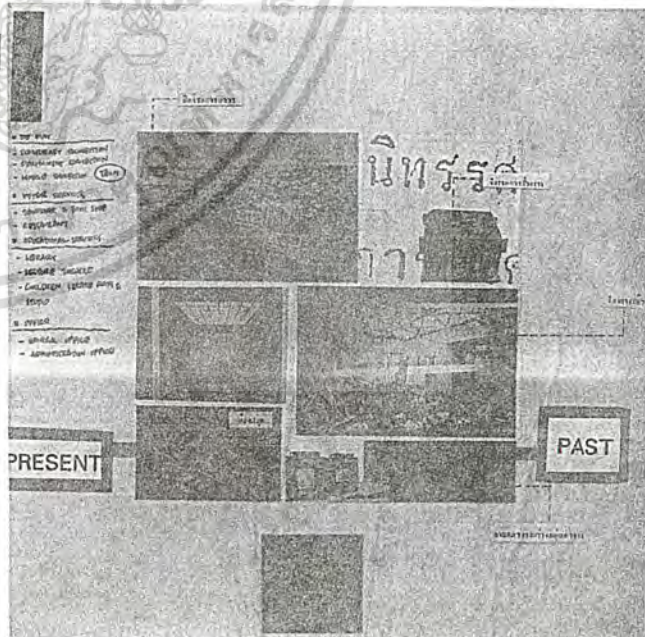
SISATCHANALAI IN DIFFERENT PERIOD FROM PAST TO PRESENT BEFORE CITY TOUR

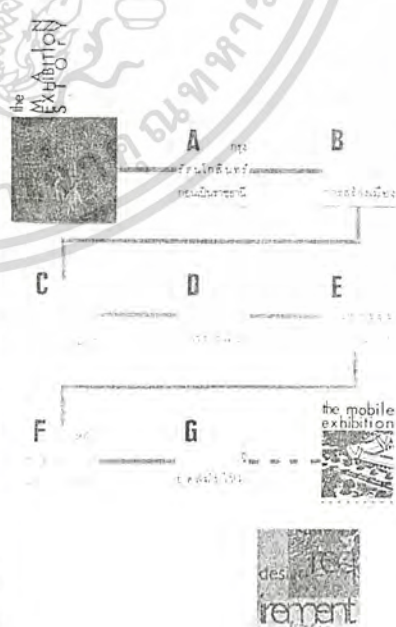
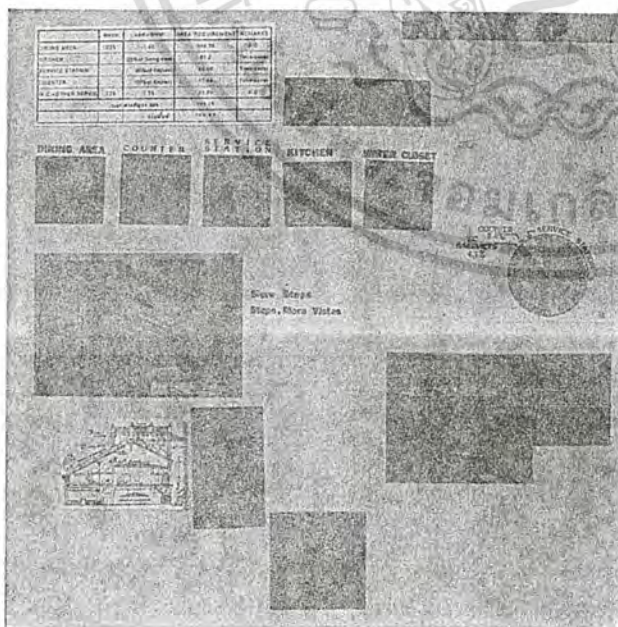
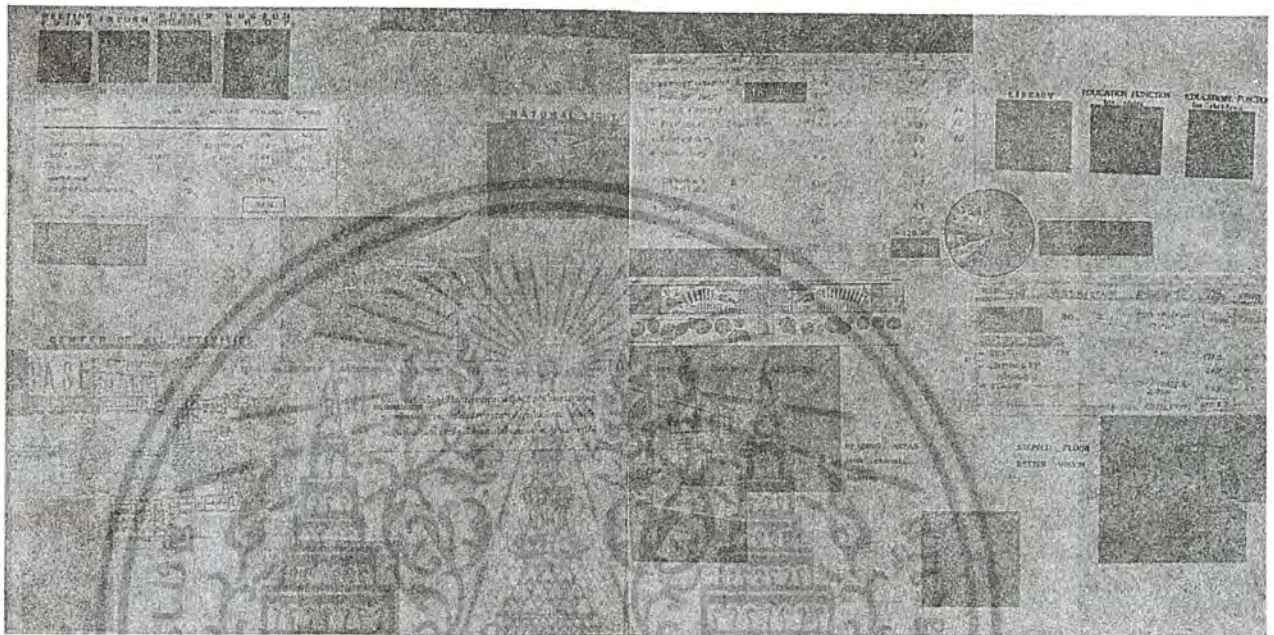
KAWAOE CITY MUSEUM

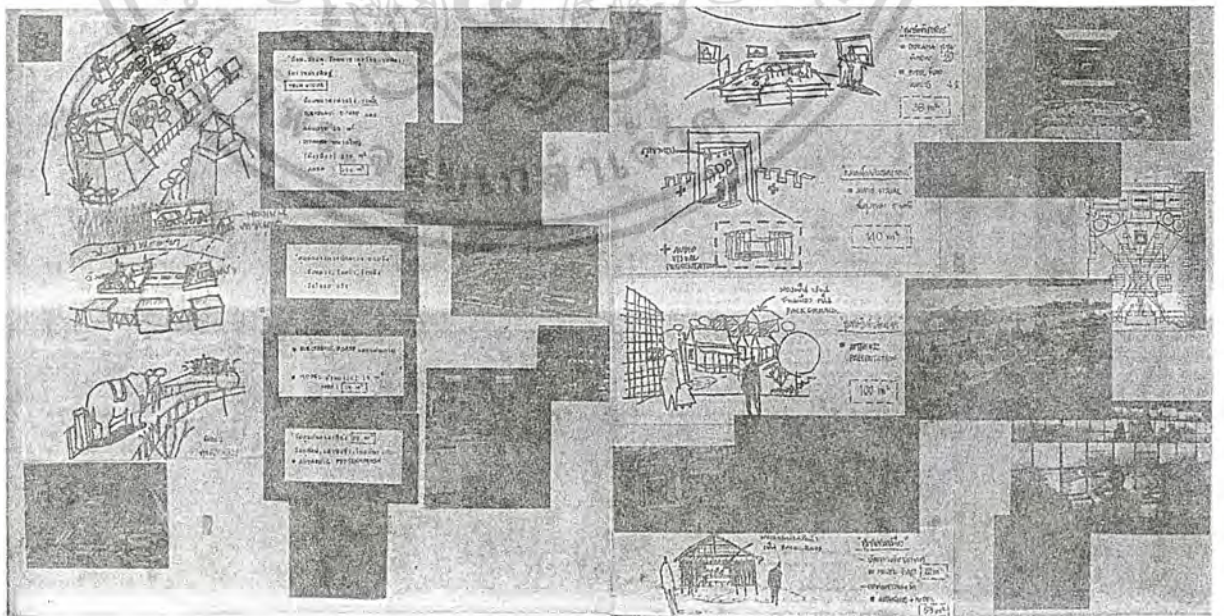
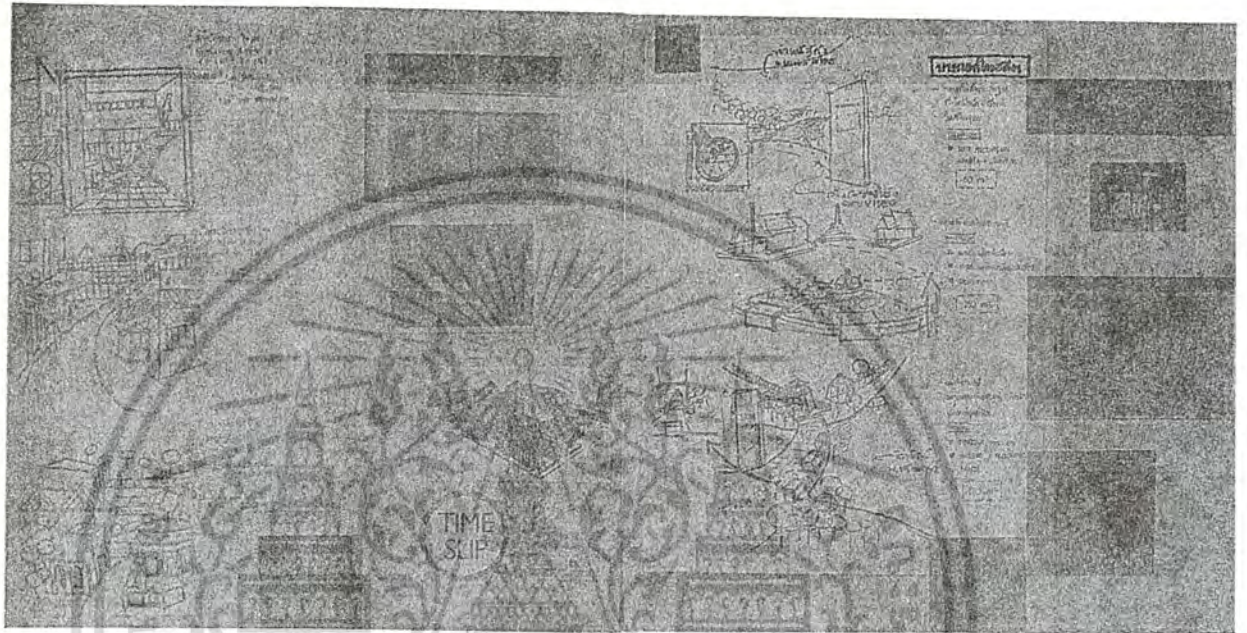
case study

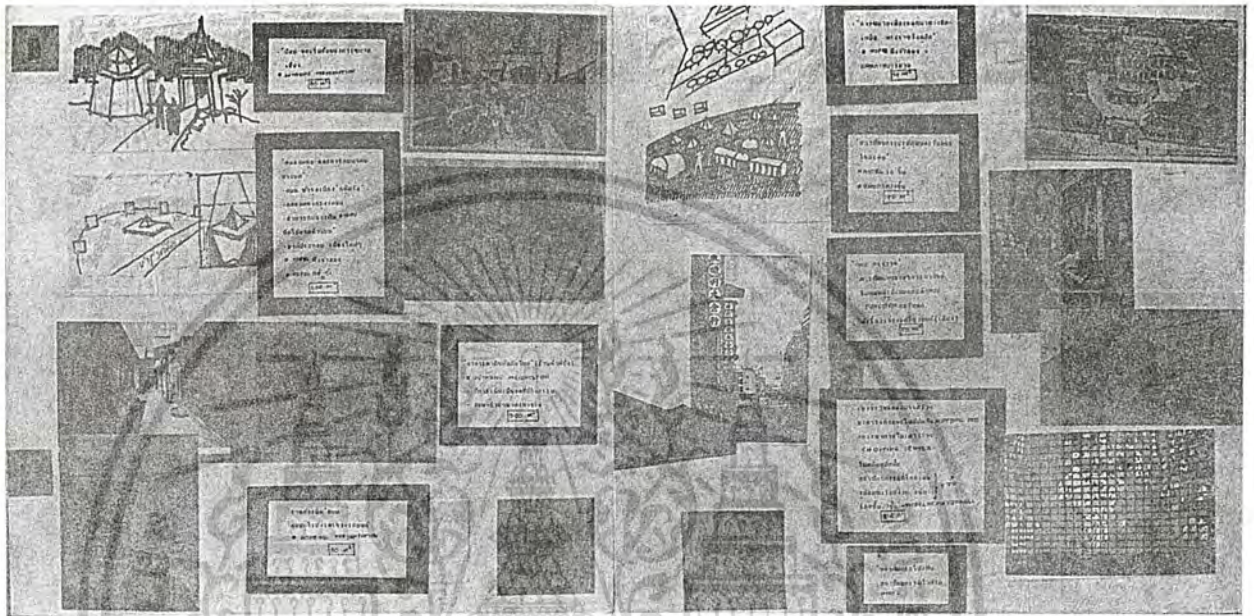
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

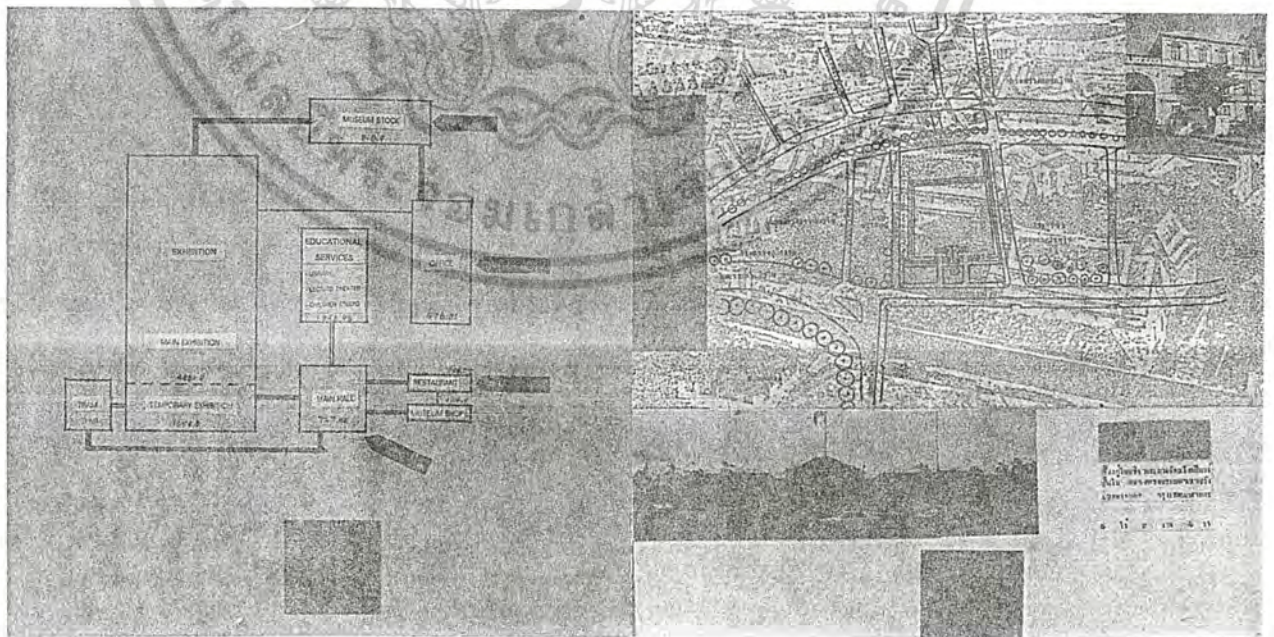
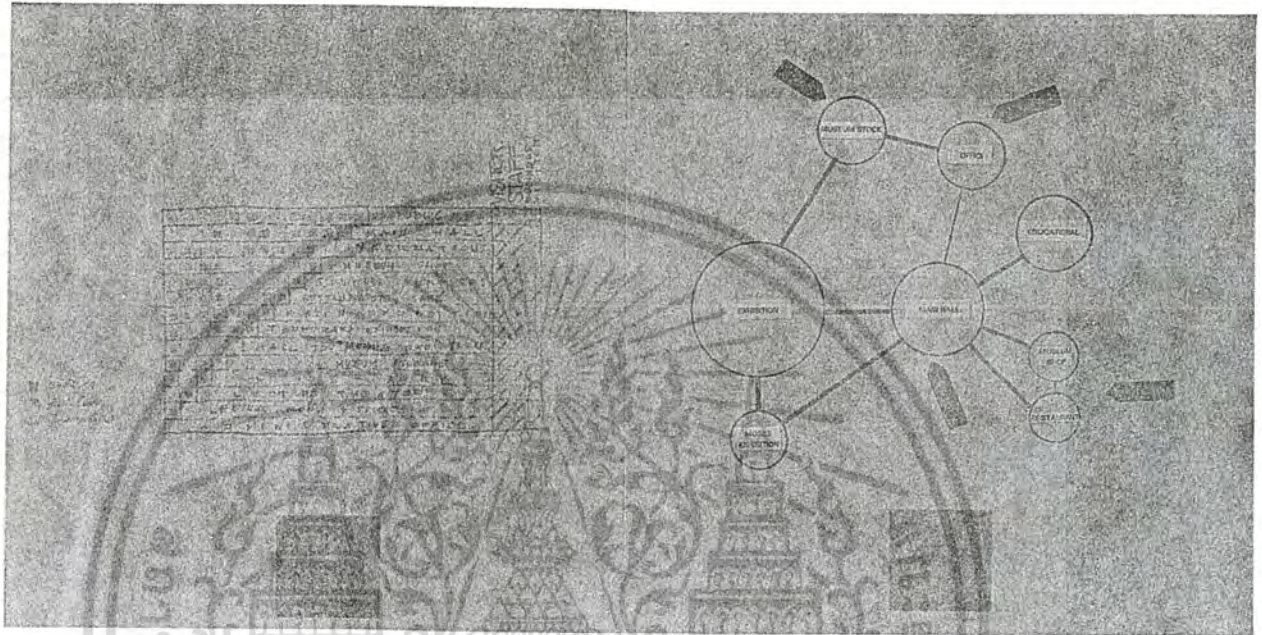

ประเภท	เนื้อที่ (ตร.ม.)	มูลค่า (บาท)
อาคารนิทรรศการ	1,200	1,200,000
อาคารบริการ	500	500,000
อาคารสำนักงาน	300	300,000
อาคารจอดรถ	1,000	1,000,000
อาคารอเนกประสงค์	200	200,000
อาคารพิพิธภัณฑ์	1,000	1,000,000
อาคารศูนย์รวม	1,000	1,000,000
อาคารนิทรรศการชั่วคราว	1,000	1,000,000
อาคารนิทรรศการถาวร	1,000	1,000,000
อาคารนิทรรศการพิเศษ	1,000	1,000,000
อาคารนิทรรศการกลางแจ้ง	1,000	1,000,000
อาคารนิทรรศการในร่ม	1,000	1,000,000
อาคารนิทรรศการเคลื่อนที่	1,000	1,000,000
อาคารนิทรรศการแบบเปิด	1,000	1,000,000
อาคารนิทรรศการแบบปิด	1,000	1,000,000
อาคารนิทรรศการแบบผสม	1,000	1,000,000
อาคารนิทรรศการแบบอื่น ๆ	1,000	1,000,000
รวม	10,000	10,000,000

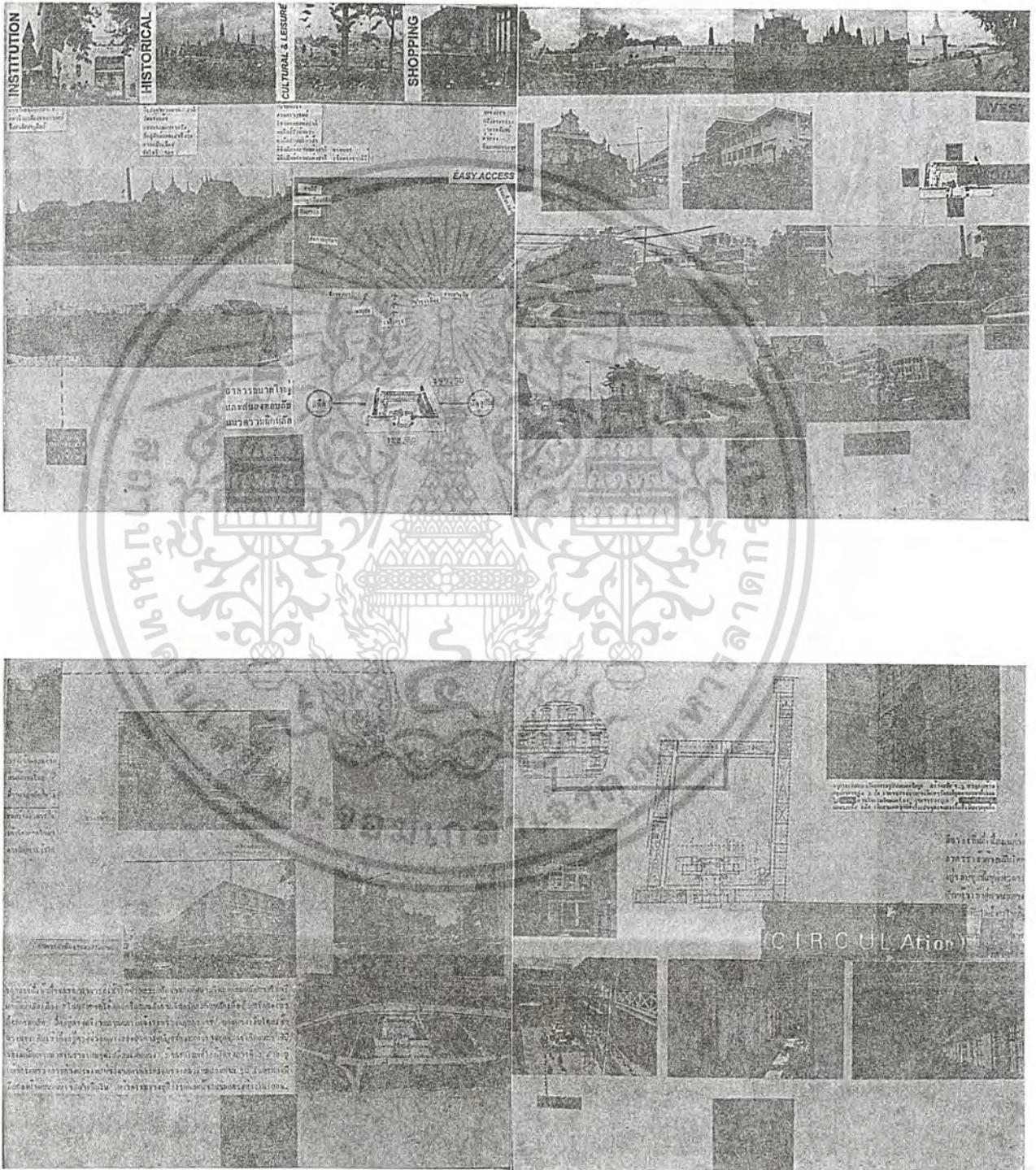

MAIN HALL	727.06
EXHIBITION	6,048.00
EDUCATIONAL	1,061.06
SERVICES	
VISITOR SERVICES	834.97
OFFICE	678.91
W.C.	296.40
	9,646.40

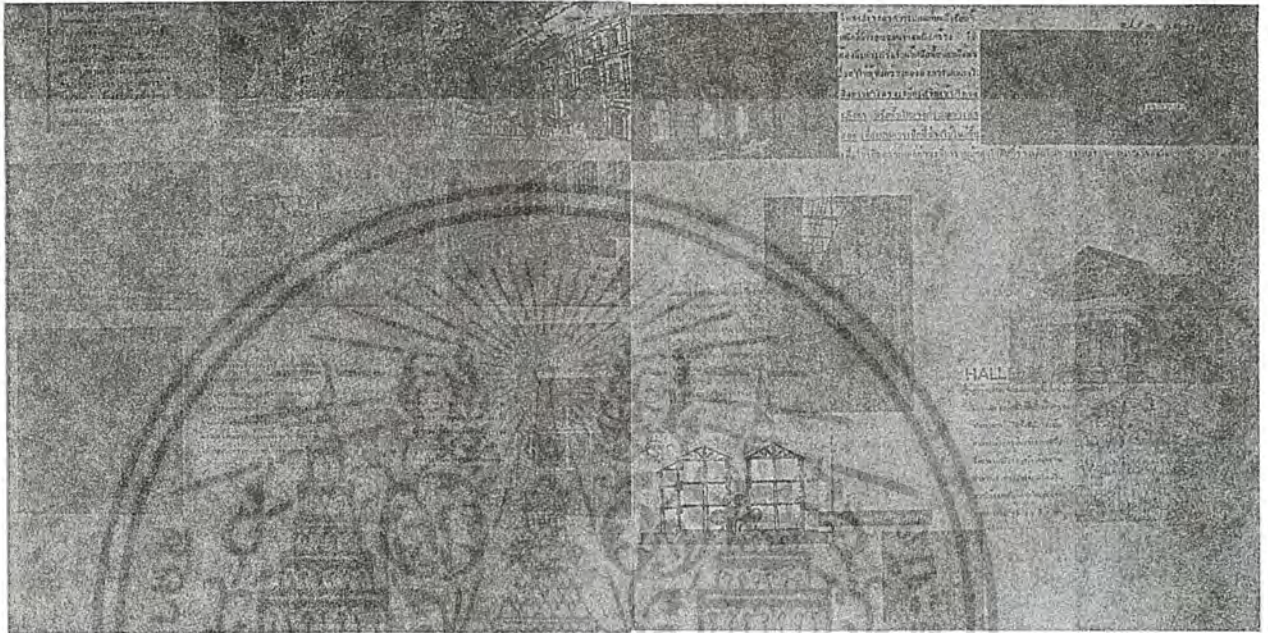
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

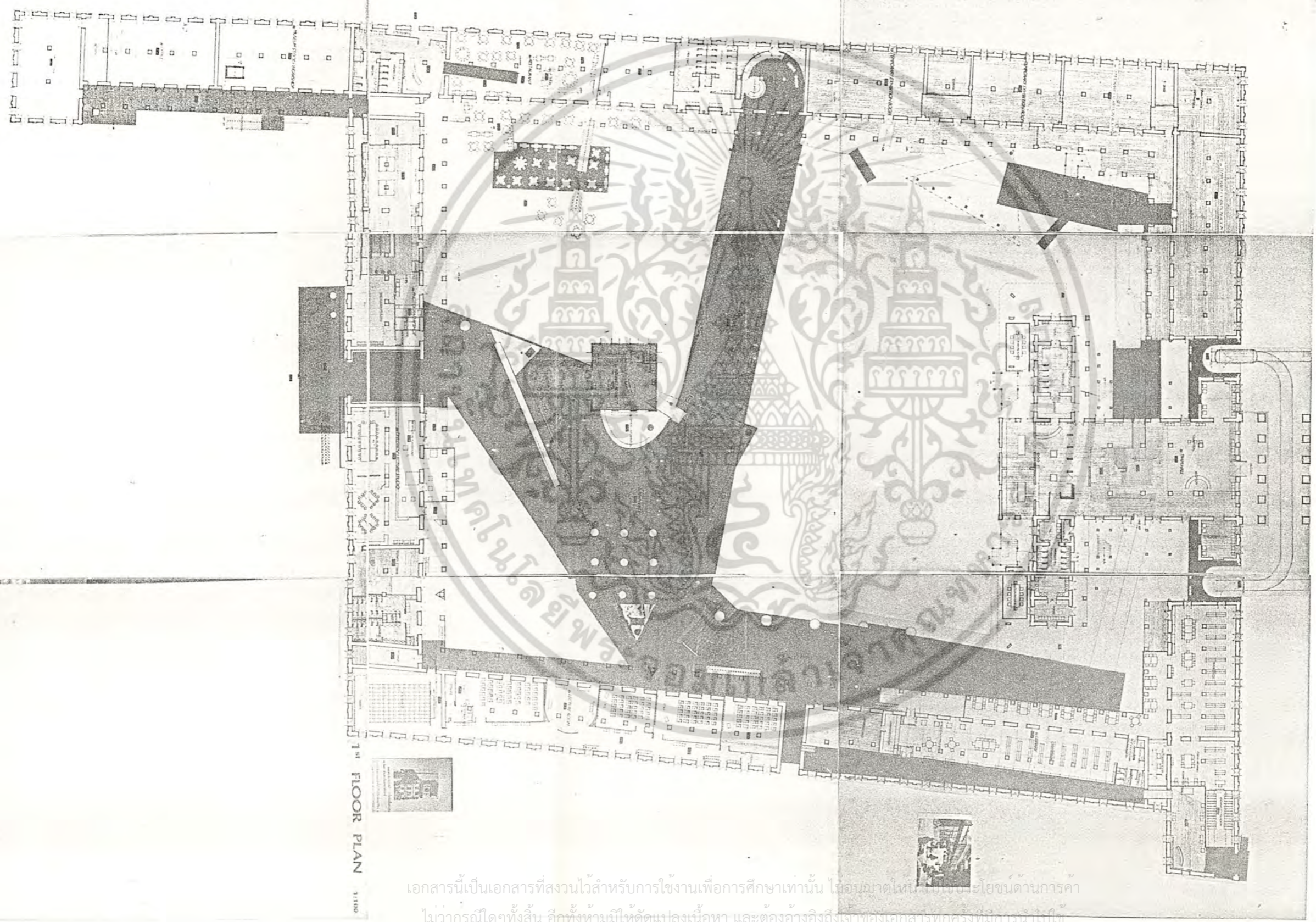

FUNDACIO ANTONI
TAPIES barcelona
spain

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

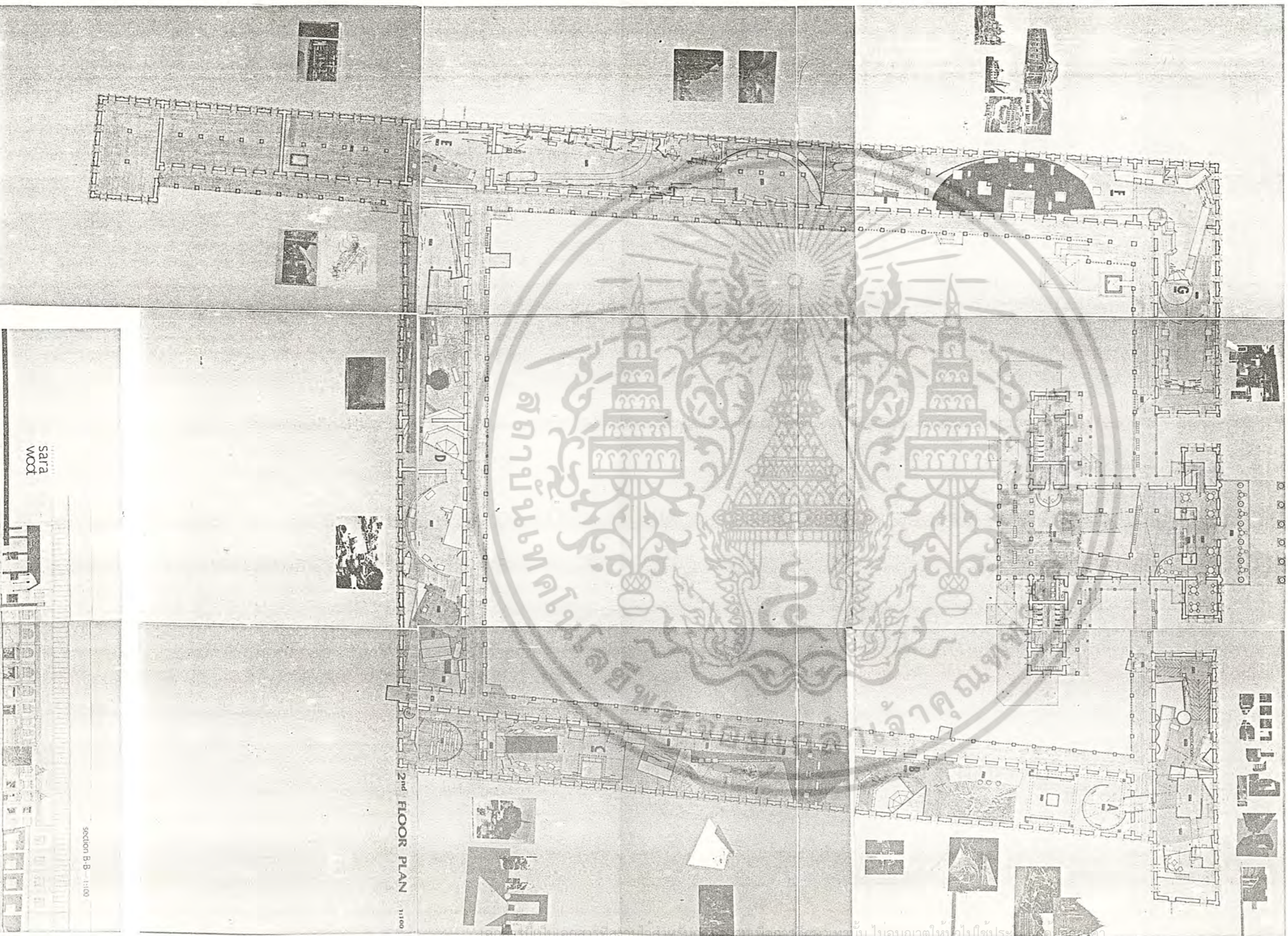

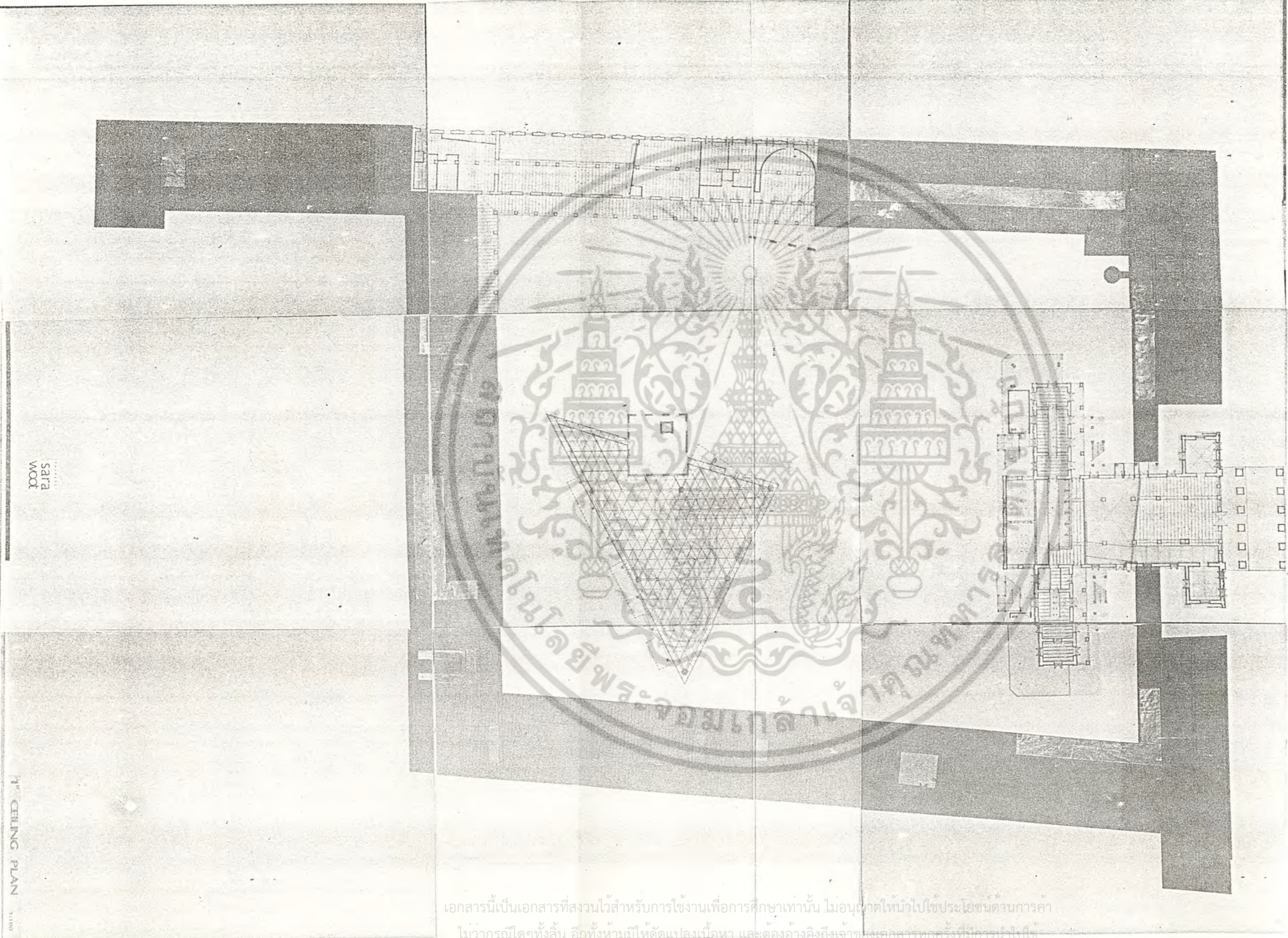
SARA
WOOL

1st FLOOR PLAN
1:1000

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้เผยแพร่โดยไม่ได้รับอนุญาต
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อีกทั้งยังเป็นเอกสารที่ส่งมอบไว้สำหรับเจ้าของบ้านเพื่อการใช้งานนั้น ไมอนุญาตให้เอาไปใช้ประโยชน์อื่นใด
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

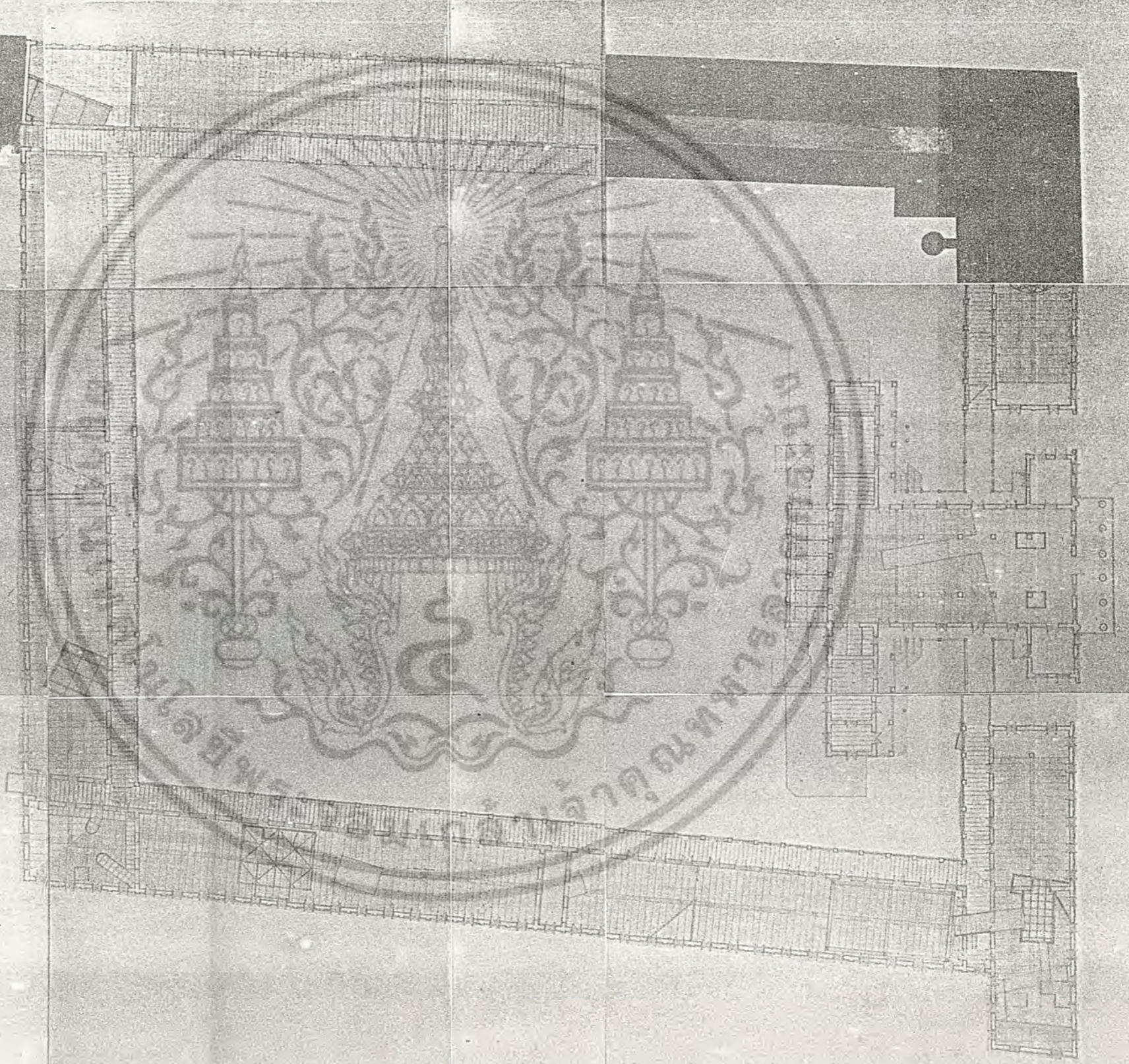

SARA
WOOD

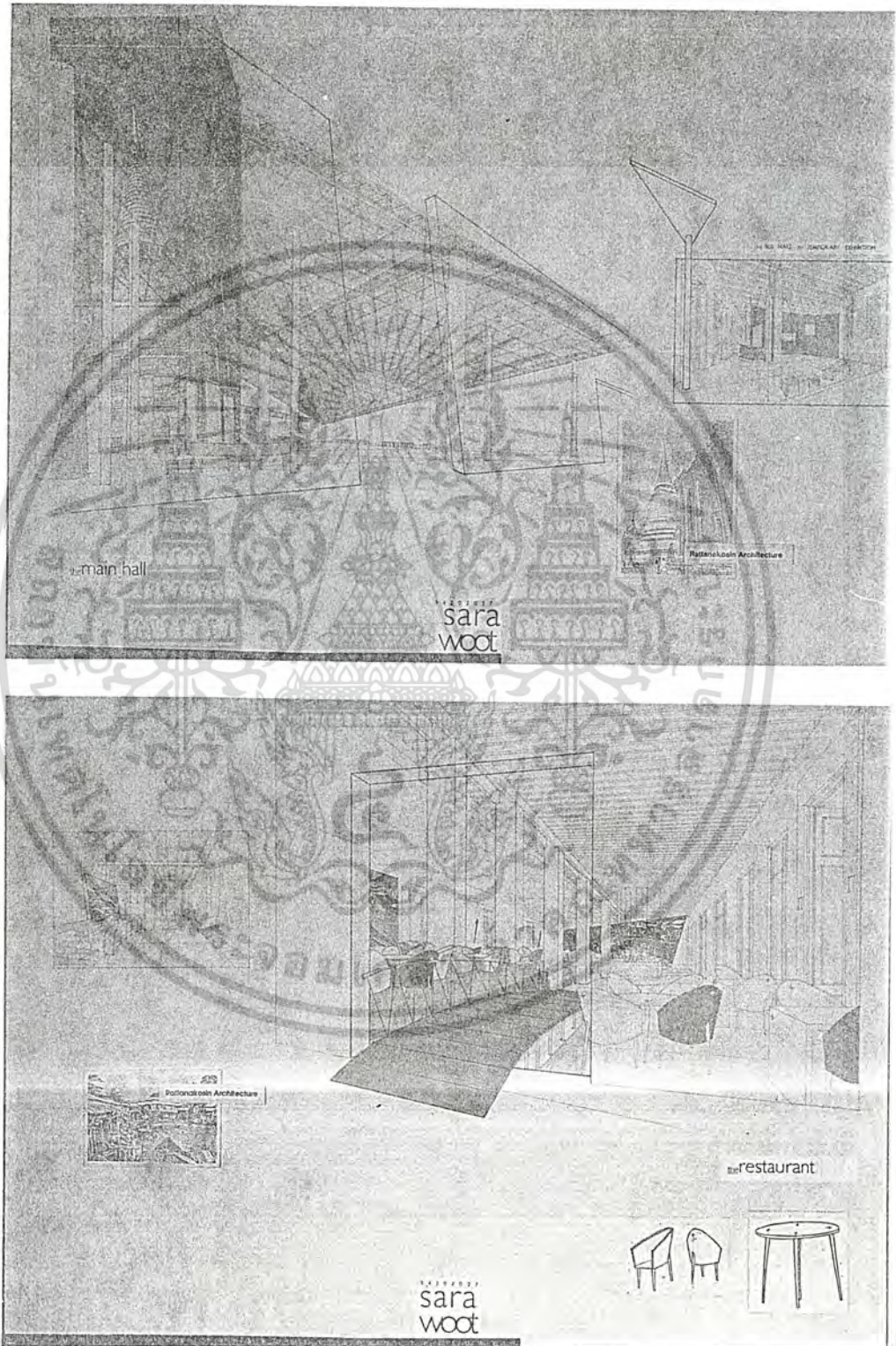
1" CEILING PLAN
11/00

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

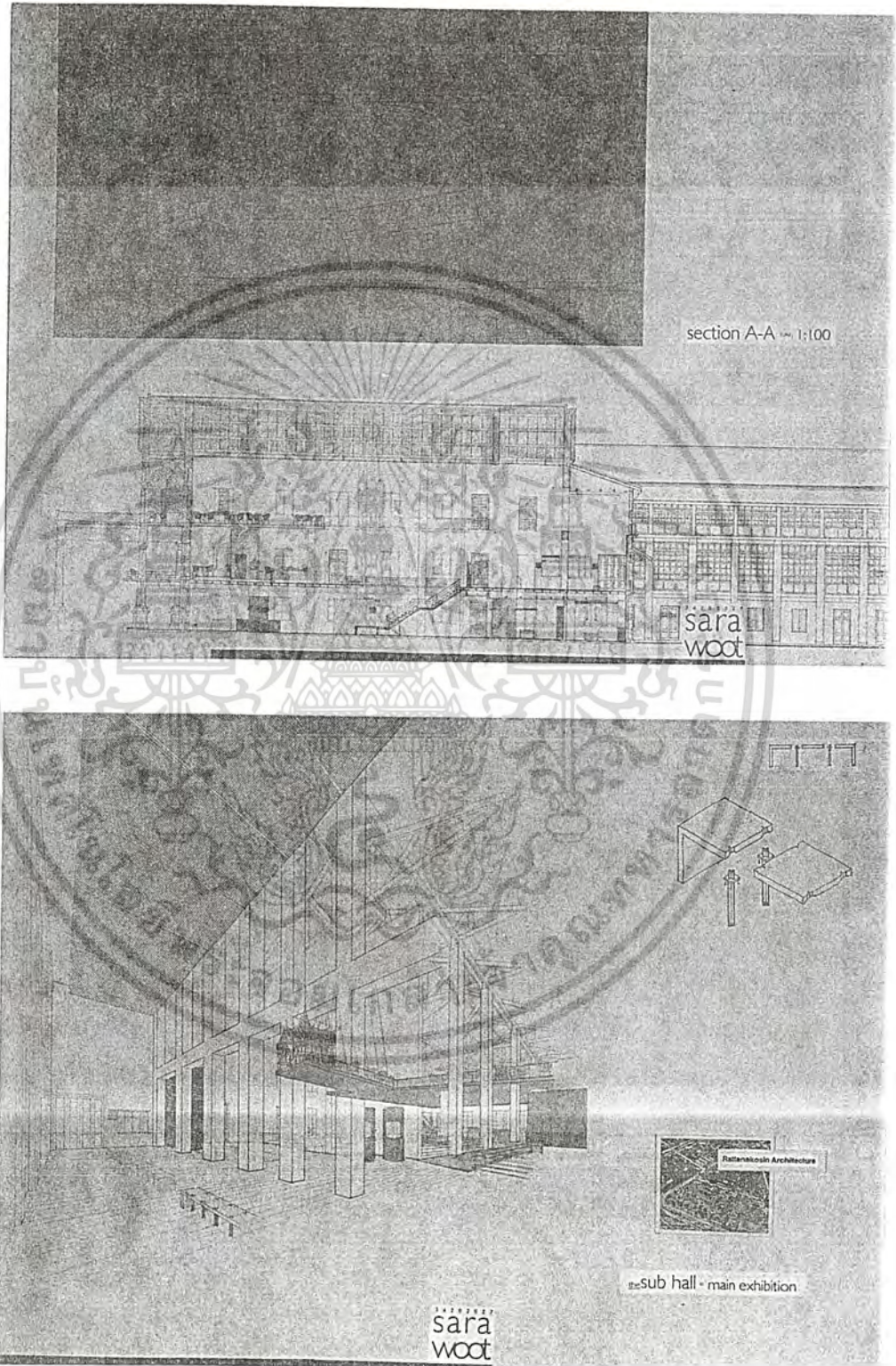
SATA
WOOD

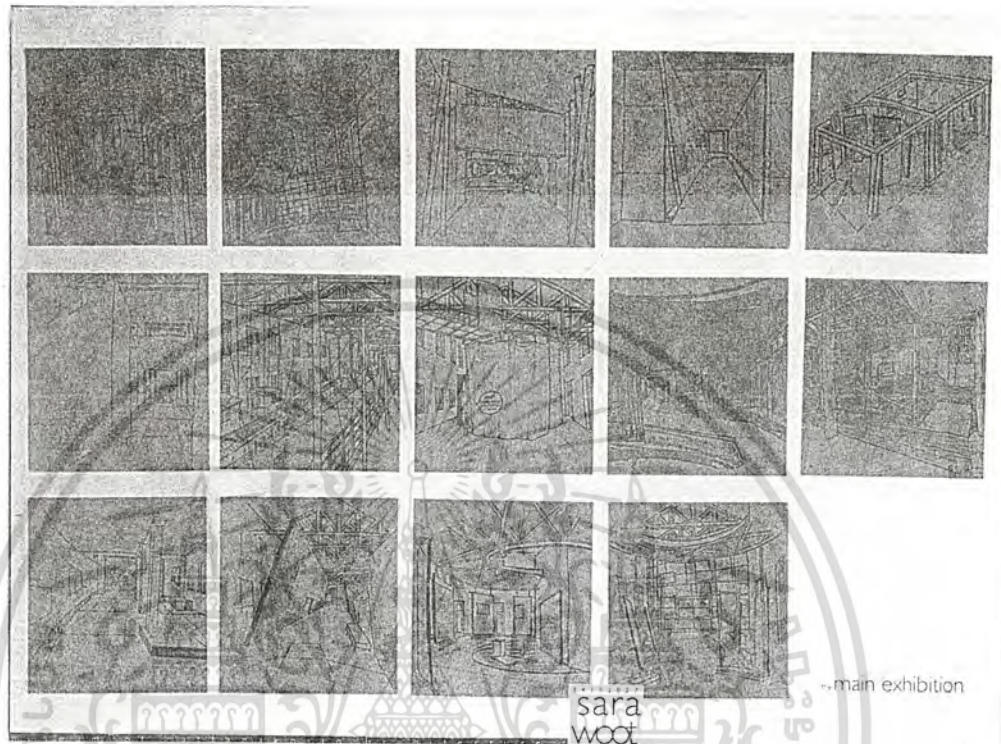
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับกรใช้งานเพื่อการศึกษานานัน ไมอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม้วาทกรณิตะๆทั้งสน อักทั้งหามมีเห็ดดแบลงเนือห่า และตองอ่างอิงถึงเจ้าชองเอกสารทุกครั่งที่มการนำไปไซ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

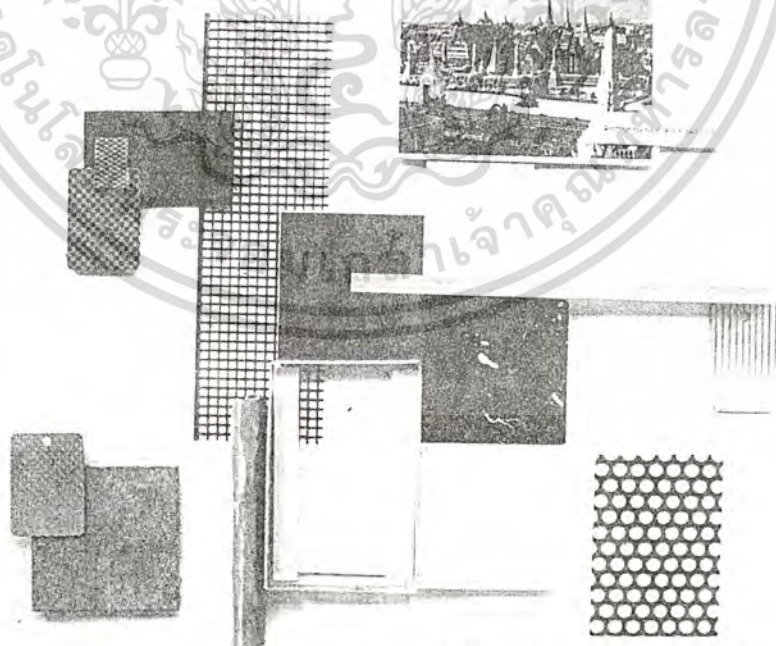

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

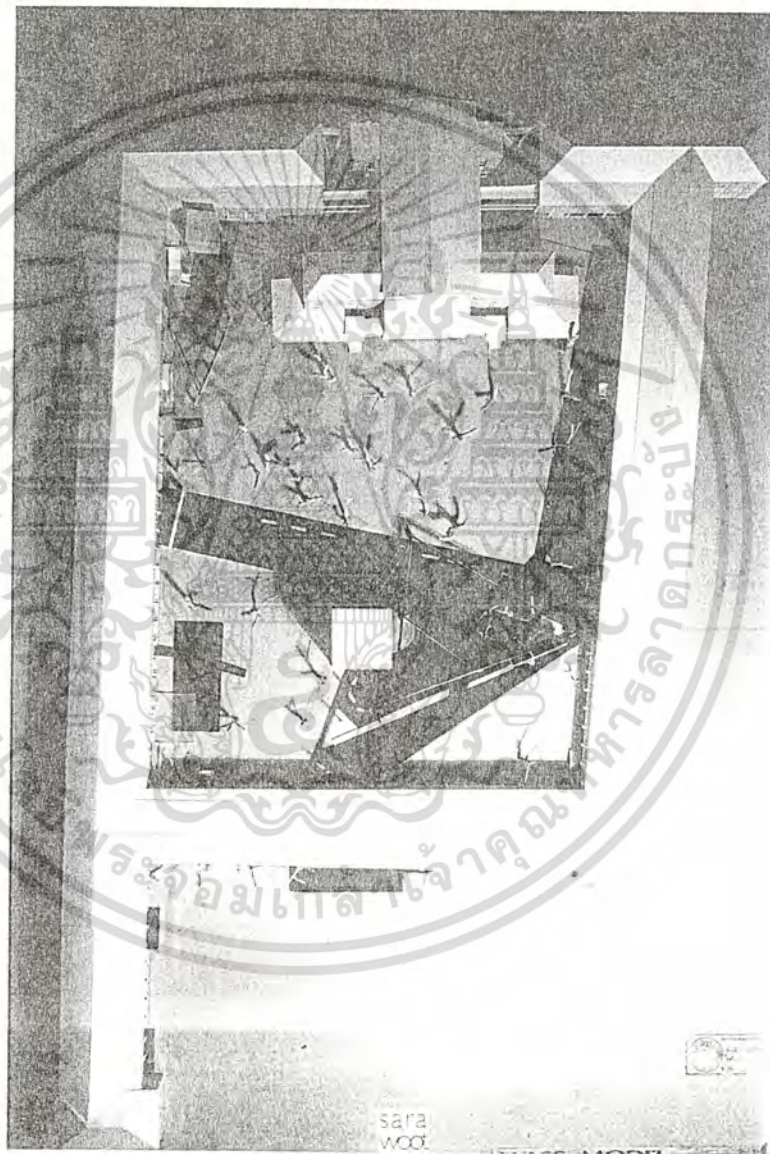
sara
wool

main exhibition

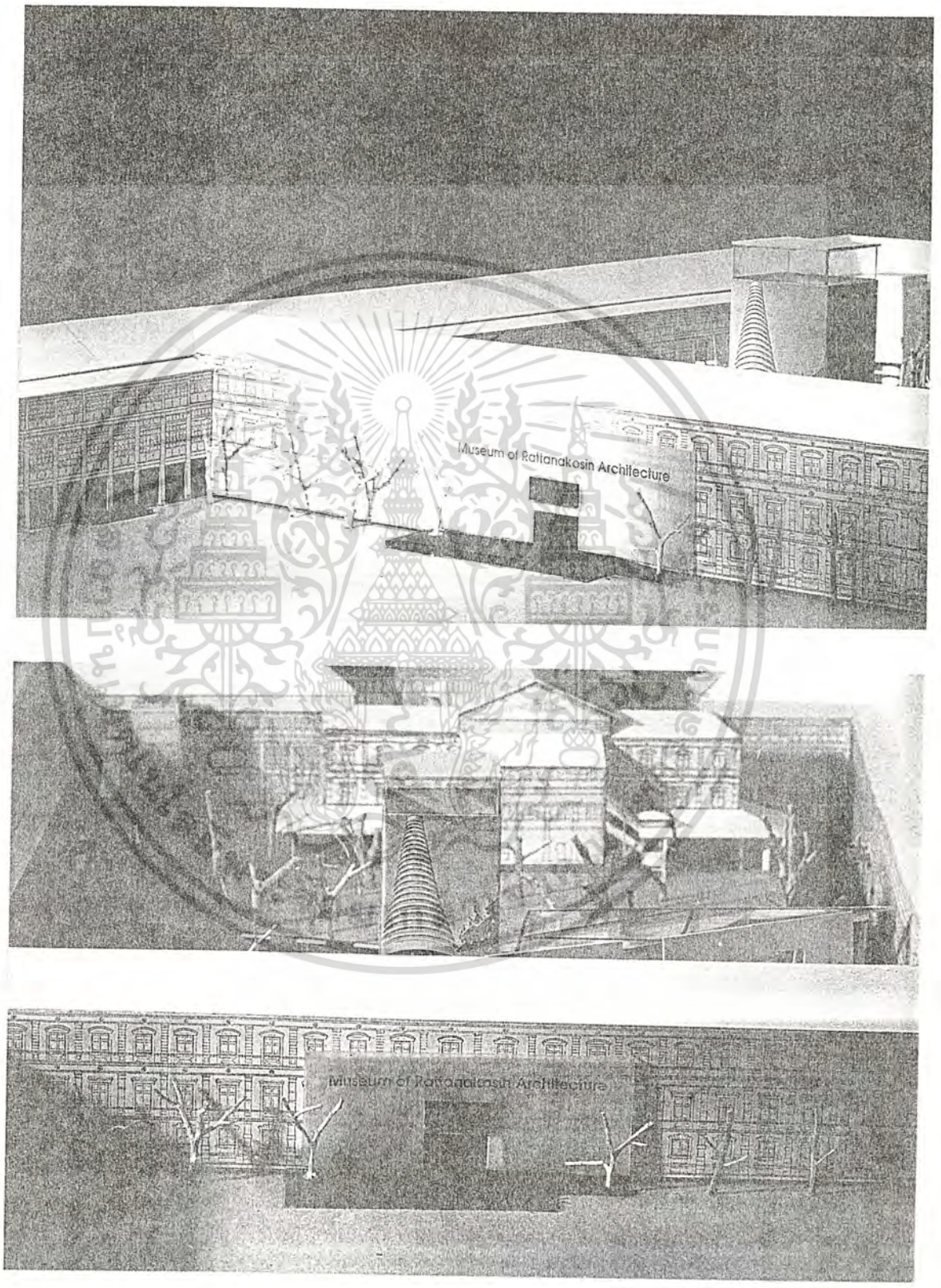

MATERIAL CHART

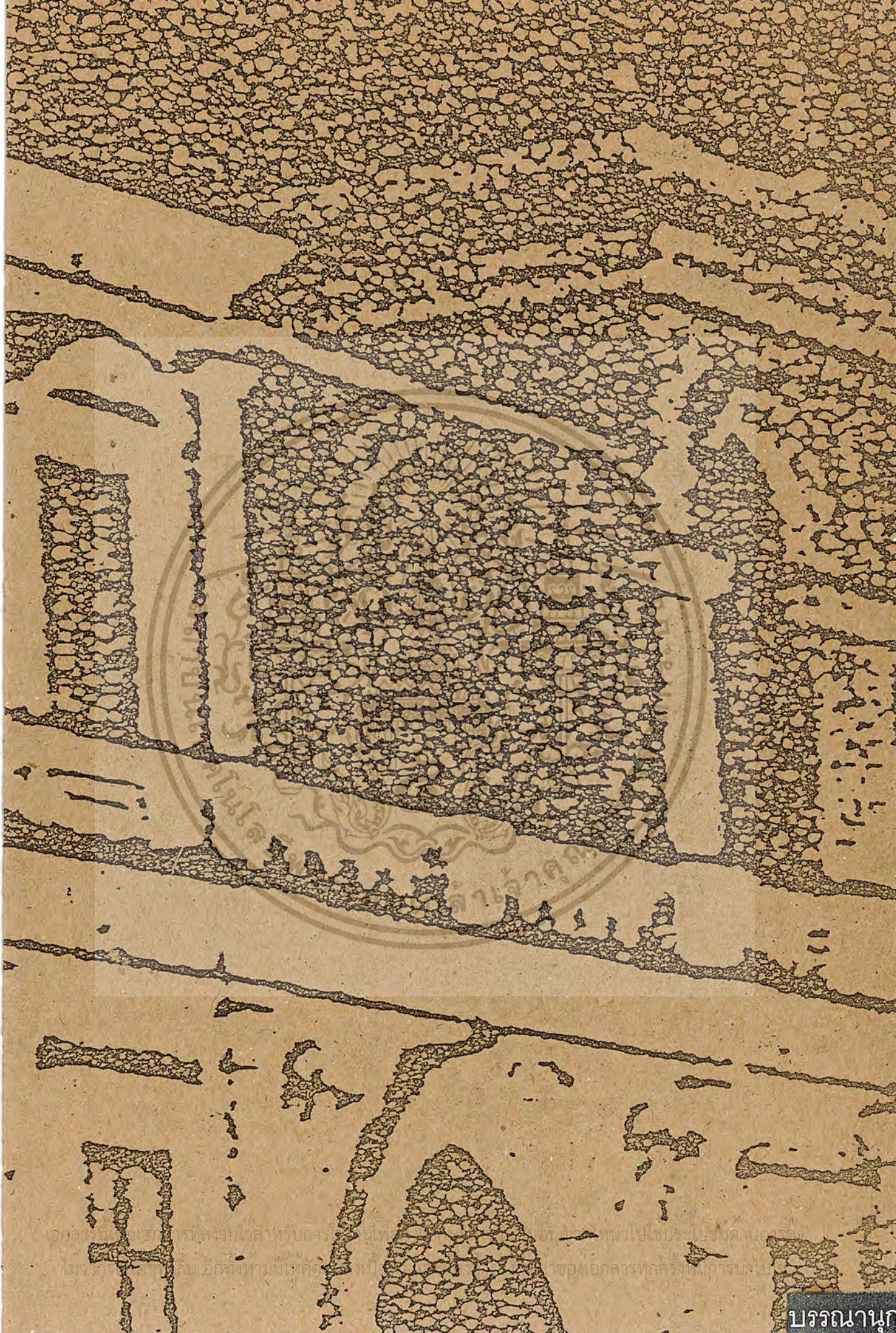
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

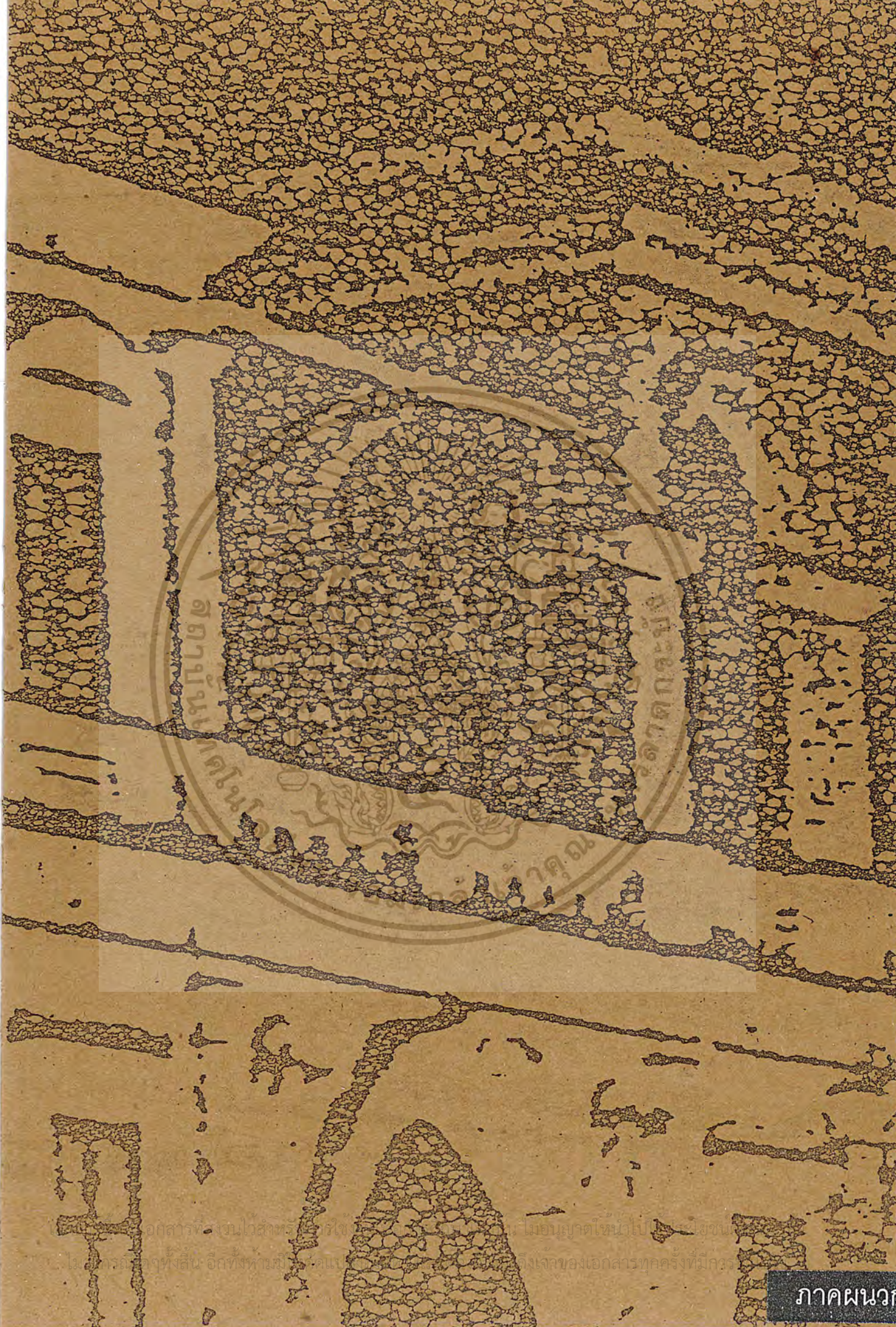

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้ภายในเท่านั้น ไม่ควรนำไปใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ
ในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงอื่นใด ให้ดูที่เอกสารที่ครั้งก่อนการแก้ไข

บรรณานุกรม

- กองโบราณคดี กรมศิลปากร. นำชมกรุงรัตนโกสินทร์ กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, 2525
- รศ. มรว. แฉ่งน้อย ศักดิ์ศรี. องค์ประกอบทางกายภาพกรุงรัตนโกสินทร์ กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
จุฬาร, 2534
- สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์. พัฒนาการแนวความคิดและรูปแบบของงาน
สถาปัตยกรรม : อดีต ปัจจุบัน อนาคต กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2536
- ศ. มรว. แฉ่งน้อย ศักดิ์ศรี. มรดกทางสถาปัตยกรรมกรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม 1 กรุงเทพฯ : โรง
พิมพ์กรุงเทพ (1984), 2537
- AMNOSEIT, WOLFGANG. CONTEMPORARY EUROPEAN ARCHITECTS. SPAIN : BENEDIKT
TASCHEN VERLAG GmbH, 1991.
- CHIARA, JOSEPH De + CALLENDER, JOHN HANDCOCK. TIME-SAVER STANDARDS FOR
BUILDING TYPES : McGRAW-HILL BOOK COMPANY. USA : THE KINGSPORT
PRESS, 1980.
- FEILDEN, BERNARD M. CONSERVATION OF HISTORY BUILDINGS: BUTTERWORK + CO.,
LTD, 1989.
- HERTZ, RUDOLF. ARCHITECT'S DATA. LONDON : CROSBY LOCKWOOD STAPLES, 1970
- MONTANER, JOSEP + OLIVERAS, JORDI. THE MUSEUMS OF THE LAST GENERATION :
ST. MARTIN'S PRESS. NEW YORK, 1986.
- TZONIS, ALEXANDER + LEFAIVRE, LIANE. ARCHITECTURE IN EUROPE SINCE 1968:
MEMORY AND INVENTION : RIZZOLI INTERNATIONAL PUBLICATIONS, INC.
NEW YORK: THAMES+ HUDSON LTD. (LONDON), 1992.
- CULTURAL FACILITIES : NEW CONCEPTS IN ARCHITECTURE + DESIGN: MEISEI
PUBLICATIONS. TOKYO, 1993.
- DISPLAY DESIGNS IN JAPAN : VOL. 4 "MUSEUM + AMUSEMENT PARKS" : RI
KUYO-SHA. JAPAN, 1992.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารที่วางไว้สำหรับ... ไม่นานกว่านี้...
ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตาม อีกที่หนึ่ง...
...ของเอกสารทุกครั้งที่มีการ

ภาคผนวก

ภาคผนวก

การอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์

เมื่อความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม ตลอดจนโบราณวัตถุสถานอันมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และศิลปกรรมของกรุงรัตนโกสินทร์เพิ่มทวีขึ้น จนถึงขั้นที่สมควรมีการดำเนินงานแก้ปัญหาดังกล่าวอย่างจริงจัง ในพุทธศักราช 2512 ได้เกิดเหตุการณ์อันน่าจะกล่าวได้ว่าเป็นก้าวแรกของการเรียกร้องให้มีการอนุรักษ์ศิลปและสถาปัตยกรรมของกรุงรัตนโกสินทร์ขึ้น นอกเหนือไปจากที่กรมศิลปากรได้ปฏิบัติอยู่แล้วตามอำนาจหน้าที่ นั่นคือการประท้วงของคณะกรรมการอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมของสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ กรณีวัดสระเกศราชวรมหาวิหารได้สร้างอาคารพาณิชย์ขึ้นในบริเวณวัด การประท้วงครั้งนั้นได้รับความสนใจจากประชาชนทั่วไปและสื่อมวลชนเป็นอย่างมาก แม้คณะกรรมการอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมจะไม่สามารถยับยั้งการสร้างอาคารพาณิชย์ ทำลายความงามทิวทัศน์บริเวณพระบรมมหาราชวัง (ภูเขาทอง) ได้ แต่ผลพลอยได้ที่เกิดขึ้นคือ ความตื่นตัวในด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

ต่อมาในพุทธศักราช 2516 วัดสัมพันธวงศารามได้รื้อพระอุโบสถหลังเดิมที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 อันเป็นอาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ศิลปและสถาปัตยกรรม คณะกรรมการเอกสารนี้เป็นเอกสารที่ส่งมอบไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมได้ดำเนินการประท้วง แต่ก็ไม่ได้รับความสำเร็จเช่นเดียวกับกรณีวัดสระเกศ

โบราณสถานและสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ศิลป และวัฒนธรรม ได้ถูกรื้อทำลายไปในทำนองนี้โดยมาก เพราะหากมิได้มีการขึ้นทะเบียนไว้เป็นโบราณวัตถุสถาน สำคัญของชาติ ผู้ครอบครองที่ไม่เห็นคุณค่าก็ยอมกระทำการได้ตามอำเภอใจ อย่างไรก็ตามจากการเริ่มต้นของคณะกรรมการอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรม ได้กระตุ้นสังคมให้มีความสนใจในงานด้านอนุรักษ์ขึ้น ซึ่งจะเห็นได้จากการจัดตั้งชมรมอนุรักษ์และศูนย์วัฒนธรรมขึ้นตามสถาบันการศึกษา มีการจัดสัมมนาทางวิชาการด้านนี้ขึ้นในที่ต่างๆ นักวิชาการได้ค้นคว้านำเอาสิ่งที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมออกเผยแพร่ ทั้งมีหนังสือและสิ่งพิมพ์ที่ส่งเสริมกิจกรรมด้านนี้ ให้แพร่หลายในวงวิชาการ และในท้องตลาดมากขึ้นกว่าเดิม ทำให้ประชาชนได้รับความรู้และเกิดความภาคภูมิใจในมรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษได้สร้างทำไว้ให้

สำหรับการดำเนินงานอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะในอาณาบริเวณคลองรอบกรุง อันเป็นตัวเมืองเก่า ซึ่งได้รับสมญาว่า "หัวแหวนแห่งรัตนโกสินทร์" ได้เริ่มขึ้นในพุทธศักราช 2515 โดยสมาคมอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม ได้จัดทำโครงการปรับปรุงและอนุรักษ์บริเวณเมืองเก่า ของกรุงเทพมหานคร (เกาะรัตนโกสินทร์) แล้วมอบหมายให้ พันตรีหม่อมราชวงศ์ ทองใหญ่ อาจารย์คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นผู้วิจัย และนายเจตกำจร พรหมโยธี อาจารย์คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นผู้ช่วย ทั้งนี้ เพื่อนำขึ้นทูลเกล้าฯถวาย พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สยามินทราธิราช รัชกาลปัจจุบัน เนื่องในมหามงคลวโรกาส พระราชพิธีสถาปนาเฉลิมพระนามาภิไธย สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร และเพื่อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่รับผิดชอบ

สมาคมอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม ได้เสนอโครงการปรับปรุงและอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์ต่อกระทรวงมหาดไทยในพุทธศักราช 2516 แต่บังเอิญในปีเดียวกันนั้นได้เกิดเหตุการณ์ไม่สงบทางการเมืองครั้งสำคัญขึ้นและมีผลกระทบติดตามมาอีกหลายประการ การพิจารณาโครงการดังกล่าวจึงชะงักไประยะหนึ่ง

ในพุทธศักราช 2519 กระทรวงมหาดไทยจึงได้มีคำสั่งที่ 608/2519 ลงวันที่ 30 กันยายน พุทธศักราช 2519 แต่งตั้ง คณะกรรมการอนุรักษ์สิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม ภายในเขตกรุงเทพมหานคร โดยมีกรุงเทพมหานครเป็นหน่วยงานผู้รับผิดชอบดำเนินการ คณะกรรมการดังกล่าวมีนายธรรมนุญ เทียนเงิน ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครขณะนั้น เป็นประธานกรรมการ และมีผู้ทรงคุณวุฒิและผู้แทนจากส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ข้องร่วมเป็นกรรมการ รวม 17 คน

คณะกรรมการอนุรักษ์สิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม ภายในเขตกรุงเทพมหานคร ได้กำหนดนโยบายเพื่อวางแผนการบูรณะปรับปรุงให้ทันกำหนดการสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี ในพุทธศักราช 2525 โดยมีผลการดำเนินงานที่สำคัญสรุปได้ดังนี้

1. โครงการอนุรักษ์บริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ โครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงและอนุรักษ์สิ่งก่อสร้าง บริเวณที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลป สถาปัตยกรรม และบริเวณสนามหลวงให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม และเพื่อกำหนดนโยบายการใช้ที่ดินและอาคารให้เหมาะสม พร้อมทั้งปรับปรุงระบบการจราจรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยมีแนวทางในการดำเนินงานดังนี้

1.1 ห้ามปลูกสร้างอาคารสูงเกิน 4 ชั้นหรือ 16 เมตรจากระดับพื้นดิน

1.2 โดยที่ผู้ถือกรรมสิทธิ์ที่ดินในเกาะรัตนโกสินทร์ส่วนใหญ่เป็นสถาบันราชการ ดังนั้นหน่วยราชการใดก็ตามที่ประสงค์จะทำการปลูกสร้าง ต่อเติม ดัดแปลงหรือขยายอาคาร ให้หน่วยราชการนั้นๆ เสนอโครงการให้กรุงเทพมหานครเป็นผู้พิจารณาความเหมาะสมเพื่อประโยชน์ของการอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์เสียก่อน

2. โครงการปรับปรุงสนามหลวง เนื่องจากสภาพของสนามหลวงในปัจจุบันทรุดโทรมมาก และการจัดตลาดนัดในวันสุดสัปดาห์ก็เป็นการทำลายทัศนียภาพที่งดงามของพระบรมมหาราชวัง จึงสมควรที่จะปรับปรุงสนามหลวงให้เป็นบริเวณที่โล่งมีสนามหญ้า ต้นไม้ร่มรื่น เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ คณะกรรมการอนุรักษ์ฯ จึงมีมติให้ย้ายตลาดนัดไปบริเวณริมคลองคูเมืองเดิม และให้จัดระบบจราจรในบริเวณโครงการ จัดตลาดนัดริมคลองคูเมืองเดิม และให้สำนักรักษาความสะอาดดำเนินการในการควบคุมการปรับระดับน้ำและรักษาความสะอาดในคลองคูเมืองเดิม

3. การพิจารณาออกเทศบัญญัติควบคุมการก่อสร้างในเขตเกาะรัตนโกสินทร์เพื่อกำหนดบริเวณซึ่งอาคารบางชนิดจะปลูกสร้างขึ้นมิได้ โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการห้ามปลูกสร้างอาคารสูงเกิน 4 ชั้น หรือ 16 เมตรในบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ ส่วนอาคารที่ปลูกขึ้นก่อนและขัดกับข้อบังคับดังกล่าวนี้ ห้ามทำการต่อเติม และสำหรับอาคารที่จะปลูกสร้างขึ้นในบริเวณท่าพระจันทร์และท่าเตียน จะต้องมีลักษณะดังนี้

3.1 ระยะเวลาของอาคารห่างจากเขตถนน ต้องเป็นไปตามที่กำหนดในข้อบัญญัติของกรุงเทพมหานครว่าด้วยเรื่องกำหนดแนวอาคารตามถนนให้ได้ระเบียบและข้อบังคับเกี่ยวกับระยะระหว่างอาคารกับถนน ตรอก ทางเท้า และที่ว่างอื่นๆ หรือระหว่างอาคารต่างเจ้าของ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- 3.2 ที่ว่างร้อยละ 30 ของที่ดินแปลงซึ่งอาคารนั้นๆ ตั้งอยู่
- 3.3 อัตราส่วนร้อยละของพื้นที่รวมของอาคารทุกชั้นต่อเนื้อที่ดินแปลงนั้น
- 3.4 ระยะยื่นของอาคารห่างจากริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา 20 เมตร

4. โครงการอนุรักษ์สิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าในพื้นที่ 12 เขตของกรุงเทพมหานคร ซึ่งได้แบ่งอาคารที่อนุรักษ์ออกเป็นกลุ่มดังนี้

- 4.1 พระราชวัง วัง
- 4.2 วัด อาราม
- 4.3 อนุสาวรีย์
- 4.4 ป้อม กำแพงเมือง
- 4.5 ที่ทำการราชการ
- 4.6 ศาลาสนับ
- 4.7 คลอง คูเมือง แม่น้ำ
- 4.8 สวนสาธารณะ
- 4.9 อาคารร้านค้า และแพ่งโบราณ
- 4.10 สะพาน
- 4.11 เขตคุ้มครองทั้งบริเวณ
- 4.12 บริเวณที่จะทำการบูรณะ

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานของคณะกรรมการอนุรักษ์ฯ นี้ อยู่ในระหว่างการประชุมวางแผนและการสำรวจหาข้อมูลเท่านั้นและโดยที่อาณาบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์นั้น เต็มไปด้วยโบราณวัตถุสถานอันอยู่ในอำนาจของกรมศิลปากร ตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พุทธศักราช 2505 ต่อมาในพุทธศักราช 2520 นายภิญโญ สารธร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการขณะนั้น จึงได้มีคำสั่งให้กรมศิลปากรจัดทำโครงการอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์ขึ้น เพื่อเป็นอนุสรณ์ในโอกาสที่กรุงรัตนโกสินทร์มีอายุครบ 200 ปี ในพุทธศักราช 2525 กรมศิลปากรจึงได้จัดทำโครงการ โดยมีเป้าหมายหลักของการดำเนินงานแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ

1. กลุ่มที่จะดำรงรักษาไว้ให้คงอยู่ทางด้านโบราณวัตถุ โบราณสถาน ศิลปวัตถุและสภาพแวดล้อม และกำหนดมาตรการต่างๆ ในอันที่จะใช้เป็นอนุสรณ์ดำเนินงาน

2. กลุ่มที่จะทำการปรับปรุงบูรณะซ่อมแซมสิ่งที่ย่ำรุดทรุดโทรม และแก้ไขสิ่งที่ไม่สมควร

ให้ถูกต้อง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ขอข่วยของการดำเนินงานตามโครงการได้กำหนดที่จะทำการอนุรักษ์สิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าในบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์โดยประมาณดังนี้

1. พระราชวังและวัง 9 แห่ง
2. วัดและอาราม 5 แห่ง
3. อนุสาวรีย์ 2 แห่ง
4. กำแพงเมือง 2 แห่ง
5. สถานที่ทำการราชการ 9 แห่ง
6. สวนสาธารณะ 6 แห่ง
7. อาคารร้านค้า 3 แห่ง
8. สะพาน 9 แห่ง
9. คูเมือง คลอง 1 แห่ง
10. ทำน้ำ 4 แห่ง

กระทรวงศึกษาธิการจึงได้เสนอโครงการดังกล่าวต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณา สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีได้ส่งเรื่องให้กระทรวงการคลัง และสำนักงบประมาณเสนอความเห็นประกอบโครงการสรุปได้ดังนี้

กระทรวงการคลังเห็นว่า ในหลักการการอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์เป็นสิ่งจำเป็น แต่เนื่องจากโครงการอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์ที่กรมศิลปากรจัดทำขึ้นเป็นโครงการใหม่ ยังไม่ได้ผ่านการพิจารณาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นจึงเห็นควรตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง ให้ประกอบด้วยผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมเป็นกรรมการ เพื่อทำหน้าที่รับผิดชอบในการจัดทำโครงการและดำเนินการตามโครงการอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์ แล้วให้เสนอโครงการต่อสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติพิจารณา ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินงานตามโครงการอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์สอดคล้องกับแผนส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมตามแผนพัฒนาฉบับที่ 4

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เสนอความเห็นว่าการอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์ เป็นแนวความคิดที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาศิลปวัฒนธรรมของชาติในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 ด้านการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรม ภายใต้แผนดังกล่าว มีโครงการเป็นเป้าหมายที่จะบูรณะเมืองเก่าในส่วนภูมิภาค ดังนั้น หากเสนอโครงการอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์เพิ่มขึ้นอีกโครงการหนึ่ง ก็จะสนับสนุนให้แผนพัฒนาศิลปวัฒนธรรมของชาติมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น แต่เนื่องจากโครงการอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วย เพื่อมิให้เกิดปัญหาในเรื่องความซ้ำซ้อนของงาน จึงได้เสนอรายชื่อหน่วยงานเอกสารนี้เป็นเอกสารที่ส่งวนไว้มอบการในงานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วยหน่วยงานหลักได้แก่ กรมศิลปากร และกรุงเทพมหานครกับหน่วยงาน
สนับสนุน ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ สำนักผังเมือง สำนักพระราชวัง
มหาวิทยาลัยศิลปากร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และสมาคมอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม

+ การวางแผนแม่บทและการใช้ที่ดิน

คณะกรรมการโครงการกรุงรัตนโกสินทร์ได้พิจารณากำหนดแนวนโยบาย การใช้ที่ดิน
บริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน รวม 11 ประการ ได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่
13 ตุลาคม พุทธศักราช 2524 ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน ควรห้ามมิให้มีการประกอบอุตสาหกรรมสำหรับการ
หัตถกรรมและโรงงานทุกชนิดที่อาจก่อให้เกิดอันตรายด้านอัคคีภัยและมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
ไม่ควรอนุญาตให้อยู่ในบริเวณนี้
2. การพาณิชย์กรรมในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นในจะต้องอยู่ในจำนวนจำกัดเพียงเพื่อ
ที่จะบริการชุมชนในบริเวณดังกล่าวเท่านั้น
3. ห้ามมิให้มีการก่อสร้างอาคารที่อยู่อาศัยทุกประเภททั้งในภาคของรัฐบาลและภาคของ
เอกชน
4. อาคารเดิมที่มีอยู่แล้วในสมัยรัชกาลที่ 5 ขึ้นไป ให้ปรับปรุงได้ในสภาพเดิม ถ้าจะรื้อ
สร้างใหม่ให้สร้างได้ในรูปลักษณะเดิมและความสูงเท่าเดิม ส่วนอาคารที่จะปลูกสร้างชั้นใหม่ให้
สร้างมีความสูงได้ไม่เกิน 16 เมตร และให้กำหนดอัตราส่วนของพื้นที่ของอาคารต่อพื้นที่ดินซึ่ง
อาคารนั้นตั้งอยู่ และกำหนดที่ว่างโดยให้มีที่ว่างไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ของ พื้นที่ดิน โดยบังคับให้
เป็นพื้นที่สีเขียวไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของที่ว่าง
5. ให้มีการควบคุมและการจัดระเบียบอาคารริมน้ำ รวมทั้งท่าเทียบเรือและที่จอดเรือ
6. ให้จัดระบบการจราจรเสียใหม่เพื่อลดความหนาแน่นของการจราจร โดยเฉพาะอย่าง
ยิ่งบริเวณอาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และส่งเสริมให้มีการจัดถนนบางสายเป็นทางเดิน
7. ให้มีการควบคุมและจัดระเบียบป้ายโฆษณาทุกชนิด ในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน
8. ให้มีการป้องกันและควบคุมสิ่งที่จะทำลายทัศนียภาพของสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการ
รักษาบรรยากาศในบริเวณนี้ให้มีความสะอาดและความสงบ
9. ส่งเสริมให้มีบริเวณที่ว่างและร่มรื่นโดยเฉพาะบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา
10. ส่งเสริมให้มีการดูแลรักษาอาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

11. ส่งเสริมให้มีการจัดการใช้ที่ดินสำหรับกิจการซึ่งสนับสนุนวัฒนธรรมและประเพณีไทย สำหรับมาตรการทางกฎหมาย คณะกรรมการโครงการกรุงรัตนโกสินทร์ได้พิจารณาให้ความเห็นชอบในแนวทางของกรุงเทพมหานคร เรื่องกำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง ใช้หรือเปลี่ยนแปลงใช้อาคารชนิดใดหรือประเภทใด ภายในกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก รวม 2 มาตรการ คือ

แนวทางที่ 1 การกำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง ใช้ หรือเปลี่ยนแปลงใช้อาคารชนิดใด หรือประเภทใด ภายในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน

แนวทางที่ 2 การกำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง ใช้ หรือเปลี่ยนแปลงใช้อาคารชนิดใด หรือประเภทใด ภายในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก (ไม่ได้กล่าวถึงในที่นี้)

สำหรับแนวทางที่ 1 มีสาระสำคัญดังนี้

บริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน แบ่งพื้นที่ควบคุมการก่อสร้างอาคารออกเป็น 3 บริเวณ คือ บริเวณที่ 1 หมายถึงพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน คือ พื้นที่ในบริเวณระหว่างแนวกำแพงกลางคลองคูเมืองเดิม กับแนวกำแพงแม่น้ำเจ้าพระยา ยกเว้นบริเวณที่ 2 (บริเวณท่าพระจันทร์) และบริเวณที่ 3 (บริเวณท่าเตียน)

บริเวณที่ 2 หมายถึงพื้นที่ในบริเวณระหว่างทิศเหนือจรดถนนพระจันทร์ ทิศใต้จรดถนนหน้าพระลาน ทิศตะวันออกจรดถนนมหาธาตุ ทิศตะวันตกจรดแนวกำแพงกลางแม่น้ำเจ้าพระยา (บริเวณท่าพระจันทร์-ท่าช้างวังหลวง)

บริเวณที่ 3 หมายถึงพื้นที่ในบริเวณระหว่างทิศตะวันออกเฉียงเหนือจรดถนนมหาธาตุ ทิศตะวันตกเฉียงเหนือจรดถนนท้ายวัง ทิศตะวันตกเฉียงใต้จรดแนวกำแพงกลางแม่น้ำเจ้าพระยา ทิศตะวันออกเฉียงใต้จรดซอยสหกรณ์ 4 (บริเวณท่าเตียน)

ประเภทของอาคารที่ห้ามก่อสร้างตามประกาศฉบับนี้

บริเวณที่ 1 ห้ามก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคารชนิดใดหรือประเภทใดดังต่อไปนี้

1. ห้องแถว ตึกแถว
2. โรงงาน
3. อาคารพาณิชย์
4. อาคารสาธารณะ

5. อาคารอื่นใดยกเว้นอาคารทางศาสนาอาคารที่ทำการของทางราชการ โดยให้มีความสูงได้ไม่เกินความสูงของอาคารเดิม และจะต้องไม่เกิน 16 เมตร ทั้งนี้ให้วัดจากระดับถนนหรือขอบทางเท้าที่ใกล้ที่สุดถึงส่วนที่สูงของอาคาร

บริเวณที่ 2 และ บริเวณที่ 3 ห้ามก่อสร้าง หรือดัดแปลงอาคารชนิดใดหรือประเภทใด เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ดังต่อไปนี้

1. โรงงาน
2. อาคารที่ใช้ประกอบการค้า ซึ่งเป็นที่รังเกียจหรือเป็นอันตรายแก่สุขภาพ
3. สถานบริการ
4. โรงแรม
5. โรงมหรสพ
6. สถานที่เก็บสินค้า
7. หอประชุม นอกจากหอประชุมที่สร้างทดแทนของเดิม
8. ห้องแถว ตึกแถว
9. ฉาปนสถาน
10. สถานที่เก็บและจำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิง ตามกฎหมายว่าด้วยการเก็บรักษา
น้ำมันเชื้อเพลิง
11. สถานีไฟฟ้า
12. ป้ายเงินแต่ป้ายชื่อถนน ตรอก ซอย ป้ายทางราชการ หรือป้ายชื่อสถานประกอบ
กิจการที่มีพื้นที่รวมกันไม่เกิน 5 ตารางเมตร
13. อาคารที่มีความสูงเกิน 16 เมตร โดยวัดจากระดับถนนหรือขอบทางเท้าที่ใกล้ที่
สุดถึงส่วนที่สูงที่สุดของอาคาร
14. อาคารที่มีพื้นที่อาคารรวมทุกชั้นต่อเนื้อที่ดินเกินอัตราส่วน 2 ต่อ 1
15. อาคารที่มีที่ว่างปราศจากหลังคาหรือสิ่งปกคลุม น้อยกว่า 30 ใน 100 ส่วนของที่
ว่างดังกล่าว เป็นที่ดินสำหรับปลูกหญ้าหรือต้นไม้

ห้ามมิให้บุคคลใดก่อสร้างอาคารทุกชนิดหรือทุกประเภท ให้มีที่ว่างน้อยกว่า 30 ใน 100 ส่วนของเนื้อที่ดินที่ปลูกสร้าง เว้นแต่จะมีที่ว่างใหม่ที่มีความกว้างไม่น้อยกว่าความกว้างของอาคารและอยู่ติดต่อกับอาคารมาทดแทน และต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานท้องถิ่น

+ การกำหนดหลักเกณฑ์และควบคุมการก่อสร้างอาคาร

คณะกรรมการโครงการกรุงรัตนโกสินทร์ได้ใช้แนวนโยบายเกี่ยวกับแผนแม่บทและการใช้ที่ดิน และการอนุรักษ์ปรับปรุงโบราณสถานประวัติศาสตร์สถาน ศิลป วัฒนธรรม เป็นหลักในการกำหนดหลักเกณฑ์และควบคุมการก่อสร้างอาคารในกรุงรัตนโกสินทร์ 3 ประการคือ

1. ประเภทของอาคารที่จะห้ามก่อสร้างตัดแปลง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2. การใช้ หรือเปลี่ยนการใช้เนื้อที่ของอาคารหรืออัตราส่วนของพื้นที่อาคารทุกชั้นรวมกัน ต่อเนื้อที่ดิน

3. เนื้อที่ของที่ว่างภายนอกอาคาร

ทั้งนี้ เพื่อเป็นการอนุรักษ์และป้องกันมิให้มีการก่อสร้างอาคารต่างๆ มาบดบังความสง่างามของปูชนียสถาน และลดความแออัดต่างๆ ในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์

งานกำหนดหลักเกณฑ์และควบคุมการก่อสร้างอาคารของคณะกรรมการ โครงการกรุงรัตนโกสินทร์ จำแนกได้เป็น 2 ด้านคือ การกำหนดหลักเกณฑ์การควบคุมการก่อสร้างอาคารและมาตรการในการควบคุมการก่อสร้าง

หลักเกณฑ์การควบคุมการก่อสร้างอาคาร กำหนดให้อาคารในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ ชั้นใน ซึ่งสร้างก่อนสมัยรัชกาลที่ 5 ให้ปรับปรุงได้ในสภาพเดิม ถ้าจะรื้อสร้างใหม่ให้สร้างได้ในรูปลักษณะเดิมและความสูงเท่าเดิม ส่วนอาคารที่จะปลูกสร้างขึ้นใหม่ ให้มีความสูงได้ไม่เกินอาคารเดิมในสมัยรัชกาลที่ 5 ขึ้นไป และไม่สูงเกิน 16 เมตร และให้กำหนดสัดส่วนของอาคารต่อพื้นที่ ซึ่งอาคารนั้นตั้งอยู่ด้วย ที่ว่างจะต้องมีไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 โดยบังคับให้เป็นพื้นที่สีเขียวไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 และได้กำหนดมาตรการชั่วคราวในการควบคุมการก่อสร้างอาคารของภาครัฐบาล โดยให้หน่วยงานของรัฐบาลที่มีโครงการก่อสร้างในเขตกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน ส่งแบบและรายการให้คณะกรรมการพิจารณาก่อน ซึ่งคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบในหลักการมาตรการชั่วคราวดังกล่าว เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม พุทธศักราช 2521 ซึ่งปรากฏว่าในช่วงปีพุทธศักราช 2521-2525 คณะกรรมการโครงการกรุงรัตนโกสินทร์ได้พิจารณาความเหมาะสมในการขออนุญาตก่อสร้างดัดแปลงอาคารของภาครัฐบาลในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ 15 ราย ซึ่งผลการพิจารณาสรุปได้ดังนี้

1. อาคารทองช้างตวงวัด กรมทะเบียนการค้า กระทรวงพาณิชย์ สูง 8 ชั้น คณะกรรมการฯ พิจารณาให้สร้างได้สูงไม่เกิน 5 ชั้น หรือไม่เกิน 16 เมตร

2. อาคารเคหะสงเคราะห์ข้าราชการตำรวจนครบาลชนะสงคราม จำนวน 108 หน่วย สูง 9 ชั้น คณะกรรมการฯ พิจารณาให้สร้างได้แต่ต้องลดจำนวนชั้นและความสูงลง ให้สูงไม่เกิน 16 เมตร

3. อาคารกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย สูง 8 ชั้น คณะกรรมการฯ พิจารณาแล้วไม่อนุมัติให้สร้าง เพราะอาคารมีขนาดใหญ่มากและมีผลกระทบต่อปูชนียสถานที่จะอนุรักษ์และก่อให้เกิดปัญหาการจราจรติดขัดในบริเวณดังกล่าวยิ่งขึ้น

4. อาคารสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา คณะกรรมการฯ พิจารณาให้สร้างได้มีความสูงไม่เกิน 16 เมตร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับบริการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5. อาคารของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2 หลัง คือ อาคารเรียนและวิจัย ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาในที่แออัดและบดบังสุนทรียภาพริมแม่น้ำเจ้าพระยา คณะกรรมการฯ จึงพิจารณาไม่อนุมัติ และอาคารศูนย์กีฬาและกิจกรรมนักศึกษา คณะกรรมการฯ พิจารณาอนุมัติเนื่องจากถูกต้องตามหลักเกณฑ์

6. อาคารกรมที่ดินสูง 5 ชั้น คณะกรรมการฯ พิจารณาไม่อนุมัติเพราะสร้างความหนาแน่นแออัดในบริเวณดังกล่าวยิ่งขึ้น

7. อาคารโรงแรมเวียงใต้ คณะกรรมการฯ อนุมัติ

8. อาคารเรียน 1 หลัง คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร คณะกรรมการฯ พิจารณาอนุมัติ

9. อาคารสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการพาณิชย์ คณะกรรมการฯ พิจารณาแล้วเห็นว่าสร้างในพื้นที่เพียง 200 ตารางวา ซึ่งแออัดอยู่แล้วและมีปัญหาการจราจร จึงขอความร่วมมือให้ไปหาสถานที่ก่อสร้างใหม่ และหากจำเป็นให้ก่อสร้างได้สูงไม่เกิน 16 เมตร

10. อาคารกรมไปรษณีย์โทรเลขเดิม บริเวณเชิงสะพานพระพุทธรูปหน้าฝั่มพระนคร กรมโยธาธิการขอรื้อออก เพื่อสร้างสะพานขนานสะพานพระพุทธรูปหน้าฝั่มพระนคร คณะกรรมการฯ มีมติให้อนุรักษ์ด้านหน้าของอาคารซึ่งมีลักษณะสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่า เอาไว้โดยสกัดและถอดชิ้นส่วนของอาคารออก เพื่อย้ายมาสร้างในที่แห่งใหม่ด้านทิศใต้ของทางลาดสะพาน

11. การต่อเติมคาดฟ้าของคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ซึ่งขอต่อเติมเป็นอาคารสูง 6 ชั้น มีความสูง 19.89 เมตร คณะกรรมการฯ พิจารณาไม่อนุมัติ เพราะมีความสูงเกิน 16 เมตร ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการฯ กำหนดไว้

12. การก่อสร้างอาคารที่พักนายทหาร นักเรียนและนายสิบนักเรียน โรงเรียนช่างทหารบก คณะกรรมการฯ พิจารณาให้ลดความสูงลงเหลือ 16 เมตร

13. การก่อสร้างอาคารสโมสรนายทหารชั้นประทวน กรมสวัสดิการทหารเรือ คณะกรรมการฯ มีมติไม่อนุมัติ ให้กรมสวัสดิการทหารเรือหาสถานที่ใหม่

14. การก่อสร้างอาคารที่ทำการของโรงงานสุราบางยี่ขัน ในบริเวณโรงงานเมรัย เดิมซึ่งขอก่อสร้างอาคารที่ทำการสูง 38 เมตร คณะกรรมการฯ พิจารณาเห็นว่าสถานที่ตั้งอยู่ใกล้บ่อมพระสุเมรุและริมคลองรอบกรุง เป็นการทำลายสุนทรียภาพสิ่งแวดล้อม และบดบังบุขนิยสถาน จึงให้ทบพวนโครงการเสียใหม่ และในที่สุดคณะรัฐมนตรีได้มีมติให้แก้ไข เปลี่ยนแปลงแบบลดความสูงลงเหลือ 16 เมตร

15. ศูนย์การค้าตลาดมิ่งเมือง คณะกรรมการฯ มีมติเห็นชอบในหลักการและให้สำนักงานเอกสารนี้เป็นเอกสารที่ส่งงานไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์นำแบบแปลนไปแก้ไขตามข้อกำหนดของคณะกรรมการฯ คือ

ให้อนุรักษ์โรงพยาบาลนครเฉลิมกรุงไว้

ให้บริเวณโครงการประกอบด้วยพื้นที่โล่งร้อยละ 30 โดยให้เป็นพื้นที่สีเขียวครึ่งหนึ่งของที่โล่ง ทั้งนี้ ไม่รวมพื้นที่จอดรถในบริเวณโครงการ

ให้มีอัตราส่วนระหว่างพื้นที่อาคารและพื้นที่ดินที่ปลูกสร้างอาคาร (Floor Area Ratio) ไม่เกิน 6 เมตร

ความสูงของอาคารที่สูงที่สุดต้องไม่เกิน 37 เมตร

มาตรการในการควบคุมการก่อสร้างอาคาร คณะกรรมการโครงการกรุงรัตนโกสินทร์ ได้กำหนดมาตรการดำเนินการเป็น 3 ระยะคือ

ระยะที่ 1 ออกเป็นมติคณะรัฐมนตรีเพื่อควบคุมการก่อสร้างอาคารของรัฐ และออกเป็นประกาศกระทรวงมหาดไทย ตามมาตรา 13 ของพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พุทธศักราช 2522 เพื่อควบคุมการก่อสร้างอาคารทั้งของรัฐและเอกชน (มีอายุควบคุม 1 ปี)

ระยะที่ 2 ออกเป็นข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครในเรื่องเดียวกัน กับประกาศกระทรวงมหาดไทย ตามมาตรา 8(10)และมาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พุทธศักราช 2522 และมาตรา 67 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พุทธศักราช 2518 (ควบคุมได้โดยไม่มีกำหนดเวลา)

ระยะที่ 3 ออกเป็นพระราชบัญญัติให้ใช้บังคับผังเมืองเฉพาะมาตรา 41 ของพระราชบัญญัติการผังเมือง พุทธศักราช 2518 ที่มีขอบเขตของการควบคุมได้กว้างขวางกว่า พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พุทธศักราช 2522 และเมื่อใช้บังคับ กฎหมายใดๆที่ออกโดยพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พุทธศักราช 2522 หรือโดยกฎหมายอื่นก็ต้องยกเลิกไปโดยอัตโนมัติ แต่การออกกฎหมายในรูปพระราชบัญญัติให้ ใช้บังคับผังเมืองเฉพาะต้องใช้เวลาามาก เพราะมีขั้นตอนดำเนินการมากกว่ากฎหมายอื่น ที่กล่าวมาแล้ว

ทั้งนี้ คณะกรรมการโครงการกรุงรัตนโกสินทร์ ได้แบ่งพื้นที่ที่จะดำเนินการกำหนดหลักเกณฑ์และควบคุมการก่อสร้างอาคารออกเป็นบริเวณย่อยๆ ดังนี้

การควบคุมอาคารโดยกำหนดเป็นข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่องกำหนดเนื้อที่ของอาคารและเนื้อที่ว่างภายนอกอาคารภายในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน แบ่งออกเป็น 3 บริเวณคือ

บริเวณที่ 1 หมายถึง พื้นที่ในบริเวณระหว่างคลองรอบกรุงกับคลองคูเมืองเดิม ยกเว้น

บริเวณที่ 2 และบริเวณที่ 3

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บริเวณที่ 2 หมายถึง พื้นที่ในบริเวณระหว่างคลองหลอดวัดราชบพิธ คลองรอบกรุง ถนนพารุรัต ถนนจักรเพชร ซอยประตูเหล็กต่อเส้นขนานซึ่งห่างจากถนนพารุรัต 90 เมตร ถนนตรีเพชร ถนนพระพิทักษ์ ถนนบ้านหม้อ ถนนเจริญกรุง และถนนตีทอง

บริเวณที่ 3 หมายถึง พื้นที่ในบริเวณระหว่าง ถนนพระสุเมรุ เส้นขนานซึ่งห่างจากถนนสิบสามห้าง 50 เมตร ถนนตานี และถนนจักรพงษ์

เนื้อที่ของอาคารทุกชนิดหรือทุกประเภทที่ก่อสร้างหรือดัดแปลง หรืออัตราส่วนของพื้นที่อาคารทุกชั้นรวมกันต่อเนื้อที่ดิน ที่ควบคุมใน 3 บริเวณ มีดังต่อไปนี้

บริเวณที่ 1 ให้มีอัตราส่วนของพื้นที่อาคารทุกชั้นรวมกันต่อเนื้อที่ดินไม่เกิน 2 ต่อ 1

บริเวณที่ 2 ให้มีอัตราส่วนของพื้นที่อาคารทุกชั้นรวมกันต่อเนื้อที่ดินไม่เกิน 6 ต่อ 1

บริเวณที่ 3 ให้มีอัตราส่วนของพื้นที่อาคารทุกชั้นรวมกันต่อเนื้อที่ดินไม่เกิน 4 ต่อ 1

ที่ว่างภายนอกอาคาร อาคารทุกชนิดหรือทุกประเภทภายในบริเวณหนึ่งบริเวณใด ตามข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครนี้ ให้มีที่ว่างปราศจากหลังคา หรือสิ่งปกคลุม ไม่น้อยกว่า 30 ใน 100 ส่วน ของพื้นที่หลังคา หรือสิ่งปกคลุม และไม่น้อยกว่า 1 ใน 3 ของพื้นที่ดังกล่าว ให้เป็นเนื้อที่ดินสำหรับปลูกต้นไม้ โดยแสดงขอบเขตที่ว่างให้ปรากฏ

การควบคุมอาคารโดยกำหนดเป็นข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่องกำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง ใช้หรือเปลี่ยนแปลง หรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารบางชนิดหรือบางประเภทภายในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก แบ่งออกเป็น 11 บริเวณ เช่นเดียวกับงานวางแผนแม่บทและการใช้ที่ดิน มีสาระสำคัญดังนี้

อาคารที่ห้ามก่อสร้าง หรือดัดแปลงในบริเวณที่ 1 บริเวณที่ 2 และบริเวณที่ 3 ได้แก่

1. โรงงาน
2. สถานบริการ
3. โรงแรม
4. โรงมหรสพ
5. โรงเก็บสินค้า
6. ภัตตาคารที่มีพื้นที่ตั้งโต๊ะอาหารเกินกว่า 200 ตารางเมตร
7. ตลาดสด
8. หอประชุม (ยกเว้นห้องประชุมของทางราชการ)
9. ห้องแถว ตึกแถว
10. ฌาปนสถาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

11. อาคารสำนักงานเอกชนที่มีพื้นที่ทุกชั้นรวมกันเกินกว่า 300 ตารางเมตร
12. ห้างสรรพสินค้าที่มีพื้นที่ทุกชั้นรวมกันเกินกว่า 200 ตารางเมตร
13. สถานที่เก็บและจำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิง
14. สถานโบว์ลิ่ง ลานสะเก็ด
15. ป้าย (ยกเว้นป้ายชื่อ ถนน ตรอก ซอย ป้ายทางราชการ ป้ายเพื่อการเลือกตั้ง หรือป้ายชื่อสถานประกอบกิจการ ที่มีพื้นที่รวมกันไม่เกิน 5 ตารางเมตร)
16. อาคารสูงเกินกว่า 16 เมตร โดยวัดจากระดับถนน หรือขอบทางเท้าถึงส่วนที่สูงที่สุดของอาคาร

อาคารที่ห้ามก่อสร้าง หรือดัดแปลง ในบริเวณที่ 4 บริเวณที่ 5 บริเวณที่ 6 บริเวณที่ 7 บริเวณที่ 8 และบริเวณที่ 9 ได้แก่ อาคารที่ห้ามก่อสร้าง หรือดัดแปลงในบริเวณที่ 1 บริเวณที่ 2 และบริเวณที่ 3 จำนวน 16 ประเภท ยกเว้นภัตตาคารที่มีพื้นที่สำหรับตั้งโต๊ะอาหารไม่เกิน 300 ตารางเมตร หอประชุมเอกชนที่มีพื้นที่ทุกชั้นรวมกันไม่เกิน 300 ตารางเมตร อาคารสำนักงาน และตลาดสด

อาคารที่ห้ามก่อสร้าง หรือดัดแปลงในบริเวณที่ 10 ได้แก่ อาคารที่ห้ามก่อสร้าง หรือดัดแปลงในบริเวณที่ 4 บริเวณที่ 5 บริเวณที่ 6 บริเวณที่ 7 บริเวณที่ 8 และบริเวณที่ 9 และภัตตาคารที่มีพื้นที่สำหรับตั้งโต๊ะอาหารไม่เกิน 300 ตารางเมตร หอประชุมเอกชนที่มีพื้นที่ทุกชั้นรวมกันไม่เกิน 300 เมตร และอาคารสำนักงาน ยกเว้นสถานเดินร่ำ รำวง หรือรองเง็ง สถานที่มีอาหาร สุรา น้ำชา เครื่องดื่มอย่างอื่นจำหน่าย หรือจัดให้มีการแสดงอย่างอื่นเพื่อการบันเทิง สถานโบว์ลิ่ง ลานสะเก็ด โรงมหรสพ ห้างสรรพสินค้า ป้ายและ อาคารที่สูงเกิน 16 เมตร แต่ต้องสูงไม่เกิน 37 เมตร

อาคารที่ห้ามก่อสร้าง หรือดัดแปลงในบริเวณที่ 11 ได้แก่ อาคารที่ห้ามก่อสร้าง หรือดัดแปลงในบริเวณที่ 1 บริเวณที่ 2 บริเวณที่ 3 ยกเว้นอาคารสำนักงาน ห้างสรรพสินค้า ป้ายและ อาคารที่สูงเกิน 16 เมตร แต่ต้องสูงไม่เกิน 25 เมตร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้